

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

VIKTORIJA SATKAUSKIENĖ

**PIRMOS IR ANTROS EILĖS PENSINIŲ FONDUŲ
VALDYMO PATIRTIS LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
prof. habil. dr. A. Buračas**

VILNIUS, 2011

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

**PIRMOS IR ANTROS EILĖS PENSINIŲ FONDŲ
VALDYMO PATIRTIS LIETUVOJE**

**Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62404S110**

Recenzentas

2011 05

Vadovas

prof. habil. dr. A. Buračas

2011 05 19

Atliko

FRmis9-03 gr. stud.

V. Satkauskienė

2011 05 19

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. PENSIJŲ FONDŲ TEORINĖ SAMPRATA, JŲ VEIKLA BALTIJOS ŠALYSE IR METODOLOGINĖS TYRIMO PRIELAIIDOS.....	10
1.1. Pensinio draudimo būtinumas ir samprata	10
1.2. Pensijų sistemos struktūra Lietuvoje ir pensijų fondai Baltijos šalyse.....	13
1.3. Privačių pensijų fondų atsiradimą skatinančių veiksnių analizė.....	18
1.4. Pensinio draudimo ir pensijų fondų finansinės veikos tyrimo metodai	26
2. PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ IR VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO VEIKLOS ANALIZĖ LIETUVOJE.....	30
2.1. Privačių pensijų fondų ir valstybinio socialinio draudimo taikomų tarifų ir mokesčių rodiklių analizė	30
2.2. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos biudžeto analizė.....	37
2.3. Pensijų fondų dalyvių ir valdomo turto pasiskirstymo pagal bendroves analizė.....	41
2.4. Privačių pensijų fondų finansinės veikos analizė	44
3. LIETUVOS PENSIJŲ SISTEMOS TOBULINIMO GALIMYBĖS.....	56
IŠVADOS	60
LITERATŪRA	64
ANOTACIJA	71
SANTRAUKA.....	72
PRIEDAI.....	76

LENTELĖS

1 lentelė. Trijų pakopų pensijų sistema.....	12
1 lentelė. II ir III pakopų pensijų fondų palyginimas.....	15
2 lentelė. Privati kaupiamoji antrosios pakopos senatvės pensijos sistema Baltijos šalyse.....	17
1 lentelė. Lietuvos gyventojų struktūra pagal amžiaus grupes 2004-2010 metais, proc.	18
2 lentelė. Užimtų gyventojų ir bedarbių skaičiaus pokyčiai 2004-2010 metais.....	19
3 lentelė. Pensininkai, dirbantieji ir išlaidos pensijoms	20
4 lentelė. Lietuvos Vertybinių popierių rinkos apyvarta ir kapitalizacija	21
1 lentelė. Pensijų fondų vertinimo kriterijai	29
1 lentelė. Bendrojo valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo pasiskirstymas pagal draudimo rūšis 2004 – 2010 metais	32
2 lentelė. Įmokos į privačius pensijų fondus ir „SoDros“ išlaidos senatvės pensijoms.....	33
3 lentelė. Įmokų į privačius pensijų fondus dinamika.....	34
4 lentelė. „SoDros“ išlaidų senatvės pensijoms dinamika	35
5 lentelė. „SoDros“ lėšų pervestų į kaupiamosios pensijų fondus dinamika.....	35
6 lentelė. Įmokų mokėtojų skaičiaus dinamika	36
7 lentelė. Kaupimo sutarčių skaičiaus dinamika	37
1 lentelė. Konservatyvaus investavimo pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.....	45
2 lentelė. Vidutinės akcijų dalies pensijų fondų (30-70 proc.) apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.	48
3 lentelė. III pakopos pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.....	51

PAVEIKSLAI

1 pav. Pensijų sistemos struktūra.....	14
1 pav. Pensijų fondų dalyvių pasiskirstymas pagal investavimo strategiją 2009-12-31	22
2 pav. Valstybinio socialinio draudimo struktūra	23
1 pav. Valstybinio socialinio draudimo draudėjo įmokų tarifo pasiskirstymas	31
1 pav. „SoDros“ biudžeto pajamų struktūra 2004 – 2009 metais, proc.	38
2 pav. „SoDros“ biudžeto išlaidų struktūra 2004 – 2009 metais, proc.	40
1 pav. II pakopos pensijų fondų turto pasiskirstymas pagal bendroves 2010 metų IV ketv.....	41
2 pav. II pakopos pensijų kaupimo dalyvių pasiskirstymas pagal bendroves 2010 metais IV ketv.	42
3 pav. III pakopos pensijų fondų turto pasiskirstymas pagal bendroves 2010 metų IV ketv.....	43
4 pav. III pakopos pensijų fondų kaupimo dalyvių pasiskirstymas pagal bendroves 2010 metais IV ketv.	44
1 pav. Mažos akcijų dalies pensijų fondų (iki 30 proc.) apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.	47
2 pav. Akcijų pensijų fondai (70–100 proc.) apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.....	50
3 pav. Konservatyvaus investavimo pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčių svertiniai vidurkiai	53
4 pav. Mažos akcijų dalies pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčių svertiniai vidurkiai	54
5 pav. Vidutinės akcijų dalies pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčių svertiniai vidurkiai	54
6 pav. Akcijų pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčių svertiniai vidurkiai	55

SĄVOKOS IR APIBRĖŽIMAI

- *Apskaitos vieneto vertės pokytis* – tai procentinis dydis, parodantis, kiek padidėjo pensijų fondų dalyvių lėšos po to, kai, atskaičius įmokos mokesčių, pateko į pensijų sąskaitas. Šis dydis skaičiuojamas neįtraukiant atskaityto įmokos mokesčio, o atsižvelgiant tik į atskaitytą mokesčių nuo turto (Pensijų kaupimo bendrovių..., 2006).

- *Bedarbiai* – nedirbantys 15-74 metų amžiaus asmenys, kurie aktyviai ieško darbo ir per apibrėžtą laikotarpį (dvi savaites) gali pradėti dirbti (per paskutines keturias savaites kreipėsi į valstybinę ar privačią darbo biržą, darbdavius, draugus, gimines, žiniasklaidą, laikė įdarbinimo testus ar dalyvavo įdarbinimo pokalbiuose (Lietuvos statistikos metraštis..., 2008).

- *Depozitoriumas* – komercinis bankas, turintis teisę teikti investicines paslaugas ir turintis buveinę arba skyrių Lietuvos Respublikoje, Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas ar Europos Sąjungos valstybių centriniai vertybinių popierių depozitoriumai, jeigu jie turi teisę saugoti pinigines lėšas (Pensijų fondų įstatymas..., 2008).

- *Įmokos mokestis* – tai mokestis, kuris skaičiuojamas nuo kiekvienos įmokėtos pinigų sumos. Jis parodo, kiek mažiau (procentais) „SoDros“ pervestų lėšų pateko į pensijų sąskaitą (Pensijų kaupimo bendrovių..., 2006).

- *Kaupiamoji pensijų įmoka* – įstatymo nustatyta valstybinio socialinio draudimo įmokos dalis, kaupiama dalyvio asmeninėje pensijų sąskaitoje, atidarytoje jo pasirinktoje pensijų kaupimo bendrovėje (Pensijų sistemos reformos įstatymas..., 2009).

- *Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija* – yra vertybinių popierių rinkos priežiūros institucija, kuri prižiūri, kaip laikomasi sąžiningos prekybos taisyklių vertybinių popierių komisijoje, teikia informaciją apie vertybinių popierių rinkos veikimo principus ir kt. (Vertybinių popierių komisijos..., 2009).

- *Lyginamasis indeksas* apibrėžiamas kaip pasirinktas rodiklis, su kurio kintančia reikšme lyginama fondo investicijų portfelio investicijų grąža. Lyginamasis indeksas yra matas, pagal kurį galima objektyviai palyginti pasiektą investicinę grąžą pagal numatytą investavimo strategiją (Pensijų ir investiciniai..., 2009).

- *Mokestis nuo turto* – tai mokestis, kuris skaičiuojamas nuo pensijų sąskaitoje sukauptų lėšų vidutinės metinės vertės. Atskaitymai vykdomi kiekvieną darbo dieną, apskaičiuojant tai dienai tenkančią metinės mokesčio normos dalį (Pensijų kaupimo bendrovių..., 2006).

- *Pensijų anuitetas* – dalyviui iki gyvos galvos mokama periodinė pensinė išmoka, kurios visa išmokėjimo rizika tenka įmokos mokėtojui – gyvybės draudimo įmonei (Pensijų sistemos reformos įstatymas..., 2009).

- *Socialinio pensijų draudimo stažas* – tai laikas, per kurį moka asmuo arba darbdavys ar valstybė už jį moka privalomas valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokas, taip pat laikas, per kurį asmuo gauna ligos, motinystės, motinystės (tėvystės) arba profesinės reabilitacijos pašalpas, ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe arba profesinės ligos pašalpas, nedarbo socialinio draudimo išmokas (Lietuvos Respublikos valstybinio..., 2008).

- *Užimti gyventojai* – tai tiriamojo amžiaus asmenys (15 metų ir vyresni), kurie tiriamąją savaitę dirbo bet kokią darbą ne trumpiau kaip vieną valandą už kurį gavo darbo užmokesčių pinigais ar turėjo pelno arba pajamų (Lietuvos statistikos metraštis..., 2008).

IVADAS

Daugelyje pasaulio šalių yra vykdomos pensijų reformos, kurios kelia daug diskusijų. Ne išimtis ir Lietuva. Pastaraisiais dešimtmečiais tapo aktualūs valstybinės senatvės pensijų sistemos reformavimo klausimai, nes išryškėjo problemos, su kuriomis susiduria valstybinė pensijų sistema.

Pensijų reformos formavimo struktūra remiasi Pasaulio banko suformuluotais principais. Tokiu būdu pensijų sistema reformuojama trijų pakopų pensijos sistemos kryptimi. Pirmoji valstybinių pensijų pakopa turi užtikrinti minimalias pensijas visiems gyventojams. Ji paremta tuo, kad dabar dirbančiųjų ir mokančių socialines draudimo įmokas lėšos yra perskirstomos ir iš jų yra mokamos šiandieninės pensijos. Antroji ir trečioji pakopų pensijų sistema priklauso nuo investicijų į ją ir yra valdoma privačių finansinių institucijų, o visuomenės dalyvavimas šiose sistemose yra savanoriškas. Galima rinktis, kam patikėti kaupti savo įmokas, iš devynių pensijų fondų valdymo bendrovių: draudimo bendrovių, bankų ir kitų finansų investicijų valdymo įmonių.

Temos aktualumas. Siekiant užtikrinti geresnį gyvenimą ateities pensininkams, yra vykdoma pensijų reforma, kuri leidžia pačiam pasirūpinti savo ateitimi ir suteikia galimybę gauti didesnes pajamas senatvėje. Kuriant pensijų sistemą buvo tikima, kad privatūs pensijų fondai užtikrins investicijų saugumą ir, kad vienintelė galima privačių pensijų fondų rizika yra vertybinių popierių (akcijų, obligacijų) nuvertėjimo rizika. Atliekama analizė suteikia galimybę įvertinti naujos pensijų sistemos efektyvumą.

Nuo pat valstybės nepriklausomybės atkūrimo šalyje vyksta diskusijos dėl pensijų sistemos. Siekiant sukurti tinkamą pensijų sistemą per visą šitą laikotarpį buvo iškelti tokie pagrindiniai uždaviniai: užtikrinti pakankamą pensijų finansavimą, pagal esamas finansines galimybes indeksuoti visų rūšių pajamas, kad būtų palaikoma ir didinama jų perkamoji galia, užtikrinti pensijas visiems pagyvenusiems ir neįgaliems asmenims, be maitintojo likusiems vaikams našlaičiams, esant staigiems pokyčiams ūkyje, darbo rinkoje, politiniame gyvenime. Taip pat buvo siekiama tobulinti pensijų sistemą reglamentuojančius įstatymus ir administracines procedūras, kad pensijų sistema būtų pritaikyta ūkio transformacijai bei spartiems socialiniams pokyčiams ir kad būtų pašalintos spragos, kurių neišvengta dėl sistemos naujumo.

Lietuva neturi gilių pensinės veiklos tradicijų, tačiau pensinė sistema atlieka svarbų vaidmenį šalies socialinei bei finansinei sritims. Lietuvos patirties ir perspektyvų socialinės apsaugos šakose negalima atskirti nuo kitų Baltijos šalių socialinės apsaugos vystymosi tendencijų, kadangi šių šalių pensijų sistemos yra susiklosčiusios tuo pačiu laikotarpiu ir jų sistemos yra visiškai naujos, tačiau šalių teorinės bei praktinės žinios yra skirtingos. Todėl darbe analizuojamos ir Baltijos šalių pensijų sistemos.

Tyrimo objektas – pirmos ir antros eilės pensinių fondų valdymo patirtis.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti pensijų fondų valdymo patirtį Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. pateikti pensinio draudimo sampratą;
2. apibūdinti Lietuvos pensijų sistemos struktūrą;
3. nustatyti privačių pensijų fondų atsiradimą skatinančius veiksnius;
4. atlikti pensijų fondų ir Valstybinio socialinio draudimo fondo taikomų tarifų ir mokesčių rodiklių analizę;
5. atlikti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto analizę;
6. išanalizuoti pensijų fondų dalyvių ir valdomo turto pasiskirstymą pagal bendroves;
7. atlikti Lietuvos pensijų fondų finansinę analizę;
8. suformuluoti pensijų sistemos tobulinimo galimybes.

Temos problema. Privačių pensijų fondų valdymo patirties Lietuvos pensijų sistemoje įvertinimas remiantis mokslinės literatūros ir faktinės medžiagos analize.

Tyrimo hipotezė. Valstybinis pensijų socialinis draudimas negali užtikrinti pakankamo pensinio aprūpinimo apdraustiesiems, todėl dalyvavimas privačiuose pensijų fonduose gali pagerinti pensinį aprūpinimą.

Tyrimo metodai. Darbe taikyti teoriniai ir empiriniai metodai. Teoriniai metodai: lyginamoji analizė, sisteminimas bei loginis apibendrinimas. Naudoti empiriniai tyrimo metodai:

- Lietuvos Respublikos teisės aktai, susiję su pensijų sistema tiriami taikant teisinių dokumentų analizės metodą;
- Lietuvos ir užsienio literatūra analizuojama naudojant mokslinės literatūros analizės metodą: nagrinėjami mokslininkų vertinimai, susiję su demografinėmis šalių problemomis, kurios paskatino pensijų reformas, ir išvados, susijusios su pensijų fondų finansine veikla ir perspektyvomis;
- Statistikos departamento, Vertybinių popierių komisijos, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos statistikos duomenys analizuojami taikant antrinę duomenų analizę;
- demografinių ir finansinių duomenų kitimo santykiniai dydžiai nustatyti taikant matematinės statistikos metodą. Gauti rezultatai analizuojami, sisteminami bei vaizduojami grafiškai.

Taikant minėtus tyrimo metodus apibrėžtų tikslų bus siekiama remiantis tokia **darbo struktūra:**

- pirmoje dalyje, analizuojant Lietuvos, užsienio šalių mokslinę literatūrą bei norminius aktus, nagrinėjama pensinio draudimo samprata ir būtinumas, pensinės sistemos struktūra Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse, pensijų fondų atsiradimą skatinantys veiksniai. Taip pat suformuluojama pensijų sistemos finansinės veiklos tyrimo metodai;
- antroje dalyje analizuojama pirmos ir antros eilės pensijų fondų rinka, jų struktūra, bei atliekama veiklos analizė;
- apibendrinat visus darbe išanalizuotus duomenis bei literatūrą, grindžiamos pensijų sistemos tobulinimo galimybės.

Literatūros ir šaltinių įvertinimas. Darbe analizuojama pirmos ir antros eilės pensinių fondų valdymo patirtis, tačiau Lietuvių mokslininkų darbuose ši tema nėra plačiai nagrinėjama. Lazutka savo darbuose nagrinėja pensijų sistemos istorinę raidą, demografinius, politinius veiksnius, sukėlusius pensijų reformą, bei tai kas vyko įgyvendinant reformą Lietuvoje. Mokslininkai Guogis ir Bernotas (2006) analizuoja socialinės politikos modelius Baltijos šalyse, - „Globalizacija, socialinė apsauga ir Baltijos šalys“.

Bitinas (2008) nagrinėja Lietuvos pensijų sistemos problemas ir tobulinimo perspektyvas, straipsnyje „Lietuvos pensijų sistemos modelis ir pensijų garantijų perspektyvos“. Taip pat analizavo atskirai Prancūzijos, Italijos pensijų sistemos reformas, Europos Sąjungos šalių pensijų sistemas ir valdymo tendencijas.

Užsienio autoriai analizuoja pensijų reformas atskirose šalyse ir bendrai Europos Sąjungos šalių kontekste. Aiškinamos pensijų fondų atsiradimo priežastys, analizuojami demografiniai rodikliai. Mokslininkai Bebczuk ir Musalem (2009) nagrinėja pensijų fondų investicijų rizikingumą, finansų rinkas, kaip ir daugybę kitų mokslininkų: Pilbeam (2005), Leiner-Killinger, Nickel, Slavík, M. (2010). Europos šalių patirtį reformuojant pensijų sistemas nagrinėja – Frericks, Maier, Graaf (2007), taip pat Holzmann, Orenstein, Rutkowski (2003).

1. PENSIJŲ FONDŲ TEORINĖ SAMPRATA, JŲ VEIKLA BALTIJOS ŠALYSE IR METODOLOGINĖS TYRIMO PRIELAIDOS

1.1. Pensinio draudimo būtinumas ir samprata

Socialinės apsaugos pagrindas yra finansinis aprūpinimas senatvėje, kadangi sulaukus senatvės, pagrindinis pajamų šaltinis yra pensinės išmokos. Yra mokomos įvairių rūšių socialinės išmokos, tačiau išmokos pensijoms išsiskiria savo svarba visuomenei bei apimtimi.

Šalies gyventojai turi būti užtikrinami socialinėmis garantijomis, kurios taikomos įvairiems valstybės gyventojų lygmenims (Leščinskienė, Sakalas, 2006). Valstybės socialinės garantijos siejamos su visuotine demokratija, vadinasi, socialinės garantijos yra atsakas į socialinės ekonominės lygybės siekį visuomenėje ir yra užtikrinama socialinėmis teisėmis. Pensija – tai senatvės pajamos, skirtos kasdieniam senų žmonių vartojimui finansuoti (Daunienė, Slavickienė, 2004). Taigi, pensija yra priemonė užtikrinti gyventojams socialines garantijas (žr. 4 priedą).

Pagrindinis senatvės pensijos gavimo tikslas yra vartojimo pusiausvyros išlaikymas – procesas, kuris leidžia vartojimą iš dabartinio darbingo amžiaus perkelti į ateitį – pensinį amžių, įgalinant pasirinkti geresnį laiko tarpą vartojimui tarp darbingo ir senatvės gyvenimo (Barr, Diamond, 2006). Žmonės siekia gerai gyventi dabar, tačiau rūpinasi savo viso būsimo gyvenimo gerbūviu. Tie, kurie taupo, daro tai ne todėl, kad papildomas vartojimas dabartyje neturi vertės, bet todėl, kad papildomas vartojimas ateityje bus daug vertingesnis nei šiandien. Dauguma žmonių tikisi gyventi pakankamai ilgai, kad vėliau galėtų išeiti į pensiją. Išsivysčiusiose šalyse pensijų fondai plėtojosi kaip darbdavių užtikrinamos profesinės pensijos. Pirmiausia jos buvo teikiamos valstybės tarnautojams. Privatūs darbdaviai steigė kaupiamąsias pensijas, nes kitaip būtų sunku įvykdyti pažadus darbuotojams.

Visoje Europoje vyko pensijų reformos, tačiau buvo skirtingos reformos kryptys. Lietuvoje trijų pakopų finansavimo įžanga buvo 2003 metais. Tik 2007 metais antros pakopos įmoka pasiekė 5,5 proc. Papildoma privati pensija (III pakopos fondai) buvo legalizuota 2004 metais, bet jų išsivystymas buvo mažas (Holzmann, et al., 2003). Seimas priėmė Pensijų reformos įstatymą, kuris įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d. Šiuo įstatymu buvo atsisakyta privalomo dalyvavimo kaupiamojoje pensijų sistemos pakopoje. Bet kurio amžiaus asmenims, apdraustiems visai socialinio draudimo pensijai, leista savarankiškai pasirinkti – dalyvauti pensijų reformoje ar ne (likti tik socialinio draudimo sistemoje). Tačiau jau pasirašius pensijų kaupimo sutartį, pasitraukti iš privačios pensijų sistemos nėra galima, bet galima keisti pensijų fondų bendrovę ar investavimo strategiją. Kadangi savarankiškai dirbantieji draudžiami tik pagrindinei pensijos daliai, jiems reformoje dalyvauti neleista.

„Aprūpinimas išmokomis apima teisę į pensiją ir pensijų dydžio nustatymą. Teisė į pensiją suteikiama remiantis penkiais kriterijais:

- pilietybė (nuolatinis šalies gyventojas);

- socialinės sąlygos;
- užimtumas;
- profesija;
- individuali draudimo sutartis“ (Lazutka, p. 65).

Kiekvienas iš šių kriterijų turi įtakos pensijos aprūpinimui. Pilietybe pagrįstos pensijos apima teisę į pensiją visus gyventojus. Socialinės sąlygos – tai sąlygos, kurios turi būti užtikrintos visiems šalies gyventojams, o pensijos yra vienos iš jų. Užimtumas apima visus dirbančius asmenis. Profesija – vienos ar kitos profesijos asmenys, įmonės ar šakos darbuotojai. Individuali sutartis apima tik tokios sutarties turėtojus.

Asmuo neturi mažinti savo įprasto vartojimo (taupydamas pensijos instrumentuose) atskaičiuojant pensijos įnašo kiekį, vartojimas neturi pakisti (Murphy, Washington, 2004). Todėl Lietuvoje apdraustieji nukreipia ne „savo“, o „SoDros“ pinigus.

Pasaulyje yra susiklosčiusios trijų rūšių privačių pensijų fondų sistemos: anglosaksiška, vokiškai kalbančių šalių ir JAV. Lietuvoje veikia artima tiek anglosaksiškai, tiek JAV pensijų fondų sistemai: veikia tiek privatūs, tiek mišrūs fondai, lėšos atskirtos nuo įmonės lėšų, yra siekiama tiek finansinių, tiek socialinių tikslų, yra veikiama prie įmonių arba savarankiškai ir yra naudojama apibrėžtų įmokų ir išmokų schema.

Pagrindiniai pensijų sistemos organizavimo būdai:

- sistema, paremta einamosiomis įmokomis (pay-as-you-go, arba PAYG);
- fondinė kaupiamoji sistema. (Verslo žinios, Finansų rizikos dalyviai, 2005).

Socialinės institucijos gali dviem būdais daryti įtaka ekonomikai: valdyti „pay-as-you-go“ (toliau PAYGO) pensijų sistemą ir nustatyti bendruosius vartojimo mokesčius. PAYGO schema yra pagrindinė sistema atlyginanti už parduotąjį žmogiškąjį kapitalą (Jäkel, 2006). Vadinasi, pensijų sistema, paremta einamosiomis įmokomis, yra pagrindinė sistema, kuri atlygina žmogui už darbą sulaukus pensinio amžiaus. Papildoma pensijos dalis suteikia papildomą pensinį aprūpinimą, atsižvelgiant į asmens darbo stažą ir draudžiamąsias pajamas.

Po ilgų diskusijų, 2004 metais, Lietuvoje buvo pradėta vykdyti pensijų reforma – perėjimas prie vadinamosios daugiapakopės pensijų sistemos. Pasaulio bankas pasiūlė trijų pakopų pensijų sistema, kuri remiasi pensijų finansavimo ir privalomumo principais (žr. 1 lent.).

I pakopa. Šioje pakopoje asmenys valstybinio socialinio draudimo pensija, kuri turi Lietuvos gyventojams užtikrinti minimalią apsaugą nuo skurdo bei kompensuoti dalį pajamų senatvės ar negalios atveju. Pensijos dydis priklauso nuo valstybės išgalės mokėti pensiją. Pagrindinė apsauga senatvėje, negalios ir našlystės atveju Lietuvoje užtikrinama socialinio draudimo pensijų sistemos pagalba.

1 lentelė. Trijų pakopų pensijų sistema

I pakopa	II pakopa	III pakopa
Socialinio draudimo pensija	Pensijų fondų iš „SoDros“ dalies pensija	Savanoriškai (papildomai) kaupiama pensija senatvės pensijai gauti
Draudėjų bendrasis valstybinio pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo socialinio draudimo, sveikatos, draudimo įmokos tarifas - 30,8 %*. Jo dydžiai atskiroms socialinio draudimo rūšims: pensijų socialiniam draudimui – 23,3 %; ligos ir motinystės socialiniam draudimui – 3,4 %; nedarbo socialiniam draudimui – 1,1; sveikatos draudimui – 3 %.	Dalį „SoDrai“ mokamų socialinio draudimo įmokų kaupia privačiuose pensijų fonduose. 2004 m. – 2,5 % darbo užmokesčio; 2005 m. – 3,5 %; 2006 m. – 4,5 %; 2007 m. – 5,5 %; 2008 m. – 5,5 %; 2009 m. – I pusm. - 3,0 %; II pusm. – 2,0 %; 2010 m. – 2,0 %.	Pensinis draudimas yra orientuotas į vidutines ir aukštesnes pajamas gaunančius vidutinio amžiaus asmenis, kurie gali sau leisti iki 10% pajamų skirti pensinio draudimo įmokoms.

* čia nurodytas bendrasis valstybinių pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokų tarifas (be nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo).

Šaltinis: : sudaryta autorės, pagal Gudaitį (2009)

II pakopa – tai savanoriška kaupiamojo pensijų draudimo pensijos. Šios pakopos pagrindinis tikslas – užtikrinti asmenims didesnę senatvės pensiją. Dėl įmokų į kaupiamąsias sąskaitas, padidėja suinteresuotumas draustis.

III pakopa – papildomai savanoriškai kaupiamos pensijos. Ši pakopa skirta tiems, kurie norėtų gauti papildomą apsaugą senatvėje. Joje gali dalyvauti visi norintys asmenys, įskaitant ir tuos, kurie nemoka mokesčių „SoDrai“ ir nedalyvauja I ir II pakopose.

Lietuvos pensijų kaupimo įstatyme pensijų fondas apibrėžiamas taip: „Pensijų fondas – fiziniams asmenims, pagal Pensijų sistemos reformos įstatymą dalyvaujantiems pensijų kaupime, bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantis pensijų turtas, kurio valdymas perduotas pensijų kaupimo bendrovei ir kuris investuojamas pagal to pensijų fondo taisykles.“. Vadinasi, pensijų fondai investicijoms naudoja lėšas, gautas iš asmenų santaupų senatvei (atidėjimų pensijai).

Pensijų fondai, kaupdami ir nedidelius įnašus, sutelkia dideles lėšas, kurios tampa vis svarbesniu investicinio kapitalo šaltiniu ir jiems priklauso vis daugiau bendrovių akcijų visame pasaulyje (Gedrimaitė, 2005). Tačiau kuo anksčiau įvertinami poreikiai pensiniame amžiuje, tuo didesnė galimybė sukaupti būtiną sumą.

Privačių pensijų fondų dalyviai nesistengia uždirbti nerealų pelną, bet visgi tikisi gauti stabiliai aukštas pajamas, kurios turi užtikrinti gerą senatvę jų investuotojams ir uždarbį jų darbuotojams (Чигирь, 2008). Privačių pensijų fondų veikimo tikslas yra finansiškai aprūpinti žmones senatvėje. Pagrindinis fondų veikimo tikslas yra maksimali grąža, kartu užtikrinant ir apdraustųjų investicijų saugumą. Taigi, privačių pensijų fondų atsiradimą iš dalies nulėmė pensijų finansavimo mechanizmo

tobulinimas.

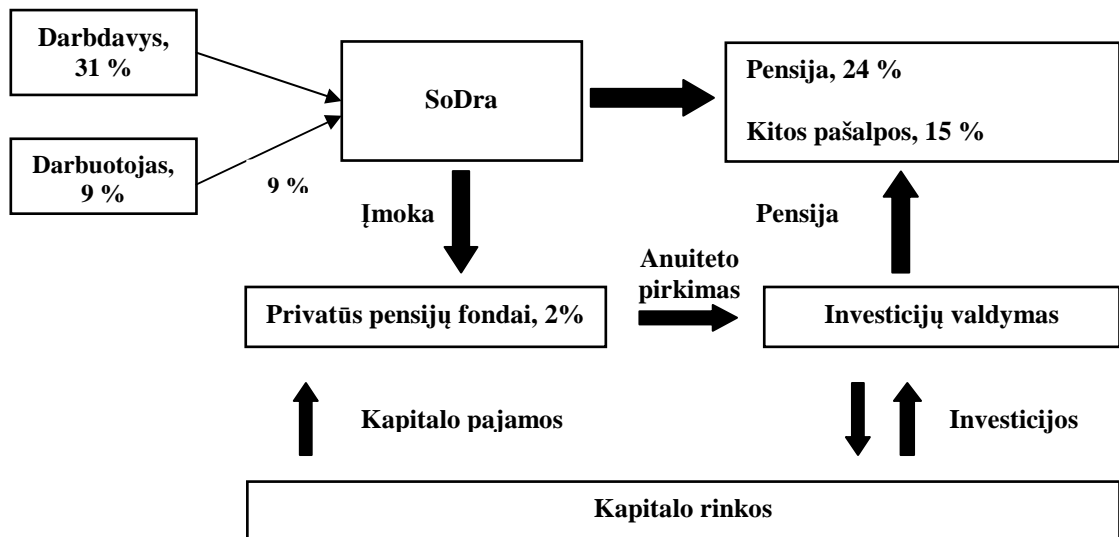
Apibendrinant galima teigti, kad nors lėšų kaupimas pensiniam gyvenimo periodui – viena svarbiausių investavimo priežasčių, tačiau žmonės vis dar nedaug laiko skiria išėjimui į pensiją planuoti, nes vis dar linkę priklausyti nuo socialinio aprūpinimo pensijų. Kiekvienam yra svarbu numanyti, kokias realias sumas galima gauti iš šių šaltinių ir, atsižvelgiant į asmeninius poreikius, nuspręsti, ar užteks šių lėšų būsimiems poreikiams patenkinti. Jeigu lėšų gali neužtekti, tuomet šiuos šaltinius galima papildyti individualiomis investicijomis.

1.2. Pensijų sistemos struktūra Lietuvoje ir pensijų fondai Baltijos šalyse

Kiekvienas dirbantis asmuo yra privalomai draudžiamas valstybiniu socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos daliai gauti, ir jei nėra sulaukęs senatvės pensijos amžiaus, turi teisę pasirinkti pensijų kaupimo bendrovę ir jos valdomą pensijų fondą. Svarbu yra pasirinkti pelningą pensijų fondą, kadangi tai gali nulemti žmogaus būsimas pajamas.

Kad būtų užtikrintas ilgalaikis pensijų sistemos gyvybingumas, būtina gerinti finansavimo būdus. Pensinio aprūpinimo sistema tampa keliomis formomis ir yra orientuota tiek į valstybinį, tiek į privatų sektorius (Pilbeam, 2005). Pensijų reforma buvo vykdoma, šalia valstybinio socialinio draudimo pensijų sistemos įvedant savanorišką dalyvavimą privačiose pensijų fonduose.

Privačių pensijų fondų atsiradimas yra pirmas žingsnis, įvedant rinkos santykius socialinio aprūpinimo srityje. Tai yra naujoji reforma, kuri leidžia ateityje tikėtis padidėjusio šio sektoriaus efektyvumo ir didesnio žmonių socialinio saugumo t.y. didesnių išmokų senatvėje (Klimaitė, 2006). Analizuojant privačių pensijų fondų veiklą, būtina išaiškinti darbuotojų mokamų įmokų į pensijų fondus tolesnę eigą (žr. 1 pav.). II pakopos fonduose kaupiama iš „SoDros“ pervesta mokesčio dalis. „SoDra“ yra atsakinga už įmokų į privačius pensijų fondus surinkimą ir pervedimą į pačius fondus. Pasak Mattil (2006), valstybinė pensijų sistema yra pagrindinė pensijų sistemos dalis. Pensijos pradamos mokėti sulaukus pensinio amžiaus, jei pensijų fondo dalyvis nenukelia pensijos mokėjimo pradžios. Antrojoje pakopoje gali dalyvauti visi mokantieji įmokas visai socialinio draudimo pensijai ir dar nesulaukę senatvės pensijos amžiaus. Pensijų sistema veikia kartų principu, kai iš dirbančiųjų darbo užmokesčio atskaitomomis įmokomis mokama pensija pensininkams.

Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Pensijų sistemos reformos įstatymą (2009) ir Pensijų kaupimo įstatymą (2008)

1 pav. **Pensijų sistemos struktūra**

Pensijų fondus galima apibrėžti, kaip paplitusį pensinės sistemos atvejį, kai įmonės žada kiekvienam darbuotojui, pasirašiusiam sutartį, suteikti pensinę išmoką, kuri atitinka buvusio atlyginimo ir paslaugos metų funkciją (Thailer, 2005). Pensijų kaupimo bendrovę galima apibūdinti, kaip valdymo įmonę arba gyvybės draudimo įmonę, turinčią priežiūros institucijos išduotą licenciją ar leidimą verstis pensijų kaupimo veikla (Pensijų sistemos reformos..., 2002). Pensijų kaupimo bendrovė įkuria privačius pensijų fondus ir prižiūri jų veiklą. Paveiksle nurodomas pensijų anuitetas (vienodų išmokų suma iki gyvos galvos) nuperkamas pensijų kaupimo bendrovėse. Kitas etapas yra investicijų valdymas, kurio metu vyksta draudėjų lėšų investicijų valdymas. Informacija apie investavimo strategiją yra pateikta kiekvieno pensijų fondų taisyklėse. Kartais planuota investicijų grąža gali būti negauta dėl visiškai objektyvių priežasčių, nepriklausančių nuo pensijų fondo veiksmų, pavyzdžiui, laikinai smuktelėjus visai kapitalo rinkai. Vadinasi, investicijų grąža priklauso nuo pasaulio kapitalo rinkos tendencijų.

Siekiant užtikrinti privačių pensijų fondų apsaugą, sukurta trijų pakopų priežiūros sistema:

- kiekvieno pensijų fondo investicinis kapitalo judėjimas yra prižiūrimas atitinkamos valdybos, kuri parengia ir patvirtina investicijų strategiją, kur numatyta, kokiose šalyse ir kokius vertybinius popierius gali investuoti pensijų valdytojas;
- depozitoriumas privalo ne tik tinkamai saugoti jam patikėtą pensijų turtą, bet ir kontroliuoti, kad pensijų fondo įplaukos būtų naudojamos pagal teisės aktų ir pensijų fondų taisyklių reikalavimus, o apie pastebėtus pažeidimus nedelsiant informuoti priežiūros institucijos ir pensijų kaupimo vadovybę;
- įgaliotos valstybinės priežiūros institucijos – Vertybinių popierių komisija ir Draudimo

priežiūros komisija licencijuoja pensijų kaupimo bendrovės, tvirtina fondų taisykles ir jų pakeitimus, kontroliuoja fondų veiklą ir turi įstatymų nustatytas galias bausti pažeidimų atvejais.

II ir III pakopos pensijų fondų palyginimas. Žemiau esančioje lentelėje (žr. 1 lent.) pateikiamas II ir III pakopų pensijų fondų palyginimas pagal dalyvavimo juose sąlygas, kurios yra skirtingos.

1 lentelė. II ir III pakopų pensijų fondų palyginimas

Pensijų sistemos parametrai	Savanoriški III pakopos pensijų fondai	II pakopos pensijų fondai
Pensinių įmokų į privačius pensijų fondus mokėtojų dalyvavimas	Dalyvis turi investuoti „savo“ pinigus (taupyti). Tačiau įmokas dalyvio vardu gali mokėti kt. Asmenys (darbdavys ar šeimos nariai). Nustojus mokėti įmokas ir nenutraukus sutarties, dalyvavimas pensijų fonde tęsis.	Dalyvis nukreipia ne „savo“, o „SoDros“ pinigus, t.y. neturi mažinti vartojimo. Savanoriškas visiems apdraustiesiems visai socialinio draudimo pensijai.
Mokestinės lengvatos	Mokesčių lengvata – kaupiant lėšas 10 ir daugiau metų galima pasinaudoti lengvata (sumokėti 15 % pajamų mokestį nuo į pensijų fondą įmokėtų įmokų sumos).	Prisijungimas nelemia sumokamo gyventojų pajamų mokesčio valstybei.
Įmokos	Pats gyventojas pasirenka įmokos dydžius ir dažnumą – tikėtinos vidutiniškai didesnės įmokos.	Įmokų dydis nustatytas įstatyme – mažesnės vidutinės išmokos. Ne daugiau kaip 10 proc. nuo įmokų ir ne daugiau kaip 1 proc. kaupiamo turto.
Išmokos	Anksčiau atsiimti pinigus: <ul style="list-style-type: none"> • bet kada – be mokesčio lengvatos; • po 10 metų nuo pirmos įmokos arba likus 5 metams iki pensijos – pasinaudojant mokesčio lengvata. 	Privalomi anuitetai (periodinės išmokos iki gyvos galvos, išimtis laibai mažam sukauptam turtui ir turto daliai virš tam tikros ribos; skaičiuojant anuitetus naudojamos atskiros mirtingumo lentelės vyrams ir moterims; kaupimo laikotarpiu turtas yra paveldimas, bet jau mokant išmokas - ne.

Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Pensijų kaupimo įstatymą (2008), Papildomo savarankiško pensijų kaupimo įstatymą (2008), prieiga per internetą: <http://www.vpk.lt/lt/pensiju-ir-investiciniai-fondai/11482/> [žiūrėta 2011.01.15]

Lyginant II ir III pakopos pensijų fondus pagal mokestines lengvatas, nustatyta, kad III pakopos pensijų fondų dalyviams yra taikoma Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme nurodyta lengvata, kuria galės pasinaudoti ir pensinio amžiaus sulaukę asmenys. Taip pat svarbu pridurti, jog II pakopos pensijų fondų dalyviams yra draudžiama lygiagrečiai kaupti lėšas keliuose fonduose. Tačiau III pakopos pensijų fondų dalyviai, tai daryti gali. Asmenys, nusprendę dalyvauti II pakopoje, gali pereiti į kitą pensijų kaupimo bendrovę, bet ne anksčiau kaip po trejų metų nuo pensijų kaupimo sutarties sudarymo. Tuo tarpu, III pakopos pensijų fondų dalyviai turi atsižvelgti į konkretaus pensijų fondo taisyklėse

įtvirtintas sąlygas, kadangi pensijų fondų valdymo įmonėms nėra draudžiama taikyti išėjimo iš jų valdomų pensijų fondų apribojimų (Vertybinių popierių komisija, Skirtumai tarp antros ir trečios pakopų..., 2004).

Lyginant II ir III pakopos pensijų fondus pagal investavimą, galima teigti, kad III pakopos pensijų fondams yra taikomi šiek tiek liberalesni reikalavimai. Kadangi II pakopos pensijų fondai negali investuoti į naujai išleidžiamus vertybinius popierius, o III pakopos pensijų fondai gali, jei vertybinių popierių emisijos sąlygose yra įsipareigojimas per vienerius metus įsitraukti į reguliuojamą rinką.

Pensijų fondų veikla Baltijos šalyse. Socialinės apsaugos sistemų renovavimas pirmiausia siekiant sustiprinti socialinę sritį yra neišvengiamas Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų valstybių, dėl visuomenės senėjimo, tradicinių šeimos struktūros pokyčių, technologinės pažangos, inovacijų ir globalizacijos. Pasak Bitino (2008), „pensijų sistemos nuolat reformuojamos ieškant geriausio modelio ir analizuojant kitų valstybių geriausių praktiką, tačiau tuo pat metu būtina identifikuoti ir socialinius, ekonominius bei kultūrinius reiškinius, kadangi pensijų sistemos ateitis priklauso ne tik nuo demografinių ar socialinių pokyčių, bet ir nuo ekonomikos augimo ar politinių partijų sutarimo ir bendradarbiavimo.“ (p. 1). Pensijų sistemos yra labai sudėtingos ir skiriasi kiekvienoje šalyje. Be to, išėjimas į pensiją yra pakankamai naujas reiškinys su nustatytais nukrypimais atskirose šalyse (Frericks, et al., 2007). Tačiau, jos taipogi turi daug panašumų ir bendrų bruožų. Taigi, norint apibūdinti Lietuvos pensijų sistemą yra nagrinėjama kaimyninių Baltijos šalių - Latvijos ir Estijos kaupiamoji pensijų sistema.

Latvija. Latvijos pensijų sistemą sudaro trys pakopos: 1) pagrindinė, privaloma pensijų sistema, kuri atitinka „pay-as-you-go“ taisyklę (I pakopa); 2) papildoma, privaloma pensijų sistema, paremta kapitalo kaupimo taisykle (II pakopa); 3) papildomas, savanoriškas pensijų kaupimas (III pakopa) (Poteraj, 2008). 2001 m. Latvijoje pradėjo veikti valstybinė kaupiamoji pensijų sistema, pagrįsta individualių socialinio draudimo įmokų kaupimo ir investavimo principais. Latvijoje pensinis amžius buvo laipsniškai didinamas iki 62 metų vyrams ir moterims. Vyrai šį amžių pasiekė 2003 m., moterys 2008 m. Pensijų reforma, numatanti kaupiamosios pensijų sistemos įkūrimą, 2001 m. buvo įgyvendinta Latvijoje, 2002 m. – Estijoje. Baltijos šalių pensijų sistema apibūdinama lentelėje (žr. 2 lent.).

Estija. Pensijų sistemą Estijoje sudaro trys pakopos: 1) bazinė, privaloma pensijų sistema, veikianti pagal „pay-as-you-go“ principą ir sudaro pirmą pakopą; 2) II pakopa, kurioje savanoriškai dalyvauja žmonės gimę iki 1983 m. ir privalomas dalyvavimas yra tiems, kurie gimę po 1983 m.; 3) Savanoriškas pensijų kaupimas, sudaro III pakopą.

2 lentelė. Privati kaupiamoji antrosios pakopos senatvės pensijos sistema Baltijos šalyse

	Estija	Latvija	Lietuva
Dalyva- vimas	Privalomas 18 m. asmenims, ateinantiems į darbo rinką; savanoriškas asmenims nuo 19 m. iki pensinio amžiaus	Privalomas visiems iki 30 metų; savanoriškas 30-49 metų asmenims; negali dalyvauti 50 metų ir asmenys.	Dalyvis nukreipia ne „savo“, o „SoDros“ pinigus, t.y. neturi mažinti vartojimo. Savanoriškas visiems apdraustiesiems visai socialinio draudimo pensijai.
Įmokos	4 proc. pensijų draudimo įmoka ir papildoma darbuotojų 2 proc. įmoka nuo darbo užmokesčio. 2010 įmokos yra sumažintos, pervedimai vyksta pagal formulę 2+1 (1 proc. nuo bruto atlyginimo + 2 proc. nuo sumokėtų socialinių mokesčių, kurie sudaro 20 proc.).	Nors buvo planuota draudimo įmoką didinti nuo 2 proc. iki 10 proc. Tačiau 2010 m. tarifas sumažintas iki 2 proc. 2011- 4proc.	Įmokų dydis nustatytas įstatyme – mažesnės vidutinės išmokos. Ne daugiau kaip 10 proc. nuo įmokų ir ne daugiau kaip 1 proc. kaupiamo turto. 2,5 proc. pensijų draudimo įmoka, didinama iki 5,5 proc. 2007 m. 2009 m. įmokos sumažintos iki 2,0 %.

Šaltinis: : sudaryta autorės, pagal Lazutką (2008) ir Bernotą, Guogį (2006)

Nuo 10 – ojo dešimtmečio vidurio daugiausia dėmesio Baltijos šalyse buvo skiriama demografinėms problemoms spręsti t.y. visuomenės senėjimui ir jo poveikiui pensijų sistemoms. Estijoje pensiją teisę gauti turi asmenys, sulaukę 63 metų ir turintys ne mažiau, kaip 15 metų pensijų draudimo stažą. 1997 m. Estijoje buvo įteisinta reformuota trijų pakopų pensijų sistemos programa. 2002 m. pradėjo veikti antroji pakopa.

Baltijos šalys atgavusios nepriklausomybę pradeda pensijų reformą, jų naujos vyriausybės žengė žingsnius, kad pertvarkytų pensijų sistemą, nepaisant ekonominių smūgių poveikio, norėjo stabilizuoti finansavimą ir mokėti pensijas, kurios labiau priklausytų nuo asmens praėjusių pajamų bei įnašų (Fultz, 2006). Baltijos šalims atkūrus nepriklausomybę, buvo reformuojama pensijų sistema. To pasėkoje, susikūrė trijų pakopų pensijų sistema, kurios veikos eigoje, yra tikimasi gauti didesnes pensijas ateityje.

Apibendrinant, galima teigti, kad pensijų sistemą šalis gali organizuoti dviem būdais: remiantis einamosiomis įmokomis ir, arba kaupimo principu. Pirmosios esmė yra ta, kad vienu metų pensijos išlaidos dengiamos tų pačių metų įmokomis, tuo tarpu antrosios sistemos dalyvis iš kaupiamosios schemos gaus tiek, kiek buvo mokėta ir plus investicinis pelnas. Pasirinkus II pakopos pensijų kaupimo fondus, visa investavimo rizika tenka dalyviui. Taip pat reikia žinoti, kad praeities rezultatai negarantuoja ateities rezultatų. Investicijų vertė gali kristi bei kilti ir netgi galima gauti mažiau negu investuota. Už laikotarpį, kurį dalyvavo II pakopos pensijų kaupimo sistemoje, atitinkamai perskaičiuojama (sumažinama) papildoma senatvės pensijos dalis, kurią apskaičiuoja ir moka „SoDra“. Baltijos šalys atkūrusios nepriklausomybę reformavo pensijų sistemą. Šalyse trijų pakopų

pensijų sistemos yra panašios, tačiau dalyvavimo fonduose sąlygos skiriasi, kaip ir įmokų tarifų dydžiai.

1.3. Privačių pensijų fondų atsiradimą skatinančių veiksnių analizė

Išskiriami skirtingi veiksniai, kurie būtini privačių pensijų fondų sukūrimui ir veiklai, tačiau dažniausiai yra pažymima demografiniai, ekonominiai, finansiniai, mokestiniai, teisiniai veiksniai. Pensijų sistemos yra labai sudėtingos ir skiriasi kiekvienoje šalyje (Frericks et. al., 2007). Vadinasi, pensijų sistemos reformavimą lėmė įvairūs veiksniai. Šiame skyriuje išskiriami demografiniai, ekonominiai, mokestiniai ir teisiniai veiksniai, kurie lėmė pensijų reformą Lietuvoje.

Demografiniai veiksniai. Statistikos departamentas praneša, kad Lietuvoje kiekvienais metais vis didesnę gyventojų dalį sudaro pagyvenę, t. y. 60 metų ir vyresni, žmonės (Pagyvenę žmonės..., 2009). Lietuvos gyventojų senėjimas yra svarbus, jau šiandien pradedantis veikti darbo rinką ir dar didesnę reikšmę jai turėsiantis ateityje (Medaiskis ir kt., 2007). Viena ekonominių problemų yra senėjantis darbuotojų amžius: amžiaus diskriminacija pasirenkant darbuotojus, darbo jėgos senėjimas, besikeičiantis darbo atlikimo gebėjimas, ir nepalanki nustatyta struktūra (tokia kaip privalomas išėjimas į pensiją). Lietuvos gyventojų struktūra pagal tris amžiaus grupes pateikta lentelėje (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Lietuvos gyventojų struktūra pagal amžiaus grupes 2004-2010 metais, proc.

Amžiaus grupės	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Gyventojai (0 – 15 m. amžiaus)	19,22	18,61	18,03	17,44	16,90	16,43	16,20
Darbingo amžiaus gyventojai	61,62	62,02	62,39	62,94	63,37	63,73	63,75
Pensinio amžiaus gyventojai	18,70	18,91	19,15	19,26	19,32	19,47	19,66

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2011.02.15]

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome jaunosios kartos – 0-15 metų gyventojų grupės, lyginamosios dalies mažėjimą, 2004-2010 metais. Tokia situacija yra dėl mažėjančio gyventojų gimstamumo, todėl natūralus gyventojų prieaugis yra neigiamas. Darbingo amžiaus gyventojų grupė (16-62 m. ir 6 mėn. vyrai ir 16-60 m. moterys) yra didžiausia grupė, kurios žmonių skaičius didėjo nuosekliai, tačiau mažais tempais. Tačiau pensinio amžiaus (62 ir 6 mėnesiai - 80 metų ir vyresni vyrai; 60 - 80 metų ir vyresnio amžiaus moterys) 2010 metais sudarė 19,66 proc., vadinasi lyginamoji dalis yra didelė. Todėl darosi neaišku, kas ateityje išlaikys didėjančią pensininkų skaičių. Dėl gyventojų struktūros kitimo, einamosiomis įmokomis ir išmokomis paremta socialinio draudimo sistema, tampa

labai pažeidžiama ir ji pradeda nebeatlikti jai iškeltų uždavinių – apsaugoti pensininkus nuo skurdo ir palaikyti jų darbingo laikotarpio gyvenimo lygį.

Pagyvenusių žmonių visuomenėje gausėjimas yra ir ateityje bus reikšmingas veiksnys, lemiantis esminius visuomenės ekonominio ir socialinio gyvenimo, teisinės bazės, taip pat senatvės ir apskritai gyvenimo prasmės pokyčius. Bitinas (2006) teigia, kad įgyvendinant bendruosius socialinės apsaugos principus reikia pratęsti aktyvaus gyvenimo trukmę t.y. reikia siekti, kad pagrindinės socialinės apsaugos šakos (ypač pensijų sistema) sudarytų sąlygas kuo didesniai pagyvenusių žmonių skaičiui dalyvauti darbo rinkoje. Vadinasi, yra siūloma neleisti asmenims išeiti priešlaikinės pensijos, bei toleruoti asmenų, sulaukusių pensinio amžiaus, pasilikimą darbe.

Apdraustųjų ir mokamų pensijų skaičiaus kitimui įtakos turi dirbančiųjų ir nedirbančiųjų skaičiaus kitimas. Tai dar vienas demografinis veiksnys, turintis įtakos privačių pensijų fondų veiklai. Einamojo mokėjimo pensijų sistemos stabilumas iš esmės priklauso nuo mokančių įmokas ir gaunančių išmokas santykio. Pokyčiai darbo rinkoje (didėjantis nedirbančiųjų skaičius ir mažėjantis užimtų gyventojų skaičius) mažina šį santykį (žr. 1 priedą). Taip pat socialinio draudimo įmokų mokėtojų skaičių mažina įmokų vengimas. 2004-2010 metais užimtų gyventojų skaičius kito nevienodai, iki 2007 m. rodiklis didėjo, vėliau mažėjo (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Užimtų gyventojų ir bedarbių skaičiaus pokyčiai 2004-2010 metais

	2004-2005 m. pokytis, %	2005-2006 m. pokytis, %	2006-2007 m. pokytis, %	2007-2008 m. pokytis, %	2008-2009 m. pokytis, %	2009-2010 m. pokytis, %
Užimti gyventojai (15 m. ir vyresni), tūkst.	2,62	1,70	2,35	-0,93	-6,85	-5,10
Bedarbiai, tūkst.	-27,93	-32,81	-22,73	36,37	138,71	29,32

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2010.03.15]

Didžiausias teigiamas pokytis buvo 2005 metais – 2,64 proc.), labiausiai mažėjo 2009 metais, kai užimtų skaičius sumažėjo 6,84 proc. Bedarbių skaičius iki 2007 metų mažėjo. Didžiausias bedarbių skaičiaus sumažėjimas buvo 2006 metais – 32,81 proc. Tačiau 2008, 2009 ir 2010 metais pastebimas žymus bedarbių skaičiaus didėjimas – 36,37; 138,71, 29,32 proc. Pagrindinė darbuotojų atleidimo priežastis – sumažėjusi produkcijos paklausa (Šimašius, 2008). Vadinasi, bedarbių skaičiaus didėjimą lėmė sumažėjęs vartojimas šalyje.

Ūkio ministerijoje parengtos Lietuvos ūkio plėtros iki 2015 m. ekonominio augimo strategijos kūrėjų nuomone, ilgalaikį nedarbą sąlygoja bendra šalies ekonominė būklė, sumažėjusi darbo jėgos (ypač žemos kvalifikacijos arba nekvalifikuotos) paklausa, žema bedarbių kvalifikacija, negatyvus

darbdavių požiūris į praradusius darbo įgūdžius ar specialius gebėjimus vyresnio amžiaus bedarbius bei paskatų ieškoti darbo ar motyvacijos tobulintis praradimas (Beržinskienė, 2005). Vadinasi, nedarbą šalyje sąlygoja laisvų darbo vietų trūkumas ir struktūriniai jėgos pasiūlos ir paklausos nesuderinamumai. Pasak Bitino (2006), vienas bendrųjų socialinės apsaugos principų yra darbo rinkos skatinimas. Todėl reikia didinti užimtumo lygį ir, galbūt netgi, įvesti atitinkamas darbo rinkos reformas.

Mokestiniai veiksniai. Iš lentelėje (žr. 3 lent.) pateiktų duomenų matyti, kad didžiausias pensijų gavėjų skaičiaus pokytis buvo 2008 metais – 1,23 proc. Dirbančiųjų skaičius analizuojamu laikotarpiu kito netolygiai. Nuo 2004 iki 2007 metų analizuojamas rodiklis didėjo, o didžiausias pokytis buvo 2006 metais – 3,77 proc. Tačiau 2008 metais pastebimas rodiklio mažėjimas 0,29 proc. Šito priežastimi galime įvardinti 2008 metais padidėjusį bedarbių skaičių.

3 lentelė. Pensininkai, dirbantieji ir išlaidos pensijoms

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004-2005 m. pokytis, %	2005-2006 m. pokytis, %	2006-2007 m. pokytis, %	2007-2008 m. pokytis, %	2008-2009 m. pokytis, %
Pensijų gavėjų skaičius, tūkst.	942,4	928,5	917,6	912,4	923,6	934,2	-1,47	-1,17	-0,57	1,23	1,15
Išlaidos pensijoms, mln. Lt	4188,6	4700,2	5243,1	6535,8	8281,9	8811,9	12,21	11,55	24,66	26,72	6,40
Dirbantieji, mokantys soc. dr. įmokas, tūkst.	1338,6	1369,7	1421,4	1467,2	1463,0	1309,2	2,32	3,77	3,22	-0,29	-10,51
Nedirbančio pensininko vidutinė senatvės pensija, Lt	371,55	420,3	476,9	595,4	769,7	811,1	13,12	13,46	24,86	29,27	5,37

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2010.03.15]

Didėjantis pensijų gavėjų skaičius ir didinama vidutinė senatvės pensija sąlygoja, kad išlaidos pensijoms vis didėja, didindamos socialinio draudimo išlaidas greičiau nei didėja pajamos.

Finansiniai veiksniai. Lietuvos pensijų sistema kenčia ne tiek dėl demografinių problemų, kiek dėl mažo užimtumo ir nelegalaus darbo, mokesčių ir socialinio draudimo vengimo. Bebczuk ir Musalem (2009) tiria ar finansų rinka gali veikti, kaip kompensavimo jėga senatvės pensijoms, kurią

gali valdyti tradicinės pensinio aprūpinimo programos „pay-as-you-go“ išsivysčiusiose šalyse. Todėl analizuojant privačių pensijų fondų atsiradimo prielaidas reikia išskirti finansines, kadangi finansų rinkos ir institucijų išsivystymo lygis turi įtakos privačių pensijų fondų veiklai. Perėjimą prie privataus pensinio draudimo sistemos lėmė vertybinių popierių rinkos išsivystymas (Jonikienė, 2006).

Lietuvos vertybinių popierių rinka pradėjo veikti tik 1992 metais. Buvo sudėtinga išplėtoti jos veiklą ir rasti investuotojų. Pradėjus veikti privatiems pensijų fondams, buvo tikimasi, kad padėtis kapitalo rinkoje kis. Akcijų kapitalizacija parodo bendrovės vertę rinkos kainomis ir apskaičiuojama kaip bendrovės išleistų akcijų skaičiaus ir akcijų kainos rinkoje sandauga (Daunienė, Slavickienė, Pensijų fondų vieta pensijų sistemoje.... 2004). Biržos kapitalizacija apima - listinguojamų akcijų kapitalizaciją (Oficialiojo ir Einamojo prekybos sąrašo bendrovių akcijų skaičiaus ir jų rinkos vertės sandauga), vyriausybės vertybinių popierių (toliau VVP) kapitalizaciją (VVP, kuriais galima prekiauti Biržoje, nominali vertė) ir nelistinguojamų vertybinių popierių kapitalizaciją (vertybinių popierių, skirtų prekiauti viešai, bet neįtraukiant į Oficialiųjų ir Einamųjų prekybos sąrašą, nominali vertė). Bendra Biržos kapitalizacija turėjo tendenciją didėti iki 2008 metų, teigiamai veikdama kapitalo rinkos dalyvius (žr. 4 lent.). Nuo 2004 metų iki 2006 metų Lietuvos vertybinių popierių rinkos apyvarta didėjo, tačiau nuo 2007 metais pastebimas žymus rodiklių mažėjimas.

4 lentelė. Lietuvos Vertybinių popierių rinkos apyvarta ir kapitalizacija

Rodiklis	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Apyvarta, mlrd. Lt	3,5	4,0	7,1	3,9	1,8	3,2
Kapitalizacija, mlrd. Lt	19,6	28,2	30,0	26,9	12,0	14,9

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.vpk.lt/new/documents/VPK%202009%20m%20veiklos%20ataskaita1.pdf>
[žiūrėta 2010.05.13]

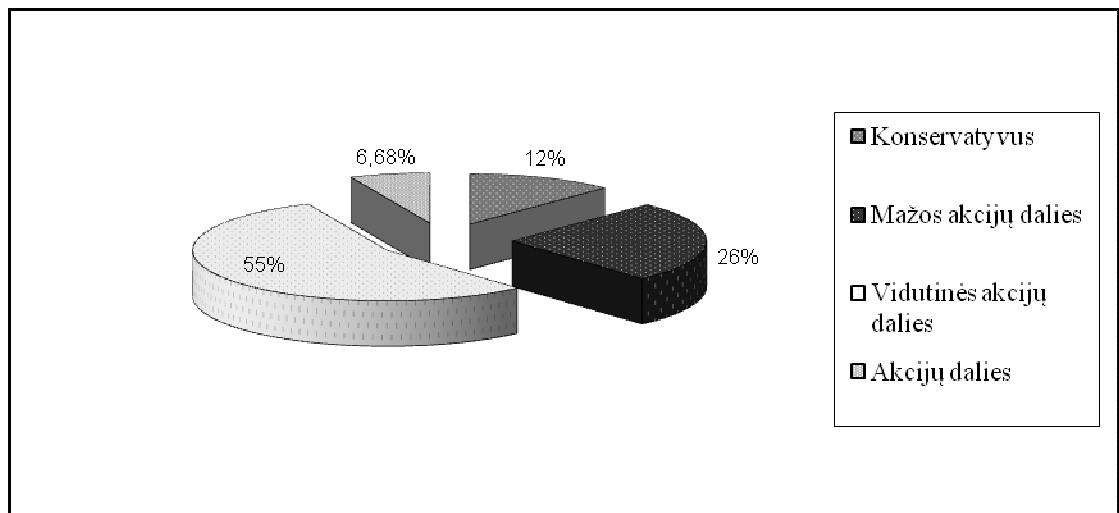
G. Jonikienės (2006) nuomone, vertinant finansinę privačių pensijų fondų atsiradimo prielaidą, kyla abejonė, ar nepakankamai išvystyta Vertybinių popierių rinka kapitalo rinkoje nesugriaus nusistovėjusios rinkos pusiausvyros. Taip pat buvo manyta, kad investuojant dalį lėšų į Lietuvos pensijų fondus reikia tikėtis teigiamos įtakos Lietuvos kapitalo rinkos plėtrai: būtų skatinama Vertybinių popierių paklausa, didėtų rinkos likvidumas. Tačiau, kaip matome iš lentelėje pateiktų rodiklių, rodikliai didėjo tik iki 2006 metų, vėliau vyko neigiami pokyčiai. Remiantis Vertybinių popierių komisijos duomenimis (2009) bendra vertybinių biržos NASDAQ OMX Vilnius apyvarta 2009 metais siekė 3,2 mlrd. Lt ir buvo 1,8 karto didesnė nei 2008 m., o tuo tarpu kapitalizacija lyginant su 2008 m. padidėjo 2,9 mlrd. Lt ir siekė 14,9 mlrd. Lt. Vertybinių popierių komisijos veiklos

ataskaitoje teigiama, kad akcijų kainų pokyčiams galėjo turėti įtakos pagerėję investuotojų lūkesčiai, susiję su Lietuvos perspektyvomis.

Lietuvoje II pakopos pensijų fondai pagal investavimo į finansinius instrumentus struktūrą klasifikuojami taip:

- konservatyvieji (investuoja tik į Lietuvos ir užsienio VVP);
- mažos akcijų dalies pensijų fondai (iki 30% į akcijas, kita dalis į VVP);
- vidutinės akcijų dalies pensijų fondai (30-70 proc. lėšų į akcijas);
- akcijų pensijų fondai (70-100 proc. lėšų investuojama į akcijas) (Verslo žinios, Finansų rizikos dalyviai, 2005).

Taigi, praktikoje ilgalaikio kaupimo priemonės, kurioms priklauso ir pensijų fondai, yra skirstomos pagal investavimo riziką. Daugelis pensijų fondų yra „mišrūs“, investuojantys ir į akcijas, ir į obligacijų rinkas, todėl paprasčiausias būdas jų rizikos laipsniui nustatyti yra išmatuoti investicijų dalį pensijų fonduose. Didžioji dalis pensijų kaupimo dalyvių yra pasirinkę vidutinės akcijų dalies investavimo strategiją 55 proc. (žr. 1. pav.).

1 pav. Pensijų fondų dalyvių pasiskirstymas pagal investavimo strategiją 2009-12-31

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/2009%20metu%20%20II%20pakopos%20PF%20apzvalga_red.pdf [žiūrėta 2010.11.12]

Teigiama, kad kuo daugiau pensijų fondas investuoja į akcijas, tuo labiau neapibrėžtos pajamos iš investicijų, tai reiškia, kad pensijų fondo rizika didėja. Tačiau daugiau rizikuodamas, pensijų fondų dalyvis galėtų tikėtis didesnio pensijų fondo pajamingumo.

Anot С. Чигирь (2008) galimam privačių pensijų fondų nuostoliui įtakos gali turėti didelė infliacija, problemos bankų sferoje – visa tai priveda prie spartaus likvidumo sumažėjimo ir netgi jų nepelningumo. Vadinasi, kai yra planuojama išeiti į pensiją, svarbu įvertinti investiciją prieš ir po išėjimo. Taip pat investicijos dydžiui reikšmės turi ekonominės krizės, kurios paprastai kyla dėl

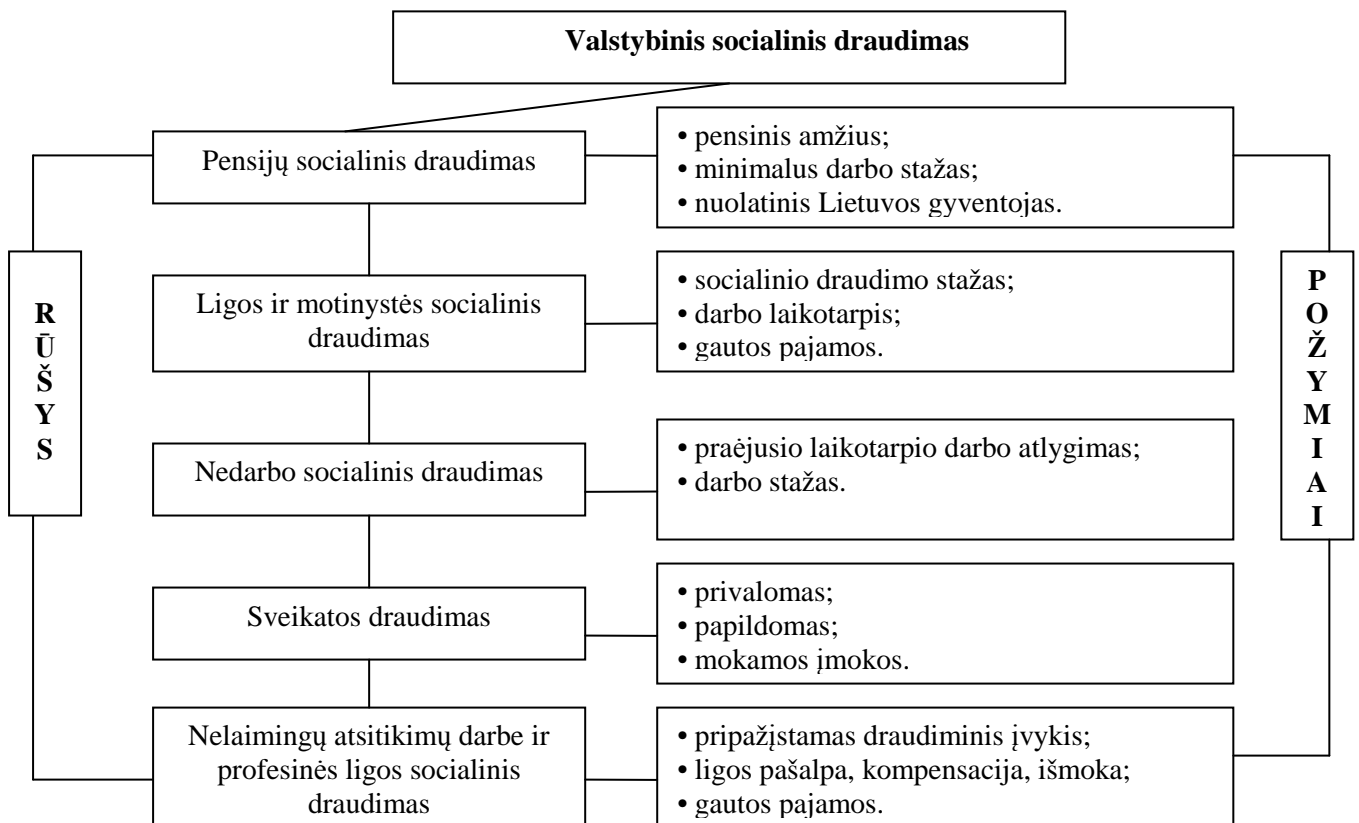
hiperinfliacijos. Krizės yra pasikartojantis procesas ir jų neigiamą įtaką turi įvertinti kiekvienas.

Investuojant į pensijų fondus atsiranda kelių rūšių rizika:

- infliacinė;
- valiutos;
- palūkanų normos;
- koncentracijos;
- nefinansinė;
- investicinė.

Asmenų įmokas galima prarasti dėl įvairių veiksnių: besikeičiančios situacijos finansų rinkose, investavimo sėkmė, fondo administravimo išlaidos, darbuotojų patirtis ir sąžiningumas, kompetencija, rizika.

Teisiniai veiksniai. Pasak Olejnik (2008), pensijų fondų teisinis vystymasis priklauso nuo ekonominės ir politinės padėties atitinkamoje šalyje, taip pat finansinės padėties ir klientų elgesio, jų įpročių ir pasitikėjimo fondais bei visu pensijų kaupimo sektoriumi. Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų nustatytais atvejais (Lietuvos Respublikos Konstitucija..., 1992). Vadinasi, Konstitucija neleidžia valstybei visiškai pasitraukti iš pensijų sistemos, nors netvirtina, kokios konkrečiai pensijos turi likti valstybės žinioje bei kokiomis sąlygomis juos laiduojamos (žr. 2 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymą (2008), Sveikatos draudimo įstatymą (2009)

2 pav. Valstybinio socialinio draudimo struktūra

Valstybinis socialinis draudimas (toliau VSD) – socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų numatytais atvejais jų šeimos nariams dėl draudiminių įvykių prarastos darbo pajamos arba apmokestinamos papildomos išlaidos (Valstybinio socialinio..., 2009). VSD sistema pagrįsta solidarumo principu: dirbantys žmonės, mokėdami įmokas, remia pensininkus, neįgaliuosius bei bedarbius. Ši sistema yra finansuojama darbdavių ir apdraustųjų įmokomis, kurios renkamos į atskirą nuo valstybės biudžeto valstybinio socialinio draudimo fondą (toliau VSDF). Socialinio draudimo sistemą administruoja „SoDra“.

Valstybinio socialinio draudimo sistemos pagrindinis tikslas – garantuoti pajamas apdraustiesiems, netekus darbingumo dėl ligos, motinystės, senatvės ar kitais Valstybinio socialinio draudimo įstatyme numatytais atvejais (Lešinskaitė A. Lietuvos valstybinio socialinio draudimo fondo.... 2005). Taigi valstybinio socialinio draudimo sistema atlieka svarbų vaidmenį šalies viduje, o Lietuvoje veikiančio valstybinio socialinio draudimo veiklą galima išskirstyti į tokias rūšis:

- pensijų socialinis draudimas;
- ligos ir motinystės socialinis draudimas;
- nedarbo socialinis draudimas;
- nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinės ligos socialinis draudimas;
- sveikatos draudimas.

Pensijų socialinis draudimas. Pensijų socialinis draudimas, kuriuo draudžiama pagrindinei ir papildomai pensijos dalims, numatytoms Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatyme apima socialinio draudimo išmokos senatvėje, netekus darbingumo ar tapus našliu.

Valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos – svarbiausia socialinės apsaugos senatvėje rūšis. Papildoma pensijos dalis – tai su draudžiamosiomis pajamomis susijusi pensijos dalis, kuri atspindi individualaus teisingumo principą, tai yra pensijų išmokos proporcingos asmens mokėtoms valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokoms.

Senatvės pensija apskaičiuojama pagal formulę:

$$SP=B+0,005*s*k*D+0,005*S*K*D, \quad (1.3.1)$$

Čia: B – pagrindinė pensijos dalis (bazinė pensija);

s – draudimo stažas, įgytas dirbant pagal darbo sutartį, narystės ar tarnybos pagrindu iki 1994 m. sausio 1 d.;

k – asmens draudžiamųjų pajamų koeficientas, apskaičiuotas pagal bet kurių 5 paeiliui einančių kalendorinių metų pajamas, gautas 1984 – 1993 m. laikotarpiu;

S – draudimo stažas, įgytas dirbant pagal darbo sutartį, narystės ar tarnybos pagrindu po 1994 m. sausio 1 d.;

K – asmens draudžiamųjų pajamų koeficientas, apskaičiuotas pagal draudžiamąsias pajamas nuo 1994 m. sausio 1 d.;

D – Vyriausybės patvirtintos einamųjų metų draudžiamosios pajamos (nuo 2009 metų lygi 1488 Lt.).

Jei asmuo pagal pensijos sistemos reformos įstatymą pasirinko dalyvavimą pensijų kaupime, dalis jo valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokos pervedama į jo pasirinktą privatų pensijų fondą. Todėl apskaičiuojat jam senatvės pensijos dydį, jo metinis draudžiamųjų pajamų koeficientas už kiekvienus dalyvavimo pensijų kaupime metus bus atitinkamai mažinamas. Tai reiškia, kad mažės tokio asmens papildoma senatvės pensijos dalis.

Ligos ir motinystės socialinis draudimas. Ligos pašalpa mokama apdraustajam valstybiniu socialiniu ligos ir motinystės draudimu asmeniui ligos ar traumos, užkrečiamų ligų, protrūkių ir epidemijų atvejais. Ligos faktas ir su tuo susijęs atleidimas nuo darbo turi būti patvirtintas gydytojo išduotu nedarbingumo pažymėjimu (Ligos ir motinystės..., 2008). Vadinasi, ši draudimo rūšis skirta asmenims motinystės ir ligos atveju.

Nedarbo socialinis draudimas. Lietuvoje, įsigaliojus naujam Nedarbo socialinio draudimui įstatymui, nuo 2005 m. sausio 1 d, pradėjo veikti nauja nedarbo socialinio draudimo sistema. Asmenims, kurie yra apdrausti šia socialinio draudimo rūšimi, netekus darbo, ji suteikia didesnes pajamas pragyventi. Be to, juos skatina aktyviau ieškoti darbo bei suinteresuoti gauti legalų atlyginimą ir mokėti įmokas nuo viso atlyginimo, nes nedarbo išmokos dydis priklauso nuo darbo užmokesčio.

Asmenys, kurie dirba legaliai, gauna atlyginimą ir moka įmokas „SoDrai, yra draudžiami nuo nedarbo. Taigi, apdraustiesiems šia socialinio draudimo rūšimi netekus darbo ir ieškant naujos darbo vietos, mokama nedarbo socialinio draudimo išmoka (bedarbio pašalpa). Bedarbio pašalpos mokėjimo trukmė yra diferencijuota pagal asmens darbo stažą, įgyta iki užsiregistruojant darbo biržoje (Lietuvos Respublikos nedarbo įstatymas..., 2008).

Nedarbo socialinio draudimo sistemos esmė yra tai, kad draudimo išmokos dydis priklauso nuo apdraustojo, tapusio bedarbiu, buvusio darbo užmokesčio dydžio per pastaruosius trejus metus iki netenkant darbo.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinės ligos socialinis draudimas. Išmokos mokamos asmenims, turintiems teisę jas gauti, jeigu nelaimingi atsitikimai darbe ar profesinės ligos yra iširti ir pripažinti draudiminiais įvykiais (Lietuvos Respublikos nelaimingų..., 1999). Nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos draudiminiais įvykiais pripažįstami Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniame skyriuje, kuriame yra registruotas draudėjas.

Sveikatos draudimas. Sveikatos draudimo įstatymas nurodo tokias sveikatos draudimo rūšis: privalomasis sveikatos draudimas ir papildomasis (savanoriškas) sveikatos draudimas.

Privalomasis sveikatos draudimas – valstybės nustatyta asmens sveikatos priežiūros ir

ekonominių priemonių sistema, sveikatos draudimo nustatytais pagrindais ir sąlygomis garantuojanti privalomuoju sveikatos draudimu draudžiamiesiems asmenims, įvykus draudiminiam įvykiui, sveikatos priežiūros paslaugų teikimą bei išlaidų už suteiktas paslaugas, vaistus ir medicinos pagalbos priemones kompensavimą.

Papildomais (savanoriškas) sveikatos draudimas – papildomojo (savanoriškojo) sveikatos draudimo sutartyse nustatytos asmens sveikatos priežiūros paslaugos atlyginamos pagal šias sutartis po papildomojo sveikatos draudimo įvykio. Papildomas sveikatos draudimas vykdomas Sveikatos draudimo įstatymo, Draudimo įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

Apibendrinant išskirkime veiksnius, kurie skatino pensijų reformą šalyje:

- Demografiniai veiksniai. Dėl pensinio amžiaus dalies šalies gyventojų struktūroje (2009 metais sudarė 19,66 proc.) didėjimo socialinio draudimo sistema gali nebeatlikti jai iškeltų uždavinių – apsaugoti pensininkus nuo skurdo ir palaikyti jų darbingo laikotarpio gyvenimo lygį.

- Mokestiniai veiksniai. Pensijų fondai yra įkurti tam, kad išėjimo į pensiją metu, prisidėti prie pašalpos užmokesčio (Frank et al., 2009). Vadinasi, yra manoma, jog nepakanka vien tik pensinio draudimo pensijoms, mokėti, todėl ir buvo įkurti pensijų fondai. Analizuojant pensijų gavėjų skaičiaus, išlaidų pensijoms bei mokančių socialinio draudimo įmokas skaičiaus kitimo pokyčius galime tai patvirtinti, kadangi išlaidos pensijoms didėja, o dirbančiųjų, mokančių socialinio draudimo įmokas, mažėja.

- Finansiniai veiksniai. Finansų rinkos ir investicijų išsivystymo lygis turi įtakos privačių pensijų fondų veiklai. Lietuvos vertybinių popierių rinkos tiek apyvarta, tiek kapitalizacija didėjo iki 2006 metų. Nuo 2007 metų rodikliai mažėjo, tai turėjo įtakos neigiamiems privačių pensijų fondų rezultatams.

- Teisniai veiksniai. Valstybė privalo užtikrinti asmenų, sulaukusių pensinio amžiaus, finansinę gerovę. Todėl buvo ieškoma išeičių, kad užtikrinti tą gerovę, kadangi tai darėsi vis sudėtingiau įvykdyti dėl demografinių bei mokestinių veiksnių. Vykdamas pensijų reformą šalia VSD pensijų sistemos įvestas savanoriškas dalyvavimas pensijų fonduose, kuriose gali dalyvauti visi mokantieji įmokas visai socialinio draudimo pensijai ir dar nesulaukę senatvės pensijos amžiaus.

1.4. Pensinio draudimo ir pensijų fondų finansinės veikos tyrimo metodai

Siekiant išanalizuoti pensijų sistemos veiklą yra taikomi statistiniai metodai. Tokiai analizei atlikti turimą dinaminę eilutę ar visą statistinę visumą suskirstome į atskirus laikotarpius, kurių kiekvienam būdinga palyginti vienoda nagrinėjamo rodiklio dinamika.

Kiekvienam išskirtam laiko intervalui, kuris parodo nagrinėjamo rodiklio dalį, ieškomi statistiniai dėsningumai, kurie formuoja šį rodiklį, bei matematiškai aprašomi.

Dinamikos eilučių kitimo rodiklių nustatymas. Analizuojant pensinio draudimo rodiklius taikoma dinaminė analizė. Statistinėje literatūroje dinamikos eilutės apibūdinamos kaip metodas, tiriantis reiškinio kitimą laiko atžvilgiu (Martišius, Vaičiūnas, 2001). Todėl šis tyrimas parodo pensinių rodiklių kitimą analizuojamu laikotarpiu, tokiu būdu bus galima vertinti pensijų fondų patirtį bei ieškoti priežasčių.

Analizuojant pensinius rodiklius dalis autorių nagrinėjo jų kitimą. R. Lazutka (2008) tirdamas Lietuvos socialinio draudimo pensijų dalinio privatizavimo tikslus ir rezultatus nagrinėjo II pakopos dalyvių skaičiaus, vidutinės senatvės pensijos ir kitų rodiklių kitimą. G. Jonikienė (2006) tirdama privačių pensijų fondų veiklą nagrinėjo pensininkų skaičiaus, dirbančiųjų mokančių socialines draudimo įmokas, „SoDros“ išlaidų pensijoms ir kitų rodiklių dinamiką. Todėl tiriant pensinius rodiklius buvo pasirinkta dinaminė analizė.

Išskiriami tokie dinaminiai kitimo rodikliai: absoliutinis padidėjimo/sumažėjimo (pokytis); didėjimo/mažėjimo (augimo) tempai; padidėjimo/sumažėjimo (prieaugio) tempai; vidutinis lygis. Šie kitimo rodikliai dar skirstomi pagal lygius - bazinius ir grandininius. Lygis, su kuriuo lyginama skaičiuojant anuitetinius dinamikos eilutės rodiklius, vadinamas baziniu (pastovus), tas kuris lyginamas su baziniu, - ataskaitiniu. Bazinis lygis gali būti pradinis arba prieš jį esantis lygis. Jeigu lyginimo bazė keičiasi, turime grandininius dinamikos rodiklius. Kai lyginimo bazė pastovi, turime bazinius dinamikos eilutės rodiklius, kurie parodo reiškinio kitimą per visą analizuojamą laikotarpį.

Absoliučių dydžių intervalinės dinamikos eilutės vidutinis dydis skaičiuojamas eilutės lygių suma dalijant iš lygių skaičiaus.

$$\text{Vidutinis dinamikos eilutės lygis: } \bar{y} = \frac{\sum y}{n}; \quad (1.4.1.1)$$

Čia: $\sum y$ - eilės lygių suma, n – eilutės narių skaičius.

Dinamikos eilutės dviejų lygių skirtumas vadinamas absoliučiuoju padidėjimu. Jis gali turėti teigiamas arba neigiamas reikšmes, kurios parodo dinamikos eilutės lygio padidėjimą arba sumažėjimą.

Dinamikos eilutės dviejų lygių santykis yra vadinamas didėjimo tempu. Kai didėjimo tempas skaičiuojamas duotą lygį lyginant su pradiniu lygiu (pastovi bazinė), turime bazinį didėjimo tempą.

Tuo atveju, kai didėjimo tempas skaičiuojamas duotą lygį lyginant su prieš jį esančiu lygiu (kintanti bazė), turime grandininį padidėjimo tempą. Tyrime padidėjimo tempai išreiškiami procentais. Išreikšus procentais, parodoma, kiek procentų vieno laikotarpio lygis sudaro ankstesnio laikotarpio lygio atžvilgiu (pastarąjį lygį laikant 100 proc.).

Padidėjimu tempu vadinamas absoliutaus padidėjimo santykis su lygius, pasirinktu baze. Tyrime padidėjimo tempai išreiškiami procentais.

$$\text{Bazinis padidėjimo/sumažėjimo tempas: } T_{pb} = \frac{y_n - y_1}{y_1} \times 100; \quad (1.4.1.2)$$

Čia: T_{pb} - padidėjimo tempas,

y_n - n-asis dinamikos eilutės lygis,

y_{n-1} - buvusio prieš ataskaitinį laikotarpį dinamikos eilutės lygis,

y_1 - pirmas lygis.

Viso periodo padidėjimo, kuris apima dinamikos eilutę, tempo formulė:

$$\text{Grandinis padidėjimo/sumažėjimo tempas: } T_{pg} = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} \times 100; \quad (1.4.1.3)$$

Čia: T_{pg} - padidėjimo tempas,

y_n - n-asis dinamikos eilutės lygis,

y_{n-1} - buvusio prieš ataskaitinį laikotarpį dinamikos eilutės lygis.

Vidutinis padidėjimo tempas skaičiuojamas naudojantis vidutiniu didėjimo tempu.

$$\text{Vidutinis padidėjimo tempas: } T_p = T_d - 100. \quad (1.4.1.4)$$

Nagrinėjant dinamikos eilutes, stengiamasi surasti dinamikos lygių kitimo tendenciją (jei tokia yra), kadangi ta tendencija yra užslėpta dėl atsitiktinių dinamikos lygių svyravimų (Griciuvienė, 2001). Todėl pagrindinei kitimo tendencijai paryškinti taikomi anksčiau minėti metodai.

Pensijų fondų vertinimo metodika. Pensijų fondai apima bent keletą subjektų, kurie yra suinteresuoti domėtis jų veikla. Suinteresuotuosius galima vadinti vertintojais, kadangi jie vertina pagal atitinkamą metodiką ir daro išvadas. Literatūroje išskiriamos penkios vertintojų grupės (žr. 1 lent.). Kiekvienas iš vertintojų, atsižvelgiant į savo tikslus, pensijų fondus vertina pagal kriterijus.

Magistriniame darbe nagrinėsime Lietuvoje pensijų fondų veiklos rezultatams vertinti naudojamus metodus instituciniu lygmeniu. Valstybės priežiūros institucijos siekdamos savo tikslo – užtikrinti pensijų fondų patikimumą, veiksmingumą, saugumą ir stabilumą, vertina pensijų fondus, reikalaujamos pensijų kaupimo bendrovių reguliariai pateikti informaciją apie pensijų fondus bei analizuodamos jų veiklos rezultatus (Klimaitė, 2006). Atsižvelgiant į valstybės priežiūros institucijų siekiamus tikslus, galima išskirti pensijų fondų vertinimo kriterijus.

Lyginamieji indeksai. Valdytojai vertinat pensijų fondus, savo rezultatus lygina su pasirinktu lyginamuoju indeksu. Įstatyme lyginamasis indeksas apibrėžiamas kaip pasirinktas rodiklis, su kurio kintančia reikšme lyginama fondo investicijų portfelio investicijų grąža. Pensijų kaupimo bendrovės yra įpareigos II pakopos pensijų fondams parinkti lyginamuosius indeksus.

1 lentelė. Pensijų fondų vertinimo kriterijai

Potencialūs pensijų fondų dalyviai	Esami pensijų fondų dalyviai	Valstybės priežiūros institucijos	Pensijų kaupimo bendrovės	Finansinės institucijos
1. PF pelningumas; 2. Administravimo mokesčiai; 3. Investavimo strategijos; 4. Programos pasirinkimas; 5. Esamų PF dalyvių pasirinkimas; 6. PF pasirinkimo galimybė; 7. Kitų dalyvių nuomonė.	1. PF pelningumas; 2. Administravimo mokesčio išlaidos; 3. Investavimo strategijos; 4. Kitų dalyvių nuomonė; 5. Programos pasirinkimas; 6. PF keitimo mokesčiai.	1. PF pasirinkimo galimybė; 2. PF dalyvių skaičius; 3. Grynujų aktyvų vertė; 4. Apskaitos vieneto vertė; 5. PF portfelio vertė; 6. PF pelningumas; 7. PF investicijų rizika; 8. PF bendrasis išlaidų koeficientas; 9. PF investicijų portfelio apyvartumo rodiklis.	1. PF pasirinkimo galimybė; 2. PF dalyvių skaičius; 3. Grynujų aktyvų vertė; 4. Apskaitos vieneto vertė; 5. PF portfelio vertė; 6. PF pelningumas; 7. PF investicijų rizika; 8. PF bendrasis išlaidų koeficientas; 9. PF investicijų portfelio apyvartumo rodiklis.	1. PF pelningumas; 2. PF įtaka vertybinių popierių rinkai; 3. PF įtaka vertybinių popierių rinkos dalyvių skaičiaus kitimui.

Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Klimaitę (2006)

Pensijų fondų pasirinkimo galimybė. Valstybinė priežiūros institucijos pensijų fondų pasirinkimo galimybę vertina atsižvelgdamos į privačių pensijų fondų skaičių šalyje.

Pensijų fondų dalyvių skaičius. Valstybinė priežiūros institucija vertina pensijų fondus pagal dalyvių skaičių juose t.y. pagal pensijų fondų dalyvių skaičiaus pokytį laiko atžvilgiu bei pensijų fondų dalyvių skaičiaus bei visų privalomai draudžiamų valstybiniu socialiniu pensijų draudimu žmonių skaičiaus santykį.

Apskaitos vieneto vertė – tai dydis, parodantis, kokia grynujų aktyvų vertė tenka vienam apskaitos vienetai. Vertinant pensijų fondus pagal apskaitos vieneto vertę, yra atsižvelgiama į apskaitos vieneto vertės pokytį. Atitinkamos įstaigos vertindamos pensijų fondų veiklos efektyvumą pasitelkia atitinkamus rodiklius. Vienas jų yra apskaitos vieneto vertės pokytis, kuris parodo, ar lėšos buvo investuojamos pelningai ar ne (Klimaitė, 2006). Apskaitos vieneto vertės pokytis – tai procentinis dydis parodantis, kiek padidėjo pensijų fondų dalyvių lėšos po to, kai atskaičiuos įmokos mokesčių, pateko į pensijų sąskaitas. Šis dydis skaičiuojamas neįtraukiant atskaitymo įmokos mokesčio, o atsižvelgiant tik į atskaitytą mokesčių nuo turto. Valstybinės priežiūros institucijos vertindamos pensijų fondus pagal apskaitos vieneto vertę ataskaitiniu laikotarpiu, taip pat pateikia vidutinį metinį vieneto vertės pokytį iki paskutiniųjų analizuojamųjų metų, kurį skaičiuoja pagal formulę:

$$V_m = V_p * (1 / (d/365)) - 1 \quad (1.4.1.5)$$

Čia: V_m - vidutinis metinis vieneto vertės pokytis;

Vp - Vieneto vertė laikotarpio pabaigoje;

d - viso PF veiklos dienų skaičius.

Grynųjų aktyvų vertė – atitinkamo pensijų fondo pensijų turto vertės ir ilgalaikių, trumpalaikių finansinių įsipareigojimų (išskyrus įsipareigojimus pensijų fondų dalyviams) skirtumas. Vertinant pagal šį kriterijų, yra atsižvelgiama į grynųjų aktyvų pokytį laiko atžvilgiu.

Administravimo kaštai. *Mokestis nuo turto* - skaičiuojamas nuo pensijų sąskaitoje sukauptų lėšų vidutinės metinės vertės (žr. 3 priedą). Remiantis Pensijų kaupimo įstatymu 14 straipsniu 3 dalies nuostatomis, mokestis nuo turto negali būti didesnis negu 1 procentas nuo dalyvio sąskaitoje apskaičiuotų lėšų vidutinės metinės vertės. Šio mokesčio skaičiavimas vykdomas kiekvieną darbo dieną, apskaičiuojant tą dieną tenkančią metinės mokesčio normos dalį. Tuo tarpu *įmokos mokestis* yra mokestis, kuris skaičiuojamas nuo kiekvienos už pensijų fondo mokėtos pinigų sumos.

Pensijų fondų pelningumas. Pensijų fondų pelningumas yra vertinamas lyginant pensijų fondų investavimo grąžas su kitų pensijų fondų finansiniais rezultatais.

Pensijų fondų investicijų rizika. Pensijų fondų investicijų rizika yra vertinama skaičiuojant pensijų fondo investicijų grąžos standartinį nuokrypį. *Standartinis nuokrypis* – statistinis rizikos rodiklis, apibūdinantis investicijų portfelio grąžos kintamumą. Jei investicijų grąžos standartinis nuokrypis yra lygus nuliui, vadinasi, investicijų portfelis turi pastovią nekintamą investicijų grąžą. Apibendrinant, galime teigti, kad vertinimo kriterijai priklauso nuo vertintojo siekiamų tikslų. Kiekvienas pensijų fondų dalyvis siekia pasirinkti tokį pensijų fondą, kuris būtų pelningas ir būtų galima sukaupti kuo daugiau lėšų senatvei. Tuo tarpu valstybinės institucijos siekia užtikrinti pensijų fondų patikimumą, saugumą, veiksmingumą ir stabilumą. Jeigu visi tikslai bus užtikrinti, pensijų fondų dalyviai taip pat patirs gerovę, kadangi bus kontroliuojamos pensijų kaupimo bendrovės ir užtikrins dalyvių interesus.

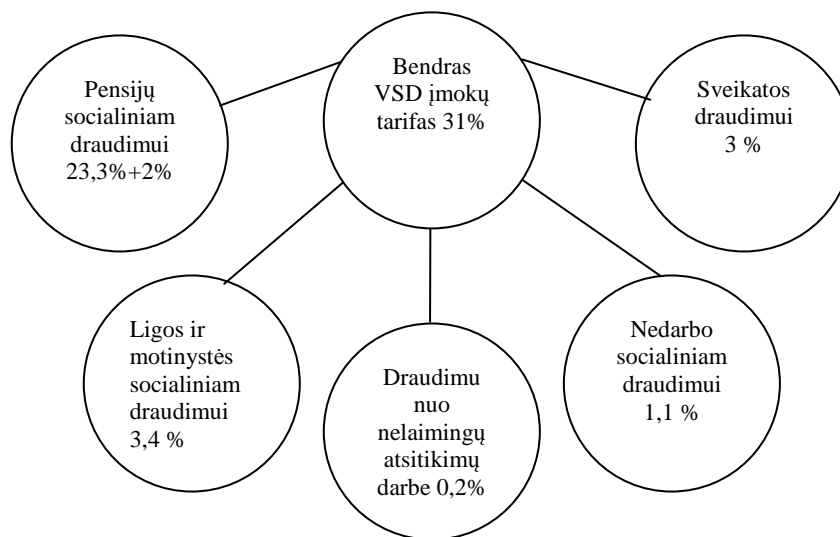
Pirmame skyriuje buvo analizuojama pensinio draudimo samprata, jo būtinumas, ieškoma, veiksnių lėmusių pensijų fondų atsiradimą. Išskiriant, kas skyriuje buvo atskleista naujo, reikia pabrėžti, kad atlikta Baltijos šalių pensijų sistemų lyginamoji analizė, teoriniu aspektu, parodė, kad Lietuvos pensinė sistema skiriasi nuo kaimyninių šalių. Tačiau jų patirtis vykdant pensijų reformą yra itin svarbi, kanagi jų valdymo strategija yra daug ryžtingesnė, skatinimo dalyvauti bei taikomų tarifų dydžių atžvilgiu. Taip pat reikia pridurti, kad formuluojant pensinio draudimo ir pensijų fondų finansinės veiklos tyrimo metodus, pritaikytas dinamikos eilučių kitimo rodiklių nustatymo metodas, atskleidžia privačių pensijų fondų ir valstybinio socialio draudimo mokestinių rodiklių kitimo tendencijas bei leidžia tiesiogiai susieti kitimo priežastis.

2. PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ IR VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO VEIKLOS ANALIZĖ LIETUVOJE

2.1. Privačių pensijų fondų ir valstybinio socialinio draudimo taikomų tarifų ir mokestinių rodiklių analizė

Analizuojant privačių pensijų fondų veiklą, svarbu išanalizuoti valstybinio socialinio draudimo veiklą Lietuvoje. Kadangi įgyvendinant pensijų reformą, naujoji pensijų sistema vykdoma „SoDros“. „SoDra“ surenka pensijų fondų dalyvių įmokas ir surinktas lėšas perveda į privačius pensijų fondus. Todėl „SoDros“ veikla turi įtakos privačių pensijų fondų veiklai. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad net ir dalyvaudamas II pakopos pensijų fonduose, asmuo gaus I pakopos pensiją, todėl svarbu aptarti su valstybine bazine pensija susijusias problemas.

Valstybinio socialinio draudimo biudžeto pagrindą sudaro privalomojo socialinio draudimo įmokas. Lietuvos valstybinė socialinio draudimo pensijų sistema finansuojama iš įmokų (žr. 1 pav.). 2010 metams patvirtintas bendrasis privalomojo socialinio draudimo įmokos tarifas, kurį moka darbdaviai ir darbuotojai: 31 proc. – draudėjo darbo jėgos kaštai, 9 proc. – apdarustojo darbo užmokesčio dalis.

1 pav. Valstybinio socialinio draudimo draudėjo įmokų tarifo pasiskirstymas

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/index.php?-1369342661> [žiūrėta 2011.01.18]

Pagrindinė pensijų sistemos problema – tai socialinio draudimo fondo biudžeto subalansavimas. Socialinio draudimo fondo biudžeto subalansavimas galimas mažinant jo išlaidas, didinant įplaukas arba subsidijuojant iš valstybės biudžeto.

„SoDros“ išlaidas iš esmės nulemia galiojantys įstatymai, kurie nurodo išmokų gavimo sąlygas ir

reikšmę – 5,5 proc. per metus. Todėl „SoDra“ nebetenka lėšų sumos, kuri sudaro apie 20 proc. išlaidų dabartinėms senatvės pensijoms (Lazutka, 2008). Vadinasi, privačių pensijų fondų atsiradimas turėjo lemiamą reikšmę dabartinei senatvės socialinio draudimo pensijai, kadangi vidutinė pensija galėjo būti penktadaliu didesnė (žr. 2 lent.). Todėl įmokų į privačius pensijų fondus buvo vėl sumažinta iki 2 proc. 2010 metais.

2 lentelė. Įmokos į privačius pensijų fondus ir „SoDros“ išlaidos senatvės pensijoms

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Įmokos į privačius pensijų fondus tarifas, %	2,5	3,5	4,5	5,5	5,5	3,0*
Įmokų į privačius pensijų fondus suma, mln. Lt	173,1	308,4	531,1	851,6	1064,0	433,8
„SoDros“ išlaidos senatvės pensijoms, mln. Lt	2717,3	3027,9	3401,5	4264,5	5507,5	5864,8
Įmokų į privačius pensijų fondus santykis su išlaidomis „SoDros“ senatvės pensijoms, %	6,4	10,2	15,6	20,0	19,3	7,4

* - nuo 01.01 d.–3,0 %; nuo 07.01 d. –2,0 %.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.14373> [žiūrėta 2011.02.04]

Įmokų į privačius pensijų fondus ir „SoDros“ išlaidų senatvės pensijoms santykis parodo kokią dalį įmokos į privačius pensijų fondus sudaro „SoDros“ išlaidų senatvės pensijoms. Vadinasi, analizuojamu laikotarpiu įmokų į privačius pensijų fondus „SoDros“ išlaidose didėjo, kadangi įmokų suma į privačius pensijų fondus didėjo didesniais tempais nei „SoDros“ išlaidos senatvės pensijoms. Tačiau 2009 metais įmokų į privačius pensijų fondus buvo sumažintas iki 3 %, o nuo liepos mėnesio iki 2 %. Dėl šios priežasties sumažėjo įmokos į privačius pensijų fondus, kaip ir santykis.

Valstybinis pensijų fondas garantuoja pensiją kiekvienam pensininkui, tačiau jos dydis, kaip jau buvo minėta, priklauso nuo darbo stažo. Privatus pensijų fondas moka tokią pensiją, kokio dydžio įmokos buvo įneštos per tam tikrą laikotarpį. Dėl ilgėjančios gyvenimo trukmės ir mažėjančio gimstamumo didėja valstybės išlaidos senatvės pensijoms. Norint sumažinti šias išlaidas reikia padidinti asmeninių santaupų vaidmenį senatvės pajamose. Naudodamiesi privačiais pensijų fondais gyventojai gali padidinti palyginti mažas bazines pensijas.

Įmokų į privačius pensijų fondus dinamika rodo, kad įmokų suma nuo 2004 iki 2008 metų didėjo. Rodiklis analizuojamas nuo 2004 metų, kadangi nuo tada pradėta vykdyti privačių pensijų veikla. Įmokos į privačius pensijų fondus vidutiniškai kasmet sudarė 549 mln. Lt. (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Įmokų į privačius pensijų fondus dinamika

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Įmokos į privačius pensijų fondus, mln. Lt	173,1	308,4	531,1	851,6	1064,0	433,8
Vidutinis lygis	560					
Grandininiai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	-	78,2	72,2	60,3	24,9	-59,2
Baziniai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	0	78,2	206,8	392,0	514,7	150,6
Vidutinis padidėjimo/ sumažėjimo tempas, %	35					

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.14373> [žiūrėta 2011.02.04]

2004–2009 metais įvertinus įmokų į privačius pensijų fondus kitimą procentais buvo nustatyta, kad didžiausias metinis padidėjimas buvo 2005 metais t.y. 78,2 proc. Nuo 2004 iki 2008 metų nagrinėjamas rodiklis išaugo 150,6 proc., vadinasi įmokų į privačius pensijų fondus išaugo pusantro karto. Taip pat buvo apskaičiuotas vidutinis padidėjimo tempas, kuris parodė, kad vidutiniškai kas metus įmokų į privačius pensijų fondus suma padidėdavo 35 proc.

Analizuojant įmokų į privačius pensijų fondus dinamiką nustatyta, kad nuo privačių pensijų fondų atsiradimo pradžios iki šių dienų įmokos į privačius pensijų fondus didėjo sparčiais tempais (iki 2009 metų). Vienas veiksnių, kuris skatino įmokų augimą buvo įmokos į privačius pensijų fondus tarifo didėjimas nuo 2,5 proc. iki 5,5 proc., taip pat įmokų į privačius pensijų fondus kitimui įtakos turėjo dalyvių privačiose pensijų fonduose skaičiaus didėjimas. Tačiau 2009 metais sumažėjus įmokos tarifui, sumažėjo įmokos. Vertybinių popierių komisijos duomenimis, įmokų sumažėjimą lėmė, pervedamų į pensijų fondus, dalies sumažinimas nuo 5,5 iki 2 proc., sudėtinga bendra šalies ekonominė situacija, vis dar aukštas nedarbo lygis šalyje bei sumažėjusios ir vis dar mažėjančios pensijų fonduose dalyvaujančių apmokestinamosios pajamos.

Senatvės pensijos nėra didelės, vidutinė socialinio draudimo senatvės pensija per mėnesį, turint būtinaį socialinio draudimo stažą 2007 metais siekė 590,9 Lt. Vidutinis pajamų atkūrimo koeficientas (vidutinė senatvės pensijos ir vidutinio neto darbo užmokesčio santykis) yra 44,8 proc. (žr. 2 priedą).

„SoDros“ biudžeto išlaidų didėjimą labiausiai sąlygoja valstybinio socialinio draudimo pensijoms didėjimas (Auditoriaus išvadas..., 2007). Todėl svarbu išanalizuoti „SoDros“ išlaidų senatvės pensijoms dinamiką (žr. 4 lent.). Kasmet vidutiniškai „SoDros“ išlaidos senatvės pensijoms sudarė beveik 3655 mln. Lt.

Senatvės pensijos - tai valstybinio socialinio draudimo sistemos dalis. Išanalizavus VSD išlaidų senatvės pensijoms dinamiką, galima teigti, kad išlaidos auga vidutiniškais tempais. Tokiam tolygiam išlaidų kitimui įtakos galėjo turėti didėjantis pensinio amžiaus gyventojų skaičius. Taip pat vienas iš veiksnių, turintis įtakos išlaidų augimui yra vidutinės senatvės pensijos augimas. Vidutinė senatvės pensija analizuojamu laikotarpiu (2004-2009 metais) išaugo 598 Lt. Tuo tarpu vidutiniškai kasmet

vidutinė senatvės pensija padidėdavo 13 proc. (žr. 6 priedą).

4 lentelė. „SoDros“ išlaidų senatvės pensijoms dinamika

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009
„SoDros“ išlaidos senatvės pensijoms, mln. Lt	2717,3	3027,9	3401,5	4264,5	5507,5	5864,8
Vidutinis lygis	4130,6					
Grandininiai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	-	11	12	25	29	6
Baziniai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	0	11	25	57	103	116
Vidutinis padidėjimo/ sumažėjimo tempas, %	17					

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.14373> [žiūrėta 2011.02.04]

Įvertinus „SoDros“ išlaidų senatvės pensijoms kitimą, nustatyta, kad didžiausias metinis padidėjimas, kuomet „SoDros“ išlaidos senatvės pensijoms išaugo 29 proc., nustatytas 2008 metais. Nuo 2004 iki 2009 metų tiriamas rodiklis padidėjo 116 proc. Taip pat buvo apskaičiuotas vidutinis padidėjimo tempas, kuris parodė, kad vidutiniškai kas metus „SoDros“ išlaidos senatvės pensijoms padidėdavo 17 proc.

„SoDros“ lėšos, pervedamos į kaupiamuosius pensijų fondus, surenkamos iš privačių pensijų fondų dalyvių. Lėšos, pervedamos į pensijų fondus, atspindi už ataskaitinį laikotarpį apskaičiuotas Pensijų sistemos reformos įstatyme nustatyto dydžio kaupiamąsias pensijų įmokas (Auditoriaus išvada..., 2007). Vidutiniškai kasmet „SoDros“ lėšos pervestos į privačius pensijų fondus sudarė 522 mln. Lt (žr. 5 lent.).

5 lentelė. „SoDros“ lėšų pervedimų į kaupiamosios pensijų fondus dinamika

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009
„SoDros“ lėšos pervestos į privačius pensijų fondus, mln. Lt	127,5	270,4	468,7	764,9	1064,0	433,8
Vidutinis lygis	522					
Grandininiai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	-	112,1	73,3	63,2	39,1	-59,2
Baziniai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	0	112,1	267,6	499,9	734,5	240,2
Vidutinis padidėjimo/ sumažėjimo tempas, %	46					

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.14373> [žiūrėta 2011.02.04]

Įvertinus šių lėšų kitimą procentais, nustatyta, kad didžiausias metinis padidėjimas buvo antraisiais privačių pensijų fondų veikimo metais (112 proc.). Tuo tarpu nagrinėjamas rodiklis

2004 – 2009 metais padidėjo 240 proc. Tai pat buvo apskaičiuotas vidutinis padidėjimo tempas, kuris parodė, kad vidutiniškai kas metus lėšos į kaupiamuosius fondus padidėdavo po 46 proc.

Išanalizavus „SoDros“ lėšų pervedamų į privačius pensijų fondus dinamiką galima teigti, kad lėšos augo gana dideliais tempais. Vienas iš veiksnių, skatinęs tokią situaciją galėtų būti - įmokų į privačius pensijų fondus augimas.

Todėl svarbu ištirti įmokų mokėtojų skaičiaus dinamiką. Kasmet vidutiniškai įmokų mokėtojų skaičius sudarė 1395 tūkst. (žr. 6 lent.).

6 lentelė. Įmokų mokėtojų skaičiaus dinamika

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Įmokų mokėtojų skaičius (tūkst.)	1338,6	1369,7	1421,4	1467,2	1463,0	1309,2
Vidutinis lygis	1395					
Grandininiai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	-	2,3	3,8	3,2	-0,3	-10,5
Baziniai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	0	2,3	6,2	9,6	9,3	-2,2
Vidutinis padidėjimo/ sumažėjimo tempas, %	0					

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.14373> [žiūrėta 2011.02.04]

Išreiškus įmokų mokėtojų „SoDrai“ skaičiaus kitimą procentais, nustatyta, kad didžiausias metinis sumažėjimas buvo 2009 metais – 10,5 proc. 2004 iki 2009 metų nagrinėjamas rodiklis sumažėjo 2,2 proc. Taip pat buvo apskaičiuotas vidutinis padidėjimo tempas, kuris parodė, kad vidutiniškai kas metus įmokų mokėtojų skaičius nedidėjo. Išanalizavus įmokų mokėtojų skaičių, galima teigti, kad mokėtojų skaičius neturi tendencijos didėti ir pastaraisiais metais mažėjo. Vienas veiksnių, kuris lemia tokią dinamiką gali būti labai išaugęs nedarbas.

Iki 2009 metų buvo pasirašyta beveik 1 mln. pensijų kaupimo sutarčių (viso). Tuo tarpu 2008 metais pasirašytos 78 tūkst. sutarčių. Daugiausia sutarčių buvo pasirašyta 2003 metais – 441 tūkst. kaupimo sutarčių, nors privatūs pensijų fondai pradėjo veikti 2004 metais.

Atlikus kaupimo sutarčių skaičiaus dinamiką 2004-2009 metais, nustatyta, kad vidutiniškai kasmet pasirašytos 93829 kaupimo sutartys (žr. 7 lent.). Stebint, pasirašytų kaupimo sutarčių skaičiaus dinamiką matyti, kad didžiausias metinis sumažėjimas yra 2009 metais, kuomet kaupimo sutartys sumažėjo beveik 45 proc. 2005 metais kaupimo sutarčių pasirašymas padidėjo iki 11 proc. lyginant su 2004 metais.

7 lentelė. Kaupimo sutarčių skaičiaus dinamika

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kaupimo sutartys, sk.	116241	128695	99955	96553	78272	43256
Vidutinis lygis	93829					
Grandininiai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	-	10,7	-22,3	-3,4	-18,9	-44,7
Baziniai padidėjimo/ sumažėjimo tempai, %	0	-70,8	-77,3	-78,1	-82,3	-90,2
Vidutinis padidėjimo/ sumažėjimo tempas, %	-27					

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/index.php?cid=280> [žiūrėta 2011.02.04]

Analizuojamu laikotarpiu (2004-2009 metais) nagrinėjamas rodiklis sumažėjo net 90 proc. Tuo tarpu vidutinis pasirašytų kaupimo sutarčių sumažėjimo tempas lygus 27 proc.

Apibendrinant verta pažymėti, kad pensijų sistemos finansinis stabilumas priklauso nuo mokesčių įmokos ir gaunančių išmokas santykio. Vadinasi, pensijų sistemos ilgalaikis stabilumas priklauso nuo paskatų dalyvauti darbo rinkoje. Palyginti aukštas įmokų tarifas rodytų didelę priklausomybę pensijų sistemoje, nes įmokų mokėtojų ir išmokų gavėjų santykis yra mažas. Vadinasi, aukštas įmokų tarifas būtų kliūtis formaliam ūkio sektoriui formuotis. Tačiau, nepaisant to, bendras valstybinio socialinio draudimo tarifas yra aukštas (39,8 proc.). „SoDros“ veiklą apibūdina įmokų mokėtojų skaičius, kadangi ji siekia užtikrinti iš kaupiamosios pensijų sistemos gaunamų pajamų, būsimas senatvės pensijas. Išanalizavus kaupimo sutarčių dinamiką, galima teigti, kad daugiausia sutarčių buvo pasirašyta pirmaisiais veiklos metais (2004 m.), o sekančiais metais kaupimo sutarčių pasirašymo skaičius ženkliai mažėjo. Tokia situacija rodo, kad asmenys nelinkę dalyvauti privačiuose pensijų fonduose. Viena priežasčių gali būti nepasitikėjimas pensijų fondų bendrovių vykdoma veikla, kadangi kaupdami lėšas pensijų fonduose nėra užtikrintumo, kad gaus didesnes pensijas.

Kaip jau buvo minėta įmokos skirtos privatiems pensijų fondams surenka „SoDra“ ir gautas lėšas perveda į privačių pensijų fondų bendroves. Iki 2007 metų mažesnės „SoDros“ lėšos pervedamos į privačius pensijų fondus palyginus su įmokomis į privačius pensijų fondus rodo, kad dalį įmokų pasisavina „SoDra“ spręsti savo finansinėms problemas. Dėl tokių „SoDros“ veiksmų nukenčia kaupiamųjų pensijų dalyviai.

2.2. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos biudžeto analizė

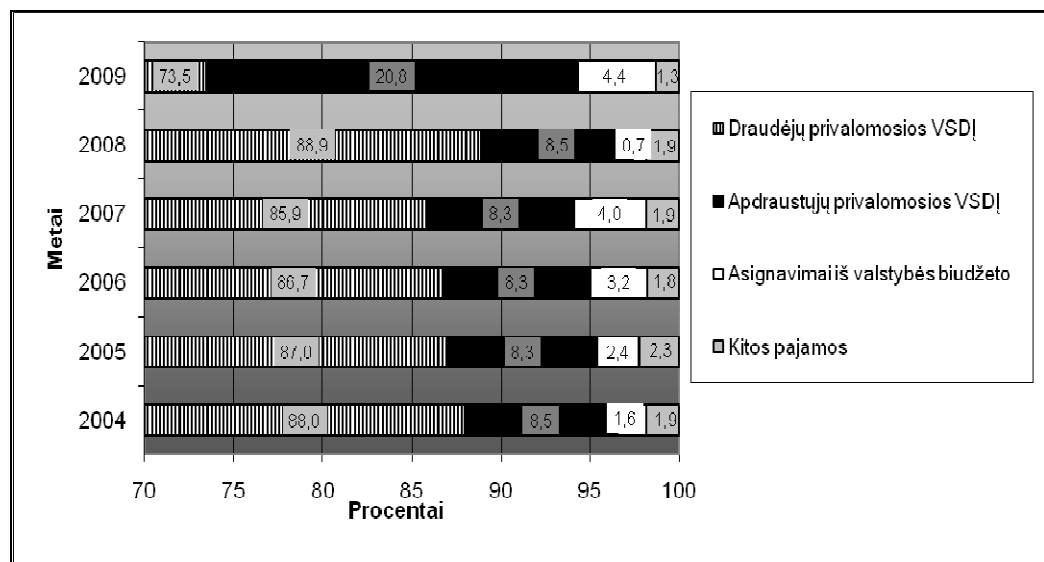
Analizuojant pensijų fondų veiklą yra svarbu iširti Valstybinio socialinio draudimo fondo (toliau „SoDros“) biudžeto duomenis, kadangi „SoDra“ valdo pensijų fondų lėšas (ji surenka ir perveda lėšas pensijų fondų bendrovėms). Dėl šios priežasties buvo pasirinkti atitinkami rodikliai, kurie lyginami atitinkame laiko intervale. Lietuvos Respublikos finansų ministerija yra apskaičiavusi, jog iš „SoDros“

privatiems pensijų fondams paimamos lėšos bus nemažos ir didės (Gylis, 2002). Tokia nuomonė buvo dar prieš privatiems pensijų fondams pradėjus savi veiklą, valstybė turėjo iš naujo svarstyti savo finansų politiką. Todėl yra svarbu sekti kiek kiekvienais metais pervesta lėšų į pensijų fondus.

„SoDros“ biudžetas analizuojamas 2004 – 2009 metų laikotarpiu („SoDra“ 2010 metų duomenų neteikia). Vertinant įmokų į „SoDros“ biudžeto kitimą, didžiausią įtaką turėjo asmenų, apdraustų visomis socialinio draudimo rūšimis ir asmenų, apdraustų visu pensiniu draudimu įnešami indėliai. „SoDros“ biudžeto kitimą sąlygoja vidutinių darbo užmokesčių kitimas bei pačių apdraustųjų skaičiaus svyravimas.

„SoDros“ pajamos kito netolygiai, kaip ir išlaidos. Nuo 2004 iki 2009 metų bendros pajamos išaugo 5792,8 mln. Lt. Nuo 2004 iki 2005 metų „SoDros“ pajamos didėjo 14,9 proc., o 2005-2006 metais – 22,0 proc. Tuo tarpu 2006-2007 metais pastebimas dar didesnis augimas – 25,1 proc. Tačiau 2007-2008 metais didėjimas tesiekė iki 14,9 proc.

Analizuojant „SoDros“ biudžeto pajamų struktūros dinamiką, matome, kad analizuojamu laikotarpiu pajamos buvo papildomos asignavimais iš valstybės biudžeto, kurie kiekvienais metais vis didėjo (žr. 1 pav.). Nuo 2004 iki 2005 metų asignavimai iš valstybės biudžeto išaugo 67,6 proc., 2005-2006 metais – 65,8 proc., 2006-2007 išaugo 56,6 proc. 2008 metais asignavimai iš valstybės biudžeto sumažėjo 79,4 proc., tai lėmė valstybės asignavimų sumažinimas iki 80 mln. (žr. 8 priedą). Tačiau 2009 metais, asignavimai vėl padidėjo ir siekė 495,7 mln. Lt.

1 pav. „SoDros“ biudžeto pajamų struktūra 2004 – 2009 metais, proc.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399> [žiūrėta 2011.03.05]
<http://www.sodra.lt/get.php?f.12988> [žiūrėta 2011.03.05]
<http://www.sodra.lt/get.php?f.3155> [žiūrėta 2011.03.05]
<http://www.sodra.lt/get.php?f.14373> [žiūrėta 2011.03.05]

Analizuojant „SoDros“ biudžeto struktūrą, matome, kad pajamų didėjimą labiausiai lėmė asignavimų iš valstybės biudžeto didėjimas. Taip pat tam įtakos turėjo savarankiškai dirbančių asmenų

privalomosios valstybinio socialinio draudimo įmokų didėjimas. Stebint pajamų struktūrą matome, kad dauguma valstybinio socialinio draudimo įmokų didėjo, ypač didelis apdraustųjų privalomųjų socialinio draudimo įmokų šuolis 2009 metais (nuo 2008 metų išaugo beveik 60 proc.).

Didžiąją dalį „SoDros“ pajamų sudaro draudėjų privalomosios valstybinio socialinio draudimo įmokos. Nuo 2004 iki 2007 metų draudėjų įmokų procentinė dalis mažėjo (2,14 proc.). Tačiau nuo 2007 iki 2008 metų draudimų įmokų procentinė dalis išaugo 3 proc. Tuo tarpu 2009 metais įmokos sumažėjo 16,3 proc. Dirbančiajam priskaičiuojant didesnę darbo užmokestį, „SoDrai“ tenka daugiau lėšų, vadinasi tam įtakos turėjo darbo užmokesčio mažėjimas, ar sumažėjęs dirbančiųjų skaičius.

Stebint „SoDros“ pajamų dinamiką, matome, kad asignavimų iš valstybės biudžeto dalis pajamose padidėjo 2,38 proc. 2007 metais, tačiau 2008 metais valstybės asignavimai besudarė 0,7 proc. pajamų. To priežastis buvo tai, kad vietoj laukiamo pusės milijardo valstybė įsipareigojo skirti tik 80 mln. Finansų ministerija pareiškė, kad dėl priimtų valstybės įsipareigojimų didinti pedagogų ir kitų biudžetinių įstaigų darbuotojų atlyginimus skirti daugiau lėšų nėra galimybių (Lapinskas, 2008).

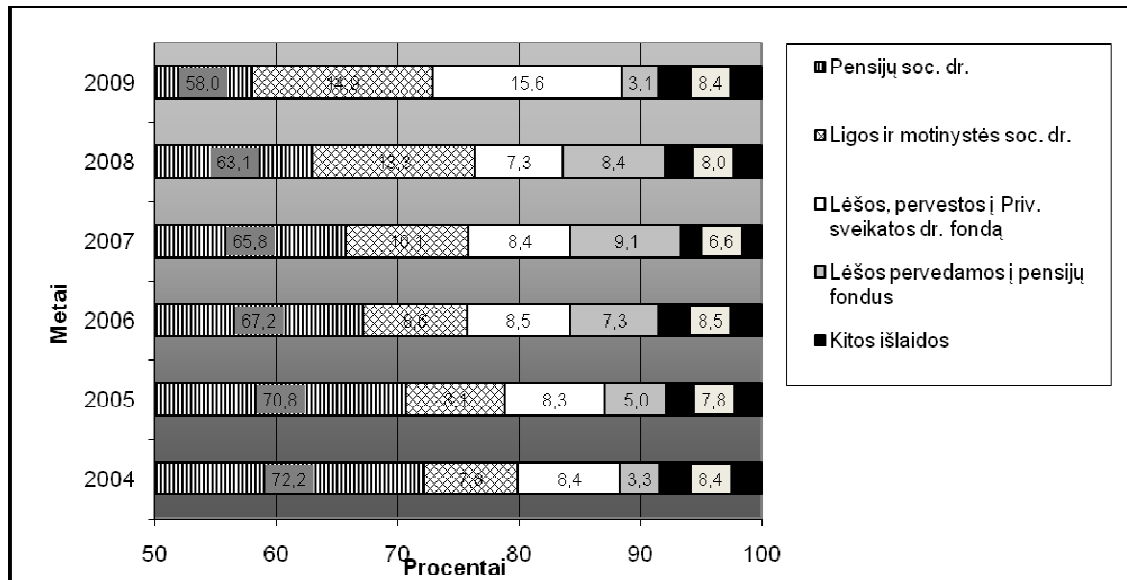
Kitas „SoDros“ pajamas sudaro: savarankiškai dirbančių asmenų privalomosios valstybinio socialinio draudimo įmokos, valstybinio savanoriškojo valstybinio socialinio draudimo įmokos, baudos ir delspinigiai, atgautos iš ankstesnių metų išlaidos, veiklos pajamos.

Baudos ir delspinigiai 2004-2005 metais sumažėjo 15,4 proc., 2005-2006 metais sumažėjo 14,6 proc. Tačiau 2006-2007 metais išaugo net 44,8 proc., o 2007-2008 metais vėl sumažėjo 40,2 proc. Baudų ir delspinigių suma pajamose visą nagrinėjamą laikotarpį mažėjo, išskyrus 2009 metus, kai išaugo dvigubai lyginant su 2008 metais. Šių pajamų mažėjimo priežastimi galima įvardinti pagerėjusią atsiskaitymo sistemą.

Savarankiškai dirbančiųjų asmenų valstybinio socialinio draudimo įmokos kito nevienodai. Nagrinėjamu laikotarpiu vidutiniškai savarankiškai dirbančiųjų asmenų įmokos sudarė 0,94 proc. visų pajamų. Veikos pajamos 2004 iki 2007 metų visose „SoDros“ pajamose didėjo nuo 0,21 iki 0,4 proc. tačiau 2008 metais veiklos pajamos pajamų struktūroje besudarė 0,29 proc. Veiklos pajamų sumažėjimui įtakos galėjo turėti bankų palūkanų už lėšų likučius mažėjimas.

Nagrinėjant „SoDros“ biudžeto išlaidų struktūrą, bei kitimo dinamiką, 2004-2009 metais, galima įžvelgti, kad išlaidų augimo tempams būdinga ta pati didėjimo tendencija kaip ir pajamoms, kadangi išlaidos yra mokamos iš gautų pajamų. 2004 metai jos sudarė 5326,3 mln. Lt, o 2009 metais išaugo 8909,6 mln. Lt ir sudarė 14235,9 mln. Lt.

„SoDros“ išlaidos pensijoms nagrinėjamu laikotarpiu sudaro didžiąją dalį visų išlaidų. 2004 metais buvo didžiausia dalis ir sudarė 72,2 proc., tuo tarpu kitais laikotarpiais išlaidų dalis mažėjo ir 2009 metais besudarė 58,0 proc. tokį išlaidų pensijoms sumažėjimą sąlygoja sumažintas tarifas (žr. 2 pav.).

2 pav. „SoDros“ biudžeto išlaidų struktūra 2004 – 2009 metais, proc.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399> [žiūrėta 2011.03.05]
<http://www.sodra.lt/get.php?f.12988> [žiūrėta 2011.03.05]
<http://www.sodra.lt/get.php?f.3155> [žiūrėta 2011.03.05]
<http://www.sodra.lt/get.php?f.14373> [žiūrėta 2011.03.05]

Kitas „SoDros“ išlaidas sudaro: nedarbo socialinis draudimas, veikos sąnaudos, neatgautinos ir abejotinos sumos, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas, draudimui nuo nedarbo.

Nuo 2006 metų įvesta nauja išlaidų rūšis – nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių lygų socialinis draudimas, kuris 2006 metais sudarė 0,46 proc., 2007 metais – 0,45, o 2008 metais nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių lygų socialinio draudimo išlaidos padidėjo iki 0,5 proc.

Veiklos sąnaudos analizuojamu laikotarpiu kito nevienodai. 2004 metais jos sudarė 3 proc., 2005 metais sumažėjo 0,1 procentiniu punktu, tačiau 2006 metais išaugo iki 3,4 proc. 2007 metais veiklos sąnaudos sudarė 2,4 proc., 2008 metais sudarė – 2,3 proc., o 2009 metais – 2,6. Pagrindinė „SoDros“ veiklos ir jos teritorinių skyrių veiklos sąnaudų augimo priežastis – darbuotojų skaičiaus ir jų darbo užmokesčio didėjimas.

Analizuojant lėšų pervedamų į privačius pensijų fondus kitimą, matome, kad jų struktūrinis dydis kito nežymiai. 2004 metais sudarė 8,4 proc., 2005 metais – 8,3 proc., 2006 metais buvo pasiekta 8,5 proc., 2007 metais – 8,3 proc., o 2008 metais šiek tiek mažiau 7,3 proc., 2009 metais sudarė net 15,6 proc. Įmokų į privačius pensijų suma augo, kaip ir „SoDros“ lėšos pervedamos į privačius pensijų fondus taip pat augo. Tačiau, kaip jau buvo minėta, ne visos lėšos, skirtos privatiems pensijų fondams, buvo pervestos. Dalis lėšų buvo pasisavinta „SoDros“, kadangi VSDF biudžetas kasmet netenka vis didesnės lėšų sumos dėl privačių pensijų fondų atsiradimo. Dėl šios priežasties dalis pensijų išlaidų yra finansuojama iš valstybės Rezervinio (stabilizavimo) fondo lėšų.

2007 metus palyginus su 2008 metais „SoDros“ išmokos augo gerokai sparčiau nei pajamos dėl

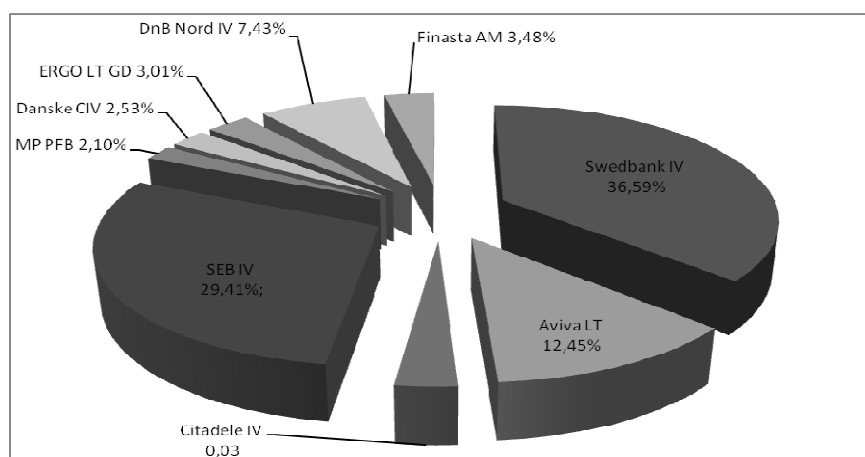
ligos ir motinystės ir pensijų įstatymo pataisų („SoDros“ biudžeto..., 2008). Išmokų didėjimui didelę įtaką turėjo pradėtos mokėti priemokos dirbantiems pensininkams, bazinės pensijos ir draudžiamųjų pajamų didėjimas.

Apibendrinant galima teigti, kad „SoDros“ biudžeto pajamų formavimo ir jų didinimo garantija yra apdraustųjų žmonių skaičiaus ir jų uždarbio didinimas, o tai tiesiogiai priklauso nuo šalies ekonomikos – visų gamybos bei verslo šakų – plėtros. Nemenką vaidmenį vaidina ir valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo dydis. Nuo socialinio draudimo biudžete sukaupiamų lėšų sumos priklauso išmokų dydis. „SoDros“ biudžetas priklauso nuo įmokų, o įmokos – nuo valstybės ekonominės būklės, dirbančiųjų skaičiaus, darbo užmokesčio dydžio bei nuo mokėtojų sąžiningumo. Tai sąlygoja, kad išlaidos pensijoms vis didėja, didindamos socialinio draudimo išlaidas greičiau nei didėja pajamos.

2.3. Pensijų fondų dalyvių ir valdomo turto pasiskirstymo pagal bendroves analizė

Analizuojant privačių pensijų fondų veiklą svarbu išnagrinėti jų pasiskirstymą rinkoje pagal valdomą turtą ir dalyvius. Pensijų kaupimo sistemoje dalyvauja dviejų rūšių bendrovės, tai pensijų fondų valdymo bendrovės ir gyvybės draudimo bendrovės. Toliau analizuojamos II pakopos pensijų fondų valdymo bendrovės, kurių 2010 metais buvo 9.

1 paveiksle pateiktas privačių pensijų fondų turto pasiskirstymas 2010 metais IV ketv. pagal bendroves (žr. 1 pav.). 2010 metų pabaigoje buvo dvi rinkos lyderės („Swedbank investicijų valdymas“ ir UAB „SEB investicijų valdymas“) valdė didžiausią turto dalį beveik 70 proc. Trečioje vietoje pagal valdomą pensijų fondų turto dydį buvo UAGDPB „Aviva Lietuva“, kurios valdomo turto dalis sudarė 12,45 proc.

1 pav. II pakopos pensijų fondų turto pasiskirstymas pagal bendroves 2010 metų IV ketv.

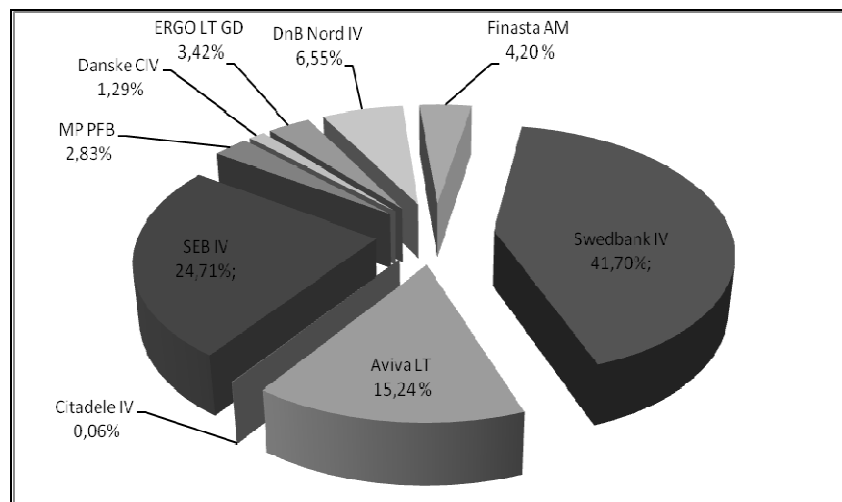
Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/PF%20II%20p%20%20apzvalga%20uz%202010%20IV%20k%20%20ir%202010%20m_1.pdf
[žiūrėta 2011.03.30]

Vadinasi, yra 9 bendrovės, kurios valdo net po keletą pensijų fondų, kurių viso 29. Manoma, kad jų skaičius yra per didelis, atsižvelgiant į kitų šalių patirtį: Lenkijoje yra apie 13 mln. pensijų kaupimo dalyvių, tačiau veikia tik 15 pensijų kaupimo bendrovės (Valstiečių liaudininkų..., 2008). Tuo tarpu Lietuvoje 2009 metais buvo 997,5 tūkst. dalyvių, tai yra 40 tūkst. dalyvių daugiau nei prieš metus, o 2010 metais pensijų kaupimo sistemoje dalyvavo 1035,7 tūkst. asmenų.

Asmuo pasirinkęs investuoti į privačius pensijų fondus, gali pasirinkti vieną iš pensijų fondų bendrovių. 2 paveiksle pateiktas pensijų kaupimo dalyvių pasiskirstymas pagal bendroves (žr. 2 pav.). 2009 m. IV ketv. Vertybinių popierių komisijos prižiūrimuose pensijų fondų dalyviai nepasirašė naujų pensijų kaupimo sutarčių, kadangi naujas sutartis su naujai prie darbo rinkos prisijungiančiais dalyviais galima įregistruoti iki spalio 1 d. Taigi, nors finansų rinkų nuosmukio laikotarpiu didesnės rizikos pensijų fondų vienetų vertės labiau nuvertėja, nauji dalyviai lėšų kaupimą senatvei vertina kaip ilgalaikį procesą ir tiki, kad ilguoju laikotarpiu investicijos akcijų rinkose turėtų būti pelningesnės nei skolos vertybinių popierių rinkose.

Apžvelgiant visą pensijų dalyvių pasiskirstymą pagal pensijų kaupimo bendroves, pastebėtina, kad daugiausia dalyvauja UAB „Swedbank investicijų valdymas“ bendrovėje, kurioje dalyviai sudarė beveik 42 proc. arba 432 tūkst. dalyvių (žr. 2 pav.). Kitos didžiosios pensijų kaupimo bendrovės yra UAB „SEB VB investicijų valdymas“ - 25 proc. ir UA gyvybės draudimo ir pensijų bendrovė (toliau UAGDPB) „Aviva Lietuva“ 15 proc. pensijų kaupimo dalyvių.

2 pav. II pakopos pensijų kaupimo dalyvių pasiskirstymas pagal bendroves 2010 metais IV ketv.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/PF%20II%20p%20%20apzvalga%20uz%202010%20IV%20k%20%20ir%202010%20m_1.pdf
[žiūrėta 2011.03.30]

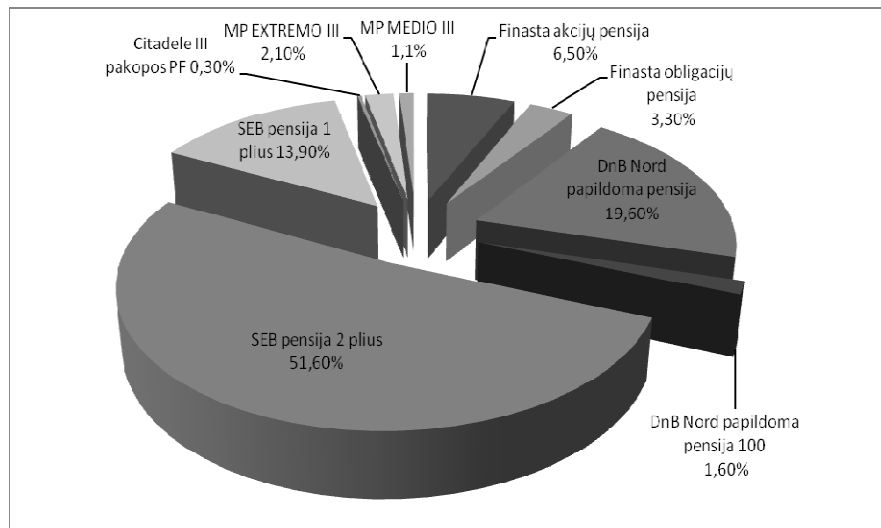
UAB „DnB Nord investicijų valdymas“ bendrovėje dalyvauja beveik 7 proc. pensijų kaupimo

dalyvių. „Citadelė investicijų valdymas“ dalyvauja 0,06 proc. pensijų kaupimo dalyviai, t.y. labai maža dalis. „MP pension funds baltic“ pensijų bendrovė savo veiklą pradėjo 2008 metais ir joje 2009 metais dalyvavo 1,58 proc. visų pensijų kaupimo dalyvių, o 2010 metais dalis išaugo iki 2,83 proc.

Žinoma, kad pensijų sistema yra einamojo finansavimo pensijų sistema, kuri priklauso nuo darbo stažo, atlyginimo ir šalyje nustatytų draudžiamųjų pajamų. 2005-2007 metais darbo jėgos dalyvavimas valstybinio socialinio draudimo sistemoje padidėjo nuo 85 proc. iki 92 proc. 2004 metais pradėjus veikti valstybinės pensijų sistemos II pakopai iki 2008 metų šioje sistemoje nusprendė dalyvauti 69 proc. visų asmenų, kurie yra visiškai apdrausti socialiniu draudimu.

Asmenys, kurie abejoja dėl dalyvavimo pensijų kaupime tikslingumo, vienas iš veiksnių, nulėmusių pasirinkimą dalyvauti pensijų kaupime, yra pensijų kaupimo įstatymo nuostata, kad pensijų dalyviui mirus iki pasirenkant pensijos gavimo amžių (išmokų sutarties sudarymo), pensijų fonde sukauptos lėšos yra paveldimos. Analogiškais sąlygomis valstybinio socialinio draudimo pensijų lėšos nėra paveldimos, tačiau mirusio asmens našlei ir vaikams yra skiriamos atitinkamos pensijos.

III pakopos pensijų fondų analizė pagal valdomą turtą ir dalyvių pasiskirstymą bendrovėse. 2010 metais IV ketv. Lietuvoje veikė 9 papildomo savanoriško pensijų kaupimo pensijų fondai, kuriuos valdė 5 valdymo bendrovės. Metų pabaigoje III pakopos pensijų fondų turtas buvo 99,2 mln. Lt, o dalyvių skaičius siekė 23,9 tūkst.

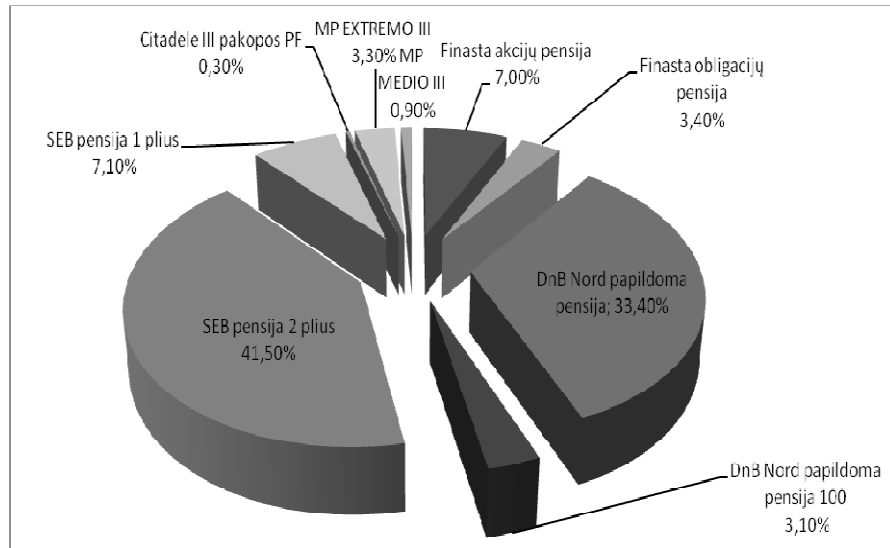

3 pav. III pakopos pensijų fondų turto pasiskirstymas pagal bendroves 2010 metų IV ketv.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/3%20pakopa%20uz%202010%20IV%20ir%20metus_3.pdf [žiūrėta 2011.03.30]

Didžiausią dalį pagal valdomą turtą ir dalyvių skaičių 2010 metų pabaigoje turėjo UAB „SEB investicijų valdymas“ t.y. pagal turtą 65,5 proc. ir 48,6 proc. pagal dalyvių skaičių. Antroje vietoje pagal abu rodiklius buvo UAB „DnB Nord investicijų valdymas“, kuri pagal valdomą turtą sudarė 21,2 proc., o pagal dalyvių skaičių 36,5 proc.

4 pav. III pakopos pensijų fondų kaupimo dalyvių pasiskirstymas pagal bendroves 2010 metais

IV ketv.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/3%20pakopa%20uz%202010%20IV%20ir%20metus_3.pdf [žiūrėta 2011.03.30]

Apibendrinant, reikia pridurti, kad nėra nei vienos pensijų kaupimo bendrovės, kuri garantuotų dalyviams tam tikrą pajamingumą. Tačiau pensijų kaupimo struktūros analizė svarbi tuo, kad parodo geriausius rezultatus pasiekusių pensijų fondų ir juose dalyvaujančių asmenų skaičiaus ryšį. Didžiausia pensijų fondų dalis pagal valdomą turtą atiteko UAB „Swedbank investicijų valdymas“, tad nuo šios bendrovės veiklos ypač priklauso II pakopos pensijų fondų rezultatai. Analizuojant III pakopos pensijų fondų turto bei kaupimo dalyvių pasiskirstymą pagal bendroves, nustatyta, kad didžiausia dalis atiteko UAB „SEB investicijų valdymas“ ir UAB „DnB Nord investicijų valdymas“. Reikia pridurti, kad UAB „DnB Nord investicijų valdymas“ išlaiko geras pozicijas tarp II pakopos ir III pakopos pensijų fondų.

2.4. Privačių pensijų fondų finansinės veikos analizė

Vieneto vertės pokytis parodo, kiek padidėjo pensijų fondų dalyvių lėšos po to, kai, atskaičius įmokos mokesčių, pateko į pensijų sąskaitas. Vieneto vertės pokytis naudingas vertinant pensijų kaupimo bendrovės gebėjimą pelningai investuoti lėšas. Todėl toliau privačius pensijų fondus bus vertinami pagal apskaitos vieneto vertės pokytį nuo 2004 metų vidurio iki 2010 metų.

Yra žinoma, kad pensijų fondai skirstomi pagal rizikingumą. Nelinkę rizikuoti pensijų fondų dalyviai renkasi konservatyvaus investavimo pensijų fondus. Stebint konservatyvaus investavimo pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčius, matome, kad vertės pokyčiai bendrovėse kito nevienodai (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Konservatyvaus investavimo pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.

Įmonė	2004*	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Vidutinis metinis vieneto vertės pokytis iki 2010-12-31
Aviva Lietuva	2,44	1,75	0,18	2,89	4,07	11,82	7,15	4,57 %
Danske Capital investicijų valdymas	1,16	3,08	0,10	1,97	3,79	3,35	0,12	2,06 %
DnB NORD investicijų valdymas	2,83	2,65	0,41	2,54	2,89	8,00	4,08	3,55 %
Ergo Lietuva	2,98	2,70	-0,59	1,19	3,57	6,33	2,66	2,86 %
Swedbank investicijų valdymas	2,64	2,22	-0,64	1,92	0,79	8,80	1,02	2,52 %
Finasta Asset Management	4,59	1,10	1,19	2,20	4,85	9,72	8,33	4,84 %
Finasta Asset Management	-	-	0,25	2,02	4,95	5,83	5,63	4,09 %
Citadele investicijų valdymas	-	-0,69	-0,37	1,46	-2,60	7,39	2,67	1,36 %
SEB investicijų valdymas	2,31	2,21	0,37	0,60	3,39	6,25	2,16	2,63 %
Svertinis konservatyvių fondų vidurkis	4,58	2,21	0,02	1,49	2,94	8,01	3,08	

* - 2004 m. svertiniam vidurkiui apskaičiuoti buvo naudotos 2004-12-31 buvusios grynujų aktyvų vertės, o visų fondų rezultatai paversti į metinį (annualized), nes pirmosios įmokos į fondus pateko 2004-06-15.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/IM_10_11_19_II_PF_skirtingose_salyse_visa_tyrimo_medziaga.pdf [žiūrėta 2011.04.03]

„Aviva Lietuva“ (Europensija) nagrinėjamu laikotarpiu pelningiausiai investavo 2009 metais – vieneto vertės pokytis – 11,82 proc. Tuo tarpu nepelningiausia investicija buvo 2006 metais, kuri sudarė 0,18 proc.

„Danske Capital investicijų valdymas“ (Konservatyvaus valdymo Danske) vidutinis metinis vieneto vertės pokytis iki 2010 metų pabaigos sudarė 4,57 proc. Didžiausias vertės pokytis buvo 2008 metais – 3,79 proc., mažiausiais 2006 metais – 0,10 proc. Pensijų fondų 2006 metais vieneto vertės pokyčio sumažėjimą galėjo lemti ekonomikos vystymosi stabtelėjimas dėl nekilnojimo turto ir gamybos plėtros sulėtėjimo.

Nagrinėjant „DnB Nord investicijų valdymas“ (DnB Nord pensija 1) rodiklius matome, kad didžiausias vertės pokytis buvo 2009 metais – 8,00 proc. Mažiausiai pelningos investicijos buvo 2006 metais – 0,41 proc. „Ergo Lietuva“ (Ergo konservatyvusis) apskaitos vertės pokyčio rodiklis kito panašia dinamika. Didžiausias vertės pokytis pasiektas 2009 metais – 6,33 proc., o mažiausias 2006 metais - -0,59 proc.

„Swedbank investicijų valdymas“ (Swedbank pensija 1) apskaitos vieneto vertės pokytis analizuojamais metais kito nedideliais pokyčiais, išskyrus 2009 metus, kada buvo pasiektas didžiausias vieneto vertės pokytis – 8,80 proc., o mažiausias 2006 metais - -0,64 proc.

„Finasta Asset Management“ klientams siūlo netgi du pensijų fondus – konservatyvaus ir nuosaikaus investavimo, kuris savo veiklą pradėjo 2006 metais. Tačiau vieneto vertės pokytis kinta panašiai. Nors palyginu vidutinį metinį vieneto vertės pokytį matome, kad konservatyvaus investavimo pensijų fondas investavo pelningiau.

Tiriant „Citadele investicijų valdymas“ (Citadele pensija 1) pensijų fondo rodiklius, matome, kad šio fondo apskaitos vieneto vertės pokyčio reikšmės vienos mažiausių. Didžiausias vieneto vertės pokytis buvo 2009 metais t.y. 7,39 proc., o mažiausias 2006 metais - -0,37 proc. Tai galėjo lemti nesėkmingos lėšų investicijos.

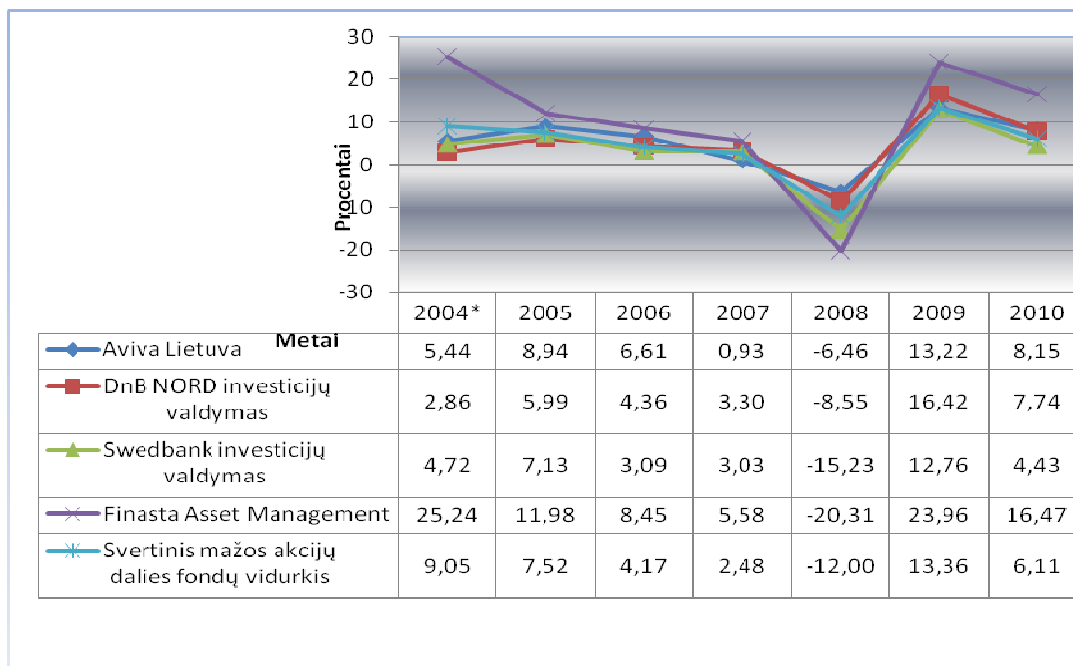
„SEB investicijų valdymas“ (SEB pensija 1) apskaitos vertės pokytis taip pat kito netolygiai. Didžiausias vieneto vertės pokytis buvo 2009 metais, kaip ir daugumos pensijų fondų t.y. 6,25 proc. Mažiausias vertės pokytis buvo 2006 metais – 0,37 proc.

Didžiausias vieneto vertės pokyčio vidutinis lygis yra „Finasta Asset Management“ „Konservatyvaus investavimo“ pensijų fondo, kurio vidutinis metinis vieneto vertės pokytis iki 2010 metų pabaigos lygi 4,84 proc. Antroje vietoje „Finasta Asset Management“ „Nuosaikaus investavimo“, kurio vidutinis lygis sudarė 4,08 proc. Vadinasi, šiuose konservatyvaus investavimo pensijų fonduose investuota pelningiausiai.

Konservatyviuose pensijų fonduose iki 2007 metų pabaigos sukaupta 235,7 mln. Lt, arba 14 proc. pensijų fondo turto. Vertinant 2004-2006 metų konservatyvių pensijų fondų veiklos rezultatus, dauguma jų buvo nuostolingi pensijų kaupimo dalyvių atžvilgiu, nors jų investicinės ir kitos veikos rezultatai buvo teigiami. Reikšmingos įtakos pensijų turto mažėjimui turėjo neigiamos tendencijos finansų rinkose ir atskaitymai nuo įmokų (Valstybės kontrolė..., 2008).

Apibendrinant galima pridurti, kad vertinant bendrai pagal svertinį vidurkį sėkmingiausiai fondai investavo 2009 metais – 8,01 proc., o blogiausi rezultatai pasiekti 2006 metais- 0,02 proc.

Mažos akcijų dalies pensijų fondai yra pelningesni už vyriausybės obligacijų fondus, kadangi juose be vyriausybės obligacijų yra investuojama iki 30 proc. į akcijas, tačiau rizika yra didesnė. Mažos akcijų dalies pensijų fondai, kurių viso yra 4 (žr. 1 pav.). „Aviva Lietuva“ „Europensija plus“ pensijų fondo vieno vertės pokytis kito netolygiai. Didžiausia apskaitos vertė pasiekta 2009 metais – 13,22 proc., o mažiausi rezultatai pasiekti 2008 metais - -6,46 proc.

* - 2004 m. svertiniam vidurkiui apskaičiuoti buvo naudotos 2004-12-31 buvusios grynujų aktyvų vertės, o visų fondų rezultatai paversti į metinį, nes pirmosios įmokos į fondus pateko 2004-06-15.

1 pav. Mažos akcijų dalies pensijų fondų (iki 30 proc.) apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/IM_10_11_19_II_PF_skirtingose_salyse_visa_tyrimo_medziaga.pdf [žiūrėta 2011.04.03]

„Dnb Nord investicijų valdymas“ („Dnb Nord pensija 1) vieneto vertės pokytis pasiektas didžiausias 2009 metais, kaip ir „Aviva Lietuva“ bei „Swedbank investicijų valdymas“ pensijų fondų. Tuo tarpu mažiausia reikšmė pasiekta taip pat 2008 metais - -8,55 proc.

„Finasta Asset Management“ („Augančio pajamingumo“) pensijų fondą galima apibūdinti, kaip 2004-2010 metais pelningiausiai investavusį. Didžiausia vieneto vertės pokyčio reikšmė pasiekta pirmaisiais fondo veiklos metais (2004 II ketv.) t.y. 25,24 proc., o mažiausia 2008 metais - -20,31 proc. Mažos akcijų dalies pensijų fondai 2008 metais pasiekė mažiausių rezultatų.

Vidutinės akcijų dalies pensijų fondai (30 proc. – 70 proc. į akcijas) – šiuos fondus dažniausiai renkasi atsargūs jaunesnio amžiaus asmenys, bei linkę daugiau rizikuoti vyresnio amžiaus asmenys, kadangi investavimo fondų investavimo rezultatus sušvelnina investicijos į obligacijas. Išanalizavus mažos akcijų vertės pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčius, analizuojami vidutinės akcijų dalies pensijų fondai (žr. 2 lent.).

„Aviva Lietuva“ („Europensija ekstra) pensijų fondas veiklą pradėjo 2006 metais Didžiausias vieneto vertės pokytis buvo 2009 metais – 18,42 proc. Tuo tarpu mažiausia vieneto vertės pokyčio reikšmė 2008 metais buvo neigiama - 17,60 proc.

2 lentelė. Vidutinės akcijų dalies pensijų fondų (30-70 proc.) apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.

Įmonė	2004*	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Vidutinis metinis vieneto vertės pokytis iki 2010-12-31
Aviva Lietuva	-	-	5,38	-1,42	-17,60	18,42	9,42	2,14 %
Danske Capital investicijų valdymas	6,56	10,69	6,38	5,44	-14,15	11,86	10,72	5,35 %
DnB NORD investicijų valdymas	2,72	10,10	6,77	3,89	-18,12	22,08	11,32	5,23 %
Ergo Lietuva	3,83	16,06	7,59	4,71	-24,11	22,70	13,28	5,64 %
Swedbank investicijų valdymas	7,7	12,53	6,50	3,83	-25,05	17,32	7,87	3,73 %
Swedbank investicijų valdymas	-	-	11,28	5,19	-38,40	24,39	13,51	0,46 %
Finasta Asset Management	37,97	21,56	11,64	3,95	-40,12	27,34	19,93	9,20 %
Finasta Asset Management	-	-	1,48	0,23	-36,88	16,57	13,30	-3,56 %
MP Pension Funds Baltic	-	-	-	0,51	3,77	12,05	14,73	9,65 %
Citadele investicijų valdymas	-	0,63	4,73	3,37	-8,88	9,05	6,97	2,45 %
SEB investicijų valdymas	4,92	17,05	7,14	5,80	-29,17	24,67	11,01	4,86 %
Svertinis vidutinės akcijų dalies fondų vidurkis	11,88	15,10	6,99	4,78	-27,47	21,60	10,54	

* - 2004 m. svertiniam vidurkiui apskaičiuoti buvo naudotos 2004-12-31 buvusios grynujų aktyvų vertės, o visų fondų rezultatai paversti į metinį, nes pirmosios įmokos į fondus pateko 2004-06-15.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/IM_10_11_19_II_PF_skirtingose_salyse_visa_tyrimo_medziaga.pdf [žiūrėta 2011.04.03]

„Danke Capital investicijų valdymas“ („Danske pensija 50“) didžiausių rezultatų pasiekė 2009 metais – 11,86 proc. o mažiausias 2008 metais (kaip ir daugumos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų) - 14,15 proc.

„DnB Nord investicijų valdymas“ („DnB Nord pensija 3“) didžiausia apskaitos vieneto vertė buvo 2009 metais – 22,08 proc., o mažiausia taip pat 2008 metais - -18,12 proc.

„Ergo Lietuva“ („Ergo balans“) pensijų fondo apskaitos vieneto pokyčio reikšmė taip pat kito netolygiai. Didžiausia vieneto vertės pokyčio reikšmė pasiekta 2009 metais – 22,70 proc., vadinasi bendrovės tais metais investavo pelningiausiai.

„Swedbank investicijų valdymas“ įsteigė netgi du vidutinės akcijų vertės pensijų fondus - „Swedbank pensija 3“ ir „Swedbank pensija 4“. Pastaroji savo veiklą pradėjo 2006 metais, kurios didžiausia vieneto vertės pokyčio vertė pasiekta 2009 metais 13,51 proc., o mažiausia 2008 metais - -38,40 proc. „Swedbank pensija 3“ didžiausia apskaitos vieneto vertė pasiekta taip pat 2009 metais 17,32 proc., mažiausia 2008 metais - -25,05 proc.

„Finasta Asset Management“ taip pat įsteigė du vidutinės akcijų dalies pensijų fondus: „Aktyvaus investavimo“ ir „Finasta subalansuotas“. „Aktyvaus investavimo“ pensijų fondo didžiausia rodiklio vertė buvo pasiekta pirmaisiais įsikūrimo metais – 37,97 proc., o mažiausia 2008 metais - 40,12 proc. „Finasta subalansuotas“ pensijų fondo didžiausia vieneto vertės pokyčio reikšmė buvo 2009 metais – 16,57 proc, o mažiausia 2008 metais - 36,88 proc.

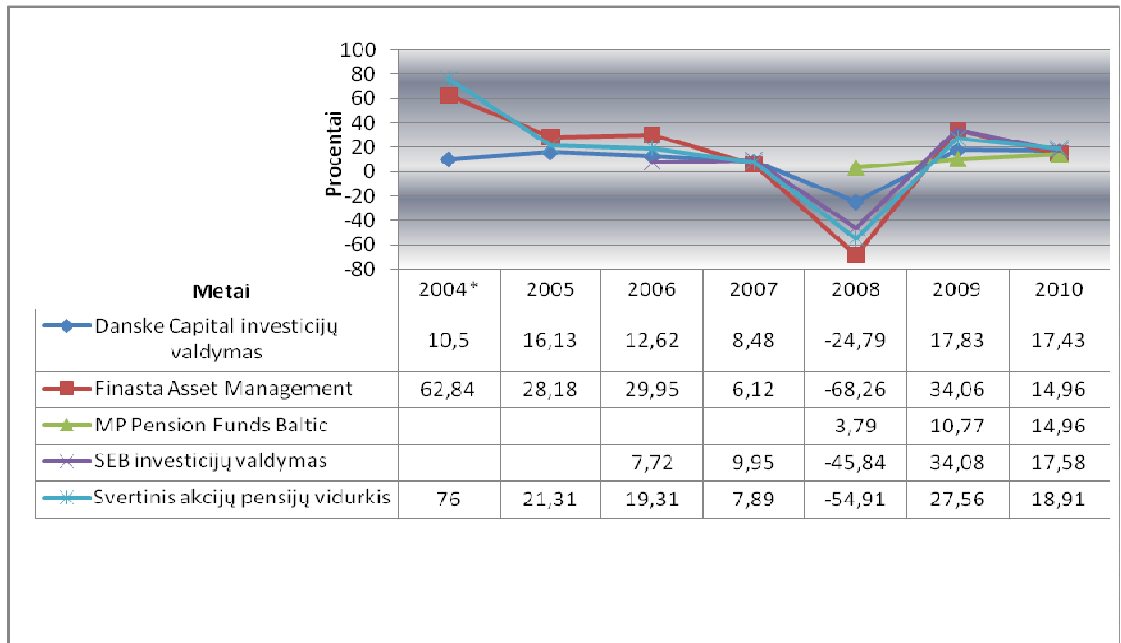
„MP pension funds baltic“ („MP medio II“) pensijų fondas savo veiklą pradėjo 2008 metais ir rezultatai buvo nedideli – 0,51 proc. Tačiau šis pensijų fondas lyginant su kitais vidutinės akcijų dalies pensijų fondais pasiekė geriausių rezultatų – vidutinis metinis vieneto vertės pokytis siekė 9,65 proc. Didžiausia apskaitos vieneto vertės pokyčio reikšmė buvo pasiekta 2010 metais – 14,73 proc.

„Citadele investicijų valdymas“ („Citadele pensija 2“) pensijų fondas savo veiklą pradėjo 2006 metais, kurio didžiausia vieneto vertės pokyčio reikšmė 9,05 proc. – 2009 metais, o mažiausia – -8,88 proc. – 2008 metais. „SEB investicijų valdymas“ („SEB pensija 2“) didžiausią rodiklio reikšmę pasiekė taip pat 2009 metais – 24,67 proc., o mažiausia 2008 metais - 29,17 proc.

Apibendrinant galima teigti, kad „MP pension fund baltic“ pensijų fondas analizuojamu laikotarpiu investavo pelningiausiai. Sėkmingiausi metai analizuojamo laikotarpio buvo 2009, kadangi vidutinis akcijų dalies vidurkis siekė 21,60 proc. Ne tokie sėkmingi buvo 2008, vidurkis smuko iki - 27,47 proc.

Patys rizikingiausi pensijų fondai yra akcijų fondai, kuriuose akcijų dalis sudaro iki 100 proc. Akcijų dalies (70-100 proc.) pensijų fondų viso 4 (žr. 2 pav). „Danske Capital investicijų valdymas“ („Danske pensija 100“) didžiausią apskaitos vieneto reikšmę pasiekė 2005 metais – 16,13 proc. Tuo tarpu mažiausia reikšmė buvo pasiekta 2008 metais, kaip ir visų akcijų dalies pensijų fondų, t.y. 24,79 proc.

„Invalda turto valdymas“ („Racionalios rizikos“) didžiausią vieneto vertės reikšmę pasiekė pirmaisiais veiklos metais – 62,84 proc., o mažiausia taip pat 2008 metais - -68,26 proc. Vadinasi, pastaraisiais metais pensijų fondo investicija buvo labai nepelninga.

* - 2004 m. svertiniam vidurkiui apskaičiuoti buvo naudotos 2004-12-31 buvusios grynujų aktyvų vertės, o visų fondų rezultatai paversti į metinį, nes pirmosios įmokos į fondus pateko 2004-06-15.

2 pav. Akcijų pensijų fondai (70–100 proc.) apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/IM_10_11_19_II_PF_skirtingose_salyse_visa_tyrimo_medziaga.pdf [žiūrėta 2011.04.03]

„MP pension funds baltic“ („MP Extremo II“) savo veiklą pradėjo tik 2008 metais, o apskaitos vieneto vertės pokytis pasiekė 3,79 proc.

„SEB investicijų valdymas“ („SEB pensija 3“) pensijų fondas buvo įsteigtas 2006 metais. Didžiausia apskaitos vieneto vertės pokyčio reikšmė buvo pasiekta antraisiais veiklos metais – 9,95 proc., o mažiausia 2008 metais - 45,85 proc.

2 paveiksle matyti, kad pelningiausiai nagrinėjamu laikotarpiu investavo „Invalda turto valdymas“ pensijų fondas. „Danske Capital investicijų valdymas“ pensijų fondas investavo ne taip sėkmingai kaip „Invalda turto valdymas“, tačiau vieneto vertės pokyčio vidutinis lygis didesnis, nei kitų pensijų fondų. Nors „MP pension funds baltic“ pensijų fondas savo veiklą pradėjo tik 2008 metais, tačiau pirmaisiais metais apskaitos vieneto vertės pokytis buvo teigiamas, kai kitų akcijų dalies pensijų fondų rezultatai neigiami.

Dauguma akcijų dalies pensijų fondų 2005-2007 metais pensijų kaupimo dalyvių gavo teigiamą pensijų turto prieaugį. Tačiau atskirų pensijų fondų veiklos rezultatai dalyvių atžvilgiu skyrėsi priklausomai nuo gautos investicinės grąžos ir taikytų pensijų turto valdymo mokesčių (Valstybės kontrolė..., 2008). Kaip jau buvo minėta apskaitos vieneto vertės pokytis įvertina atskaitymus nuo turto, tačiau neįvertina atskaitymų nuo įmokų, dėl to grynoji grąža yra mažesnė. Todėl analizuojant privačių pensijų fondų veiklą įvertinami administravimo mokesčiai nuo įmokų.

III pakopos pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčiai (proc.). III pakopos pensijų fondus valdo 5 pensijų fondų valdymo bendrovės, kurie įsteigė 9 pensijų fondus, iš kurių yra 4 fondai mišraus investavimo, 4 akcijų fondai ir 1 obligacijų pensijų fondas (žr. 3 lent.).

3 lentelė. III pakopos pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčiai, proc.

Įmonė	Investavimo strategija	2004*	2005	2006	2007	2008	2009	2010**	Vidutinis metinis vieneto vertės pokytis iki 2010-03-31
DnB NORD investicijų valdymas	Mišraus investavimo	0,23	9,72	5,62	3,31	-24,26	25,64	5,11	3,41
Finasta Asset Management	Akcijų	-0,03	25,24	22,22	27,29	-73,34	31,66	12,92	-4,78
Finasta Asset Management	Obligacijų	-0,03	0,87	1,81	3,25	0,77	14,83	4,50	4,81
Parex investicijų valdymas	Mišraus investavimo	0	0,58	5,76	3,98	-13,34	10,36	1,72	1,35
SEB investicijų valdymas	Mišraus investavimo	0,42	3,50	0,38	0,83	-8,64	22,30	4,00	3,77
SEB investicijų valdymas	Akcijų	2,08	28,25	13,11	7,57	-46,66	32,75	8,04	3,72
DnB NORD investicijų valdymas	Akcijų				-3,87	-36,66	29,96	5,79	-6,87
MP Pension Funds Baltic	Akcijų				-1,59	1,35	9,41	6,82	6,28
MP Pension Funds Baltic	Mišraus investavimo				-0,72	1,28	8,97	6,73	6,41
Svertinis vidurkis		-	13,16	8,82	7,26	-37,62	28,49	7,00	

* - 2004 m. svertiniam vidurkiui apskaičiuoti buvo naudotos 2004-12-31 buvusios grynujų aktyvų vertės, o visų fondų rezultatai paversti į metinį, nes pirmosios įmokos į fondus pateko 2004-06-15.

** - 2010 m. I ketv. duomenys.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.vpk.lt/lt/pensiju-ir-investiciniai-fondai/14636/> [žiūrėta 2011.03.15]

Analizuojant III pakopos pensijų fondų rezultatus, galima teigti, kad geriausių rezultatų pasiekė MP Pension Funds Baltic mišraus investavimo pensijų fondas, kurio vidutinis metinis vieneto vertės pokytis iki 2010 m. kovo 31 d. sudarė 6,41 proc. Geri rezultatai pasiekti ir antro MP Pension Funds Baltic akcijų pensijų fondo, kurio vidutinis pokytis – 6,28 proc.

Vertinant III pakopos pensijų fondų veiklą 2004-2010 metų laikotarpiu, akivaizdu, kad 2008 metų rezultatai buvo patys blogiausi, kadangi svertinis vidurkis lygus -37,62 proc. Tuo tarpu geriausi metai investavimo prasme buvo 2009 metai, kai svertinis vidurkis buvo lygus 28,49 proc.

Pensijų fondų administravimo mokesčiai. Renkantis pensijų fondą dalyviui privalu atsižvelgti į valdymo įmonių taikomus mokesčius. Išskiriamos dvi administravimo mokesčių rūšys: valdymo mokestis ir vienkartinis mokestis nuo įmokų. Valdymo mokestis - kiekvienais metais, tam tikras

procentas nuo fondo turto atitenka pensijų kaupimo bendrovei už valdymo paslaugas. Vienkartinis mokestis nuo įmokų taikomas vieną kartą, kai yra papildoma dalyvio sąskaita.

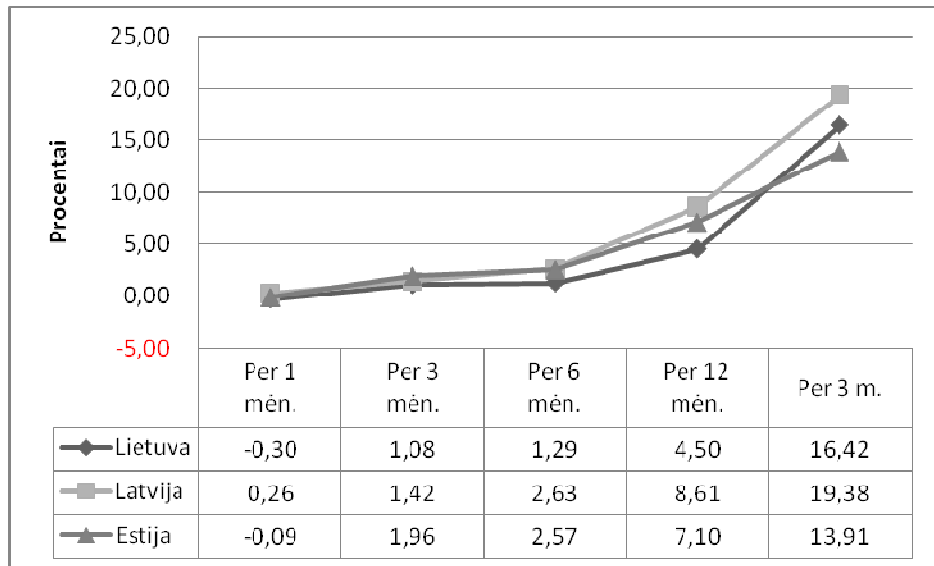
Didžiausius administravimo mokesčius nuo įmokų taiko UAB „Finasta Asset Management“, nuosaikūs ir subalansuoti pensijų fondai – 3,5 proc. (žr. 3 priedą). Daug mažesnius mokesčius nuo įmokų UAB „Finasta Asset Management“ taiko konservatyvaus investavimo – 1,19 proc. ir augančio pajamingumo – 1,49 proc., pensijų fondams.

UAB „Citadele investicijų valdymas“ netaiko visai jokių mokesčių, galbūt yra tikimasi pakelti veiklos rezultatus, kadangi analizuojamu laikotarpiu nebuvo geri.

Vertinant administravimo mokesčius pagal investavimo strategiją paaiškėjo, kad skirtingų rizikų pensijų fondų mokesčiai praktiškai nesiskiria. Vadinasi, nėra jokios konkurencijos tarp skirtingos rizikos pensijų fondų.

Baltijos šalių II pakopos pensijų fondų veiklos palyginimas. Kad geriau įvertinti privačių pensijų fondų veiklą Lietuvoje, palyginsime fondų veiklą su kitomis Baltijos šalimis – Latvija ir Estija. Kaip jau buvo minėta Lietuvoje 2010 metais rugsėjo 24 d. buvo 29 pensijų fondai, kuriuos valdė 9 bendrovės. Tuo tarpu Latvijoje veikė 27 II pakopos pensijų fondai, kuriuos valdė 10 bendrovių. Pagal investavimo strategijas Latvijos pensijų fondai skirstomi į konservatyvius, subalansuotus (iki 15 proc. grynujų aktyvų investicijų į akcijas) ir aktyvius (iki 30 proc. investuojama į akcijas). Estijoje yra 23 pensijų fondai, kurios valdo 6 bendrovės. Estijos pensijų fondai skirstomi į konservatyvius, subalansuotus, progresinius ir agresyvius fondus, kurie gali investuoti į akcijas atitinkamai 0, iki 25, iki 50 ir iki 75 proc. savo aktyvų.

Analizuojant Baltijos šalių pensijų fondų veiklą, lyginami 1, 3, 6, 12 mėnesių ir 3 metų apskaitos vieneto vertės pokyčio svertiniai vidurkiai. Kadangi, šalių pensijų fondų investavimo strategijos skiriasi, fondai buvo suskirstyti į 4 grupes: konservatyvūs, mažos akcijų dalies, vidutinės akcijų dalies ir akcijų pensijų fondai. Baltijos šalių konservatyvaus investavimo apskaitos vieneto vertės pokyčio svertiniai vidurkiai skirtingomis laiko atkarpomis pateikti 3 paveiksle (žr. 3 pav.).

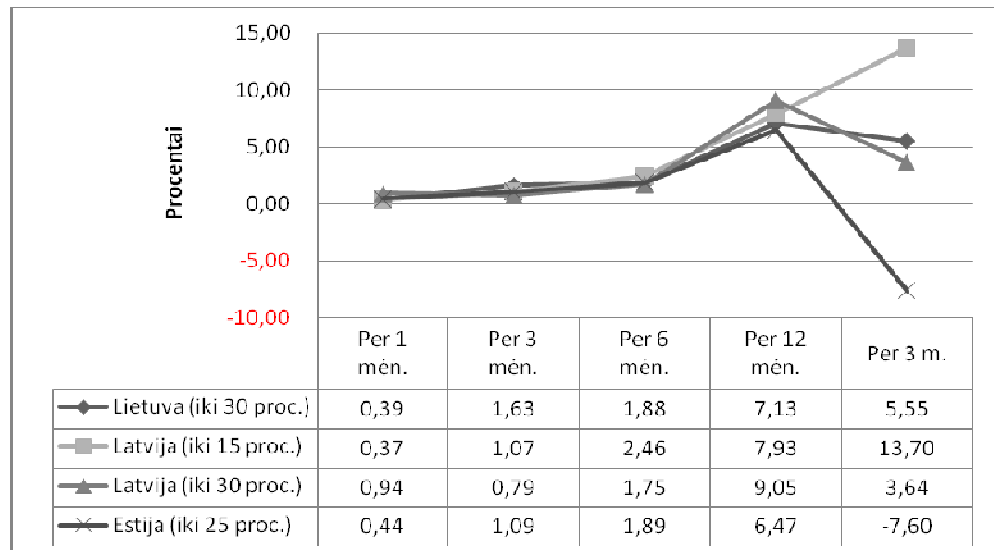
3 pav. Konservatyvaus investavimo pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčių svertiniai vidurkiai

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/IM_10_11_19_II_PF_skirtingose_salyse_visa_tyrimo_medziaga.pdf [žiūrėta 2011.04.10]

Šalių konservatyvaus investavimo pensijų fondų veiklos rezultatai kinta panašiai, tačiau trumpo laikotarpio (1-12 mėnesių) Lietuvoje veikiančių fondų rezultatai atsilieka nuo Latvijos ir Estijos fondų rezultatų. Nors ilgo laikotarpio (per 3 metus) grąža sudarė 16,42 proc. ir tik Latvijos rezultatai yra geresni – 19,38 proc. Tuo tarpu Latvijos grąža vidutiniškai tesudarė 13,91 proc.

Lyginant Baltijos šalių mažos akcijų dalies pensijų fondų veiklos rezultatus, galima teigti, kad fondų rezultatai buvo panašūs, tačiau lyginant per 3 metus vieneto vertės pokyčio svertinius vidurkius rezultatai skyrėsi netgi labai (žr. 4 pav.). Geriausių rezultatų pasiekė Latvijos pensijų fondai, investuojantys į akcijas iki 15 proc. savo aktyvų, tačiau šie fondai gana konservatyvūs fondai. Lyginant fondų į akcijas investuojančių iki 30 proc., geriausi rezultatai pasiekti (per 3 metus) Lietuvos pensijų fondų, kurių apskaitos vieneto svertinė vertė kilo vidutiniškai 5,55 proc.

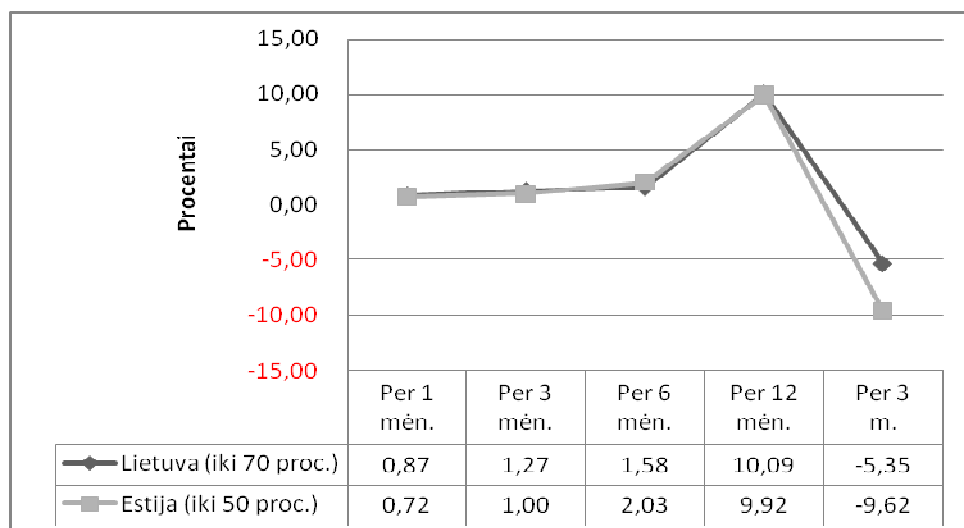

4 pav. **Mažos akcijų dalies pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčių svertiniai vidurkiai**

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/IM_10_11_19_II_PF_skirtingose_salyse_visa_tyrimo_medziaga.pdf [žiūrėta 2011.04.10]

Vidutinės akcijų dalies pensijų fondų grupėje Lietuvos pensijų fondai yra rizikingiausi, kadangi į akcijas investuojama iki 70 proc. savo aktyvų, kai tuo tarpu Estija investuoja iki 50 proc. savo aktyvų (žr. 5 pav.). Tačiau ilgu laikotarpiu (per 3 metus) tiek Lietuvos, tiek Estijos pensijų fondų investicinio vieneto vertė mažėjo vidutiniškai 5,35 proc. ir 9,62 proc. Latvija nusteigia mažos vidutinės akcijų dalies ir akcijų pensijų fondų, todėl Latvijos rezultatai nelygintini.

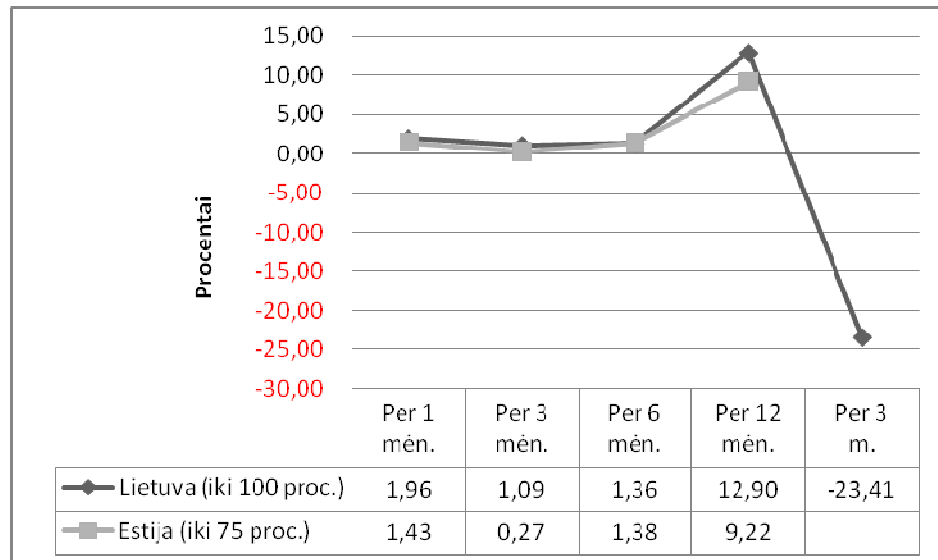

5 pav. **Vidutinės akcijų dalies pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčių svertiniai vidurkiai**

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/IM_10_11_19_II_PF_skirtingose_salyse_visa_tyrimo_medziaga.pdf [žiūrėta 2011.04.10]

Akcijų pensijų fondų grupę sudaro Lietuvos pensijų fondai, kurie į akcijas investuoja iki 100 proc. savo aktyvų ir Estijos pensijų fondai, investuojantys iki 75 proc. (žr. 6 pav.). Kadangi, Estijos akcijų pensijų fondai veikia tik vienerius metus, nėra galimybės palyginti jų trejų metų rezultatų.

6 pav. Akcijų pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčių svirtiniai vidurkiai

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą:

http://www.vpk.lt/new/documents/IM_10_11_19_II_PF_sirtingose_salyse_visa_tyrimo_medziaga.pdf [žiūrėta 2011.04.10]

Apibendrinant verta pažymėti, kad 2008 metai pensijų fondams nebuvo palankūs. Tačiau 2009 ir 2010 metais pensijų fondų veiklos rezultatai buvo itin geri. Vadinasi, pensijų kaupimo dalyviai prarado dalį savo lėšų dėl įmokų į privačius pensijų fondus tarifo sumažinimo iki 2 proc.

Antrame darbo skyriuje išanalizuota pirmos ir antros eilės pensijų fondų finantinė veikla, vertinant apskaitos vieneto vertės pokyčius. Lyginant II ir III pakopos pensijų fondų veiklos rezultatus, galima teigti, kad abiejų pakopų pensijų fondams 2008 metai buvo itin nesėkmingi investavimo prasme. Tačiau, po to einančiais metais, investavimo rezultatai ženkliai pakilo.

Atlikus Baltijos šalių II pakopos veiklos rezultatų lyginimą pagal apskaitos vieneto vertės pokyčius nustatyta, kad Lietuvos konservatyvesnio investavimo pensijų fondai investavo sėkmingiau, ją lenkė tik Latvijos pensijų fondai. Tačiau didesnio rizikingumo pensijų fondų veikla nedavė gerų rezultatų, nors Estijos rezultatai blogesni, tačiau Latvijos pensijų fondai nesteigė panašių fondų.

3. LIETUVOS PENSIJŲ SISTEMOS TOBULINIMO GALIMYBĖS

Magistriniame darbe buvo atliktas tyrimas, kurio metu analizuojami Valstybinio socialinio draudimo veiklos rodikliai, taikomi tarifai, bei pensijų fondų veiklos rodikliai – pensijų kaupimo sutarčių dinamika, dalyvių ir turto pasiskirstymas pagal bendroves, vieneto vertės pokyčiai, administravimo mokesčiai, Lietuvos pensijų fondų veiklos rodikliai lyginami su Estijos ir Latvijos. Iš gautų rezultatų galima daryti atitinkamas prielaidas, ieškoti pensijų sistemos tobulinimo galimybių.

Šiuo metu pensija sudaro 40,58 proc. nuo vidutinio darbo užmokesčio (žr. 2 priedą). Todėl galima teigti, kad vien valstybine socialinio draudimo sistema pasikliaujantys asmenys gaus pensiją, kuri bus didesnė, tačiau jos perkamoji galia iš esmės nepasikeis. Remiantis tuo bei demografinėmis prognozėmis, finansų specialistai ragina aktyviau domėtis galimybėmis savarankiškai sukaupti reikšmingesnę sumą pinigų senatvei. Tačiau šios priežastys nėra vienintelės dėl ko reikia iš naujo įvertinti Lietuvos pensijų sistemą, atskleisti trūkumus ir rasti sprendimus. Pasak Snelbecker (2005), nors yra padaryta didelė pažanga, reformuojant pensijų sistemą, tačiau dar laukia didelis darbas, kad būtų pasiekta pagrindinių tikslų: pensinių įmokų draudimas ir rizikos valdymas, pastovus ekonomikos vystymasis. Todėl yra svarbu įvardinti iškilusias problemas, vykdant pensijų reformą, ir priemones joms spręsti.

Buvo atliktas tyrimas, kurio metu keturių investavimo strategijų pensijų fondai vertinami pagal apskaitos vieneto vertės pokyčius, 2004-2010 metų laikotarpiu. Atlikus tyrimą galima daryti prielaidą, kad geriausios perspektyvos laukia tų pensijų fondų, kurių apskaitos vieneto vertės pokyčiai didžiausi, kadangi apskaitos vieneto vertės pokytis parodo kiek pelningai buvo investuotos dalyvių lėšos. Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad pokyčiai kinta nepastoviai ir tai turėtų pensijų kaupimo dalyviams sukelti nepasitikėjimą pensijų kaupimo bendrovių veikla ir neužtikrintumą dėl didesnių pensijų.

Pensijų kaupimo bendrovės turi užtikrinti dalyviams fiksuotą pelningumą. Ekonominė krizė parodė, kad finansuotos pensijos sistemos yra neapsaugotos nuo finansų rinkos įvykių (Leiner-Killinger et al., 2010). Tai patvirtina tyrimo rezultatai, dėl ko privačių pensijų fondų veiklą negalima vertinti teigiamai. To priežastimi įvardinama ne tik pasaulinė krizė, bet ir pensijų reformos kūrėjų neatsakingumas. Valstybės kontrolė pristatė autoritetinę dokumentą – Valstybės audito ataskaitą „Socialinio draudimo sistemos reforma“, kurioje rimtai suabejota vykdomos reformos teisingumu. Pagrindiniu reformos tikslu įvardinama – pakeisti pensijų sistemą taip, kad žmonės, sulaukę pensinio amžiaus, gautų didesnes pajamas nei iki šiol. Tačiau, kaip tai padaryti, jei nė vienas pensijų fondas negarantuoja, kad dalyvis ateityje gaus didesnę pensiją ir nenurodo nei būsimos pensijos dydžio nei gautinų pajamų. Pasak Chybalski (2009) pensijų fondai privalo gauti grynąją grąžą, tai būtų tam tikras jų veiklos laisvės apribojimas vykdant investicinę strategiją, nors iškiltu netiesioginis poveikis investicijų saugumui. Vadinasi yra abejojama ar pensijų fondų kaupimo bendrovės gali užtikrinti

pelningumą, kadangi finansų rinka nėra stabili ir ateities rezultatų negalima prognozuoti. Tačiau yra atitinkamos apsaugojimo priemonės: investicijų draudimas, mažesnio rizikingumo investicijų strategijos.

Pensijų kaupimo dalyvių įmokų perdraudimas užsienio kompanijose. Norint užtikrinti pensijų fondų fiksuotą pelningumą reikia nustatyti minimalų garantuotą pelningumą. Tai padaryti galima, atsižvelgiant į kitose rinkose siūlomų investavimo priemonių naudą. Viena priemonių galėtų būti ilgalaikiai terminuoti indėliai banke, todėl minimalų pelningumą galima nustatyti ilgalaikių terminuotų indėlių ribose. Uždirbtų ir prarastų lėšų dydis priklauso nuo to, kokios rizikos fonde pinigai yra kaupiami, kokie taikomi administravimo mokesčiai, koks buvo asmens atlyginimas ir panašiai. Kiekvienas atvejis individualus, todėl sunku pasakyti, kaip nesėkminga investicija gali įtakoti išmokas. Daugiausia pinigų gali prarasti tie žmonės, kurie dalį senatvės pensijos kaupia akcijų fonduose, kadangi yra rizikingiausios. Investicijų rinka yra veikiamą infliacijos rizikos (Leiner-Killinger et al., 2010). Vadinasi, reikia įvertinti ir infliacijos įtaką ateities investicijų vertei, kadangi pensijų fondų investicijos yra ilgalaikės. Pensijų kaupimo bendrovės negarantuoja minimalaus pelningumo, tačiau yra aktualu tai keisti ir investicijų riziką sumažinti lėšas perdraudžiant užsienio kompanijose.

Pensijų fondo bendrovės atsakomybė, kvalifikacija bei patirtis. Svarbus pensijų fondų veiklos tobulinimo veiksnys yra atsakomybės už priimtus sprendimus ugdymas. Kadangi pensijų fondai bus tikrai suinteresuoti investuoti pelningai, jei tai lies pačių pensijų fondų veiklos pelną ar nuostolius. Howells ir Bain (2007) atliktos analizės išvadose teigia, kad pensijų fondams yra palikta didelė erdvė įgaliojimų dėl investicijų pasirinkimo ir vadybos, ir tai pritraukė nepalankaus dėmesio pastaraisiais metais. Pensijų fondų kaupimo bendrovės turi visokeriopai stengtis, kad investicijos būtų pelningos, todėl turi įdarbinti aukštos kvalifikacijos darbuotojus. Pensijų fondų bendrovės kvalifikacija ir patirtis yra svarbus kriterijus, nes nuo kvalifikacijos ir patirties priklauso, kaip formuluojama investicijų strategija, kokia sudaryta portfelio struktūra, kokios bus pasirinktos rizikos mažinimo priemonės.

Nustatyti aiškų ryšį tarp sumokėtų įmokų ir gaunamų pensijų. Pasaulinio ekonominės krizės metu, buvo tikimasi blogesnių privačių pensijų fondų veiklos rezultatų, todėl kad sušvelninti neigiamus padarinius buvo sumažintas pensijų fondų tarifą (iki 2 proc.). Vienas neigiamų šio sprendimų aspektų, kad mažesnių VSDF įmokų skyrimas privatiems pensijų fondams reiškia, kad beveik milijonui šios sistemos dalyvių sumažėjo galimybės sutaupyti. Kitas neigiamas šitokio sprendimo padarinys yra susijęs su VSDF biudžeto deficitu, kadangi iškilus demografinėms problemoms, dėl netinkamo planavimo ir kitų priežasčių, sprendimas paimti lėšas iš privačių pensijų fondų griauna pasitikėjimą pačia pensijų reforma ir pažeidžia fondų dalyvių teisėtus lūkesčius. VSDF valdybos įmokų mažinimas nesprendžia problemos iš esmės, toks sprendimas vertinamas labai skubotu. Įmokų sumažinimas taip pat įtakoja investicijų mastą. Yra galimybė, kad būtent 2009-2010

metais tinkamiausias metas investuoti, nes akcijų ir kitų investicinių priemonių kainos yra ženkliai kritusios. Tačiau kitos VSDF valdybos biudžeto balansavimo priemonės ne ką patrauklesnės, kadangi mažinant išlaidas yra mažinamos dabartinės senatvės pensijos bei kitos išmokos, pajamų didinimas sąlygotų mokesčių kėlimą.

Baltijos šalių pensijų fondų veiklos patirties analizė. Baltijos šalys pensijų reformą pradėjo vykdyti tuo pačiu laikotarpiu, dėl vienodai susiklosčiusios istorinės praeities. Tačiau šalys, atsižvelgdamos į kitų šalių patirtį, pasirinko skirtingus sprendimus reformuojant pensijų sistemas. Tiek Latvijoje, tiek Estijoje dalyvavimas pensijų kaupimo sistemoje yra privalomas. Estijoje dalyvavimas privalomas 18 m. asmenims, pradėjusiems dirbti ir savanoriškas asmenims nuo 19 m. iki pensinio amžiaus. Tuo tarpu Latvijoje, dalyvavimas privačiuose pensijų fonduose yra visiems iki 30 m. asmenims ir savanoriškas 30-49 metų asmenims, negali dalyvauti 50 metų sulaukę asmenys. Lietuvoje vykdant pensijų reformą, atsisakyta griežtų sprendimų ir dalyvavimas pensijų fonduose tapo savarankiškas.

Taip pat Baltijos šalys taiko skirtingus tarifus nuo įmokų, nors dėl susiklosčiusios blogos finansinės situacijos tarifus sumažino, tačiau ateinančiais metais tarifus ketina atstatyti. Didžiausias skirtumas yra tai, kad Lietuvos dalyviai nukreipia ne savo, o „SoDros“ pinigus, tokiu sprendimu buvo tikimasi nesumažinti vartojimo. Estijos dalyviai moka papildomai ir nuo savo darbo užmokesčio. Galbūt todėl dalyviai atsakingiau renkasi pensijų fondą.

Atlikus tyrimą, kuriame lyginami Baltijos šalių pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčių svertiniai vidurkiai, matome, kad Latvijos pensijų fondai atsiriboja nuo rizikingiausių pensijų fondų ir dominuoja konservatyvaus investavimo pensijų fondai. Vadinasi, Lietuvos pensijų fondų bendrovės steigia didelio rizikingumo fondus ir dalyviams siūlo juos rinktis.

Ilgalaikė reformos strategija. Pensijų fondų veikla yra abejojama, teigiant, kad nėra numatyti ilgalaikiai pensijų reformos finansavimo šaltiniai, nėra nustatyti reformos eigos vertinimo kriterijai, dėl ko pensijų reforma negali būti vykdoma tinkamai. Jeigu nebus numatyta pensijų reformos finansavimo šaltinių ilgalaikės perspektyvos, susidarys VSDF biudžeto deficitas ir nebus galimybės padidinti pensijų dabartiniams pensininkams. Pensijų reforma Lietuvoje tęsiasi palyginti neilgai, todėl bendra pensijų fonduose sukauptą sumą nėra didelė, vadinasi, nuostoliai taip pat nėra tokie dideli, kokie galėtų būti. Pensijų kaupimo bendrovės neprisiima įsipareigojimų garantuoti dalyviams tam tikrą pajamingumą. Pensijų kaupimo įstatymo 11 str. nustatyta, kad pensijų kaupimo bendrovė, kuri pagal pensijų fondo taisykles prisiima įsipareigojimus dalyviams garantuoti tam tikrą pajamingumą, privalo sudaryti pakankamą garantijų rezervą (draudimo įmonės – pensijų kaupimo techninius atidėjimus). Nė vieno valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondo taisyklėse nėra numatytas įsipareigojimas garantuoti tam tikrą pajamingumą.

Vyriausybė svarsto įvairius problemų sprendimo būdus susijusias su pensijų reforma ir siūlomos

pensijų reformos pataisos, kuriomis dar labiau mažinamos įmokos į privačius pensijų kaupimo fondus. Taip pat siūlomas pensijų kompensavimo mechanizmas, tačiau jis nėra pakankamas. Kadangi tai skatintų pensijų kaupimo dalyvių ir pensijų fondų nepasitikėjimą tokia pensijų reforma. Svarstant vykdomos pensijų reformos problemas yra siūloma nebemažinti įmokų ir numatyti, kaip ateityje bus kompensuojamos žmonių prarastos lėšos.

Apibendrinant, galima teigti, kad vykdant pensijų reformą iškyla įvairios problemos susijusios su pensijų fondų veikla, jų finansavimu, administravimu bei VSDF biudžeto deficitu. Yra siūlomos įvairūs šių problemų sprendimo būdai, tačiau, norint visą tai įgyvendinti, reikia konkrečių veiksmų teisinėje sistemoje.

IŠVADOS

1. Valstybė turi rūpintis savo piliečių pilnaverčio gyvenimo užtikrinimu asmenims sulaukusiems pensinio amžiaus, todėl vykdo pensinę socialinę politiką. Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemą sudaro privalomas (valstybinis) socialinis draudimas, socialinis aprūpinimas ir socialinė pašalpa iš valstybės lėšų. Pensija atlieka svarbų vaidmenį socialinėje sistemoje – skatina socialinę gerovę, pasitikėjimą valstybe. Daugelyje šalių buvo vykdomos pensijų reformos, kadangi buvo tikimasi, kad naujoji pensijų sistema pagerins pensinį aprūpinimą. To pasėkoje buvo įgyvendinta privataus pensijų kaupimo sistema.

2. Yra išskiriamos dvi pensijų fondų rūšys:

- valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondai (II pakopos privatūs) pensijų fondai), kuriuose kaupiama nustatyta valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokos dalis;
- papildomo savanoriškojo kaupimo pensijų fondai (III pakopos pensijų fondai), kuriuose kaupiamos savanoriškai mokamos pensijų įmokos.

Palyginus II ir III pakopos pensijų fondus, galima teigti, kad III pakopos pensijų fondų dalyviams taikomi liberalesni reikalavimai, tiek dėl investavimo sąlygų bei mokestinių lengvatų, tiek dėl įmokų ir išmokų politikos (žr. 1.2. skyriaus 2 lent.).

3. Privačių pensijų fondų atsiradimą skatino šie veiksniai - demografiniai, mokestiniai, finansiniai ir teisiniai:

- Demografiniai veiksniai. Dirbančios kartos pajėgumas išlaikyti pensininkus nuolat mažėja, kadangi vyresnio amžiaus žmonių skaičius Lietuvoje didėja. (žr. 1.3. skyriaus 1 lent.). Nestabilumai darbo rinkoje lemia, tai, kad mažėja „SoDros“ surenkamų įmokų dalis, kurių neužteks einamosioms išmokoms;

- Mokestiniai veiksniai. Pensijų gavėjų skaičiaus, išlaidų pensijoms bei mokesčių socialinio draudimo įmokos skaičių kitimo pokyčiai rodo, kad išlaidos pensijoms didėja, o dirbančiųjų, mokesčių socialinio draudimo įmokos, mažėja;

- Finansiniai veiksniai. Finansų rinkos ir investicijų išsivystymo lygis turi įtakos privačių pensijų fondų veiklai. Lietuvos vertybinių popierių rinkos tiek apyvarta, tiek kapitalizacija didėjo iki 2006 metų. Nuo 2007 metų rodikliai mažėjo, tai turėjo įtakos neigiamiems privačių pensijų fondų rezultatams;

- Teisiniai veiksniai. Valstybinio socialinio draudimo fondas įkurtas vykdyti socialiniam draudimui, jo veikla apima visas socialines sritis. Vykdamas pensijų reformą šalia Valstybinio socialinio draudimo pensijų sistemos įvestas savanoriškas dalyvavimas pensijų fonduose, kuriuose gali dalyvauti visi mokantieji įmokas visai socialinio draudimo pensijai ir dar nesulaukę senatvės pensijos amžiaus.

4. Pensijų sistemos finansinis stabilumas priklauso nuo mokesčių ir gaunančių

išmokas santykio. Todėl pensijų sistemos ilgalaikis stabilumas priklauso nuo paskatų dalyvauti darbo rinkoje. Palyginti aukštas įmokų tarifas rodytų didelę priklausomybę pensijų sistemoje, nes įmokų mokėtojų ir išmokų gavėjų santykis yra mažas. Vadinasi, aukštas įmokų tarifas būtų kliūtis formaliam ūkio sektoriui formuotis. Tačiau, nepaisant to, bendras valstybinio socialinio draudimo tarifas yra aukštas (39,8 proc.). „SoDros“ veiklą apibūdina įmokų mokėtojų skaičius, kadangi ji siekia užtikrinti iš kaupiamosios pensijų sistemos gaunamų pajamų, būsimas senatvės pensijas. Išanalizavus kaupimo sutarčių dinamiką, galima teigti, kad daugiausia sutarčių buvo pasirašyta pirmaisiais veiklos metais (2004 m.), o sekančiais metais kaupimo sutarčių pasirašymo skaičius ženkliai mažėjo. Tokia situacija rodo, kad asmenys nelinkę dalyvauti privačiuose pensijų fonduose. Viena priežasčių gali būti nepasitikėjimas pensijų fondų bendrovių vykdoma veikla, kadangi kaupdami lėšas pensijų fonduose nėra užtikrintumo, kad gaus didesnes pensijas.

2009 metais įmokų į privačius pensijų fondus tarifas buvo sumažintas iki 3 proc., o nuo liepos mėnesio iki 2 proc. Dėl šios priežasties sumažėjo įmokos į privačius pensijų fondus. Sumažinus įmokų tarifą buvo tikimasi sušvelninti neigiamus padarinius dėl Pasaulyje vykusios ekonominės krizės. Vienas neigiamų šio sprendimų aspektų, kad dėl mažesnių Valstybinio socialinio draudimo fondo įmokų skyrimo privatiems pensijų fondams, beveik milijonui šios sistemos dalyvių sumažėjo galimybė sutaupyti pensijai.

5. Valstybinio socialinio draudimo fondo finansinis pagrindas ir funkcionavimo garantas – biudžetas, kuris yra savarankiškas ir nepriklauso nuo valstybės ir savivaldybių biudžetų. „SoDros“ biudžeto pajamų formavimo ir jų didinimo garantija yra apdraustųjų žmonių skaičiaus ir jų uždarbio didinimas, o tai tiesiogiai priklauso nuo šalies ekonomikos – visų gamybos bei verslo šakų – plėtros. Nemenką vaidmenį vaidina ir valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo dydis. Nuo socialinio draudimo biudžete sukaupiamų lėšų sumos priklauso išmokų dydis. Vadinasi, „SoDros“ biudžetas priklauso nuo įmokų, o įmokos – nuo valstybės ekonominės būklės, dirbančiųjų skaičiaus, darbo užmokesčio dydžio bei nuo mokėtojų sąžiningumo. Tai sąlygoja, kad išlaidos pensijoms vis didėja, didindamos socialinio draudimo išlaidas greičiau nei didėja pajamos.

6. Pensijų kaupimo struktūros analizė svarbi tuo, kad parodo geriausias rezultatus pasiekusių pensijų fondų ir juose dalyvaujančių asmenų skaičiaus ryšį. Didžiausia pensijų fondų dalis pagal valdomą turtą atiteko UAB „Swedbank investicijų valdymas“, todėl nuo šios bendrovės veiklos ypač priklauso II pakopos pensijų fondų rezultatai. Analizuojant III pakopos pensijų fondų turto bei kaupimo dalyvių pasiskirstymą pagal bendroves, nustatyta, kad didžiausia dalis atiteko UAB „SEB investicijų valdymas“ ir UAB „DnB Nord investicijų valdymas“. UAB „DnB Nord investicijų valdymas“ išlaiko geras pozicijas tarp II pakopos ir III pakopos pensijų fondų.

7. Analizuojant II ir III pakopos pensijų fondus pagal apskaitos vieneto vertės pokyčius galima pateikti tokias išvadas:

- Vertinant bendrai pagal svertinį vidurkį sėkmingiausiai konservatyvaus investavimo fondai investavo 2009 metais – 8,01 proc., o blogiausi rezultatai pasiekti 2006 metais- 0,02 proc.;

- „Finasta Asset Management” („Augančio pajamingumo“) mažos akcijų dalies pensijų fondą galima apibūdinti, kaip 2004-2010 metais pelningiausiai investavusį. Didžiausia vieneto vertės pokyčio reikšmė pasiekta pirmaisiais fondo veiklos metais (2004 II ketv.) t.y. 25,24 proc., o mažiausia 2008 metais - -20,31 proc. Mažos akcijų dalies pensijų fondai 2008 metais pasiekė mažiausių rezultatų.

- „MP pension funds baltic“ („MP medio II“) vidutinės akcijų dalies pensijų fondas lyginant su kitais vidutinės akcijų dalies pensijų fondais pasiekė geriausių rezultatų – vidutinis metinis vieneto vertės pokytis siekė 9,65 proc. Didžiausia apskaitos vieneto vertės pokyčio reikšmė buvo pasiekta 2010 metais – 14,73 proc.

- Vertinat akcijų pensijų fondus (patys rizikingiausi) nustatyta, kad pelningiausiai nagrinėjamu laikotarpiu investavo „Invalida turto valdymas“ akcijų pensijų fondas. „Danske Capital investicijų valdymas“ pensijų fondas investavo ne taip sėkmingai kaip „Invalida turto valdymas“, tačiau vieneto vertės pokyčio vidutinis lygis didesnis, nei kitų pensijų fondų.

- Įvertinus III pakopos pensijų fondų rezultatu nustatyta, kad geriausių rezultatų pasiekė MP Pension Funds Baltic mišraus investavimo pensijų fondas, kurio vidutinis metinis vieneto vertės pokytis iki 2010 m. kovo 31 d. sudarė 6,41 proc. Geri rezultatai pasiekti ir antro MP Pension Funds Baltic akcijų pensijų fondo, kurio vidutinis pokytis – 6,28 proc. Vertinant III pakopos pensijų fondų veiklą 2004-2010 metų laikotarpiu, akivaizdu, kad 2008 metų rezultatai buvo patys blogiausi, kadangi svertinis vidurkis lygus -37,62 proc. Tuo tarpu geriausi metai investavimo prasme buvo 2009 metai, kai svertinis vidurkis buvo lygus 28,49 proc.

8. Nagrinėjant Lietuvos pensijų sistemos tobulinimo galimybes svarbus yra pensijų kaupimo bendrovių atsakomybės ugdymas už priimtus sprendimus, kadangi bendrovės nėra įpareigosotos užtikrinti dalyviams fiksuotą pelningumą.

Vienu svarbiausiu pensijų reformos trūkumu galima įvardinti tai, kad privačių pensijų fondų sistemos reforma sumažino pensijų pakankamumo garantijas dabartiniams pensininkams, todėl nukentėjo esama pensininkų karta, nes dirbančiųjų įmokų dalis yra pervedama pensijų fondams, o ne skiriama pensijoms didinti.

Sprendžiant iškeltus uždavinius buvo patvirtinta tyrimo hipotezė, jog Valstybinis socialinis pensijų draudimas negali užtikrinti pakankamo pensinio aprūpinimo apdraustiesiems, to išėjis galėtų būti dalyvavimas privačioje pensijų kaupimo sistemoje.

Pasiūlymai:

- Norminėje bazėje nustatyti privalomą pensijų fondų kaupimo bendrovių atsakomybę, pensijų kaupimo dalyviams, garantuojančią atitinkamą pelningumą. Minimalų garantuotą įmokų prieaugį galima būtų nustatyti ilgalaikių terminuotų indėlių pelningumo ribose;
- Siekiant minimizuoti galimą finansų riziką, reikėtų imtis tam tikrų apsaugos priemonių: artėjant dalyvio senatvės pensijos amžiui perkelti lėšas į konservatyvesnio investavimo pensijų fondus, investuoti didelio rizikingumo (iki 100 proc.) fonduose leisti asmenims iki 30 metų amžiaus, perdrausti pensijų kaupimo dalyvių įmokas užsienio kompanijose;
- Kadangi dalyvavimas privačiuose pensijų fonduose gali padidinti pensines išmokas, taip pat atsižvelgiant į Latvijos ir Estijos patirtį, rekomenduojama savanorišką dalyvavimą II pakopos pensijų fonduose padaryti privalomu;
- Sumažinus įmokų į privačius pensijų fondus tarifą iki 2 proc., pensijų kaupimo dalyviai neteko galimybės gauti didesnę prieaugį. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad jau 2009 m. apskaitos vieneto vertės pokyčiai ženkliai išaugo, reikia įmokų į privačius pensijų fondus tarifą pakelti į ankstesnį lygį.

LITERATŪRA

1. **Barr, N., Diamond, P.** The economics of pension. Oxford university press. 2006. – 15-35 p. – ISBN 0266-903X
2. **Bebczuk, R., N., Musalem, A., R.** Regional Perspectives and Global Challenges for Central, Eastern, and Southern Europe. Can the financial markets generate sustained returns on large scale. Chapter 5, The World Bank, 2009 - 83-95 p. – ISBN-978-0-8213-7732-1
3. **Bernotas, D., Guogis, A.** Globalizacija, socialinė apsauga ir Baltijos šalys. – Vilnius: MRU leidykla, 2006. – 260 p. – ISBN 9955-19-039-6
4. **Bitinas, A.** Lietuvos pensijų sistemos modelis ir pensijų garantijų perspektyvos. Jurisprudencija: Mokslo darbai, 8(110). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. – 18-26 p. ISSN 1392-6195
5. **Bitinas, A.** Pensijų sistemų reformavimo Europos Sąjungos valstybėse praktiniai aspektai. Viešoji politika ir administravimas Nr. 17. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. – 60-67 p. – ISSN 1648-2603
6. **Finansų rinkos dalyviai.** Finansų valdymas. Verslo žinios. 2005
7. **Frank, J., Fabozzi, P., Peterson, D.** Finance. Capital Markets, financial management and investment management. 2009.
8. **Frericks P., Maier, R., De Graaf, W.** European pension reforms: individualization, privatization and gender pension gaps. Oxford university press. 2007
9. **Fultz, E.** Pension reform in the Baltic States. Estonia, Latvia, Lithuania. International Labour Office, Budapest, 2006 – 424 p. – ISBN 92-2-118385-8
10. **Holzmann, R., Orenstein, M., Rutkowski, M.** Pension reform in Europe: process and progress / The World Bank. - Washington : The World Bank. 2003
11. **Howells, P., Bain, K.** Financial markets and institutions. Financial times, 2007.
12. **II pakopos pensijų fondų 2007 metų investicinių rezultatų apžvalga.** Finansų analitikų apžvalga. Vilnius, 2008.
13. **Jäkel, M., F.** Pensionomics. On the Role of PAYGO in Pension Portfolios, Berlin, 2006 – 296 p. – ISBN-10 – 3-540-32597-2
14. **Kanapickienė R., Ruseckas A.** Pensijų sistemos kūrimas Lietuvoje. Tiltai. Humanitariniai ir socialiniai mokslai 2004, Klaipėdos universitetas, 2004. - 95-107 p., 4 (29)
15. **Klyvienė, V.** Lietuvos pensijų reformos poveikis valstybės finansams. Lietuvos bankas 2007. - 5-21 p.
16. **Lazutka, R.** Pensijų ekonomikos principai. Pinigų studijos. Vilniaus universitetas, 4, 2002 - 63-77 p.

17. **Leiner-Killinger, N., Nickel, Ch., Slavík, M.** Pension funds and financial markets: evidence from the new EU Member States. European Central Bank, 2010 - 267-387 p.
18. **Leščinskienė, E., Sakalas, A.** Pension reform progress and problems. The economic and conditions of enterprise functioning. Kauno technologijos universitetas, 3 (48), 2006 - 95-105 p.
19. **Levišauskaitė, Pilibaitis, R.** Renkiesi investicinį fondą – įvertink ir valdomo turto dydį. Verslo žinios. 2005
20. **Levišauskaitė, K., Malinauskas, Ž.** Pensijų sistemos reforma Lietuvoje: antrosios pakopos kūrimo ypatumai ir rezultatai. Organizacijų vadyba: Sisteminiai tyrimai, 39, 2006 - 147-157 p.
21. **Mattil, B.** Pension systems. Sustainability and distributional effects in Germany and the United Kingdom, 2006 – 281 p. – ISBN-10 3-7908-1675-2
22. **Medaiskis, T., Gruževskis, B., Mikulionienė, S.** Visuomenės senėjimo padariniai darbo rinkai ir įmonėms: tendencijos ir iššūkiai. Lietuvos ekonomika Europoje ir globalioje erdvėje. Straipsnių rinkinys, 2007 - 241-253 p.
23. **Murphy, P., L., Washington, R., M.** Pension funds and national saving. The World Bank. 2004.
24. **Olejnik, I.** Diagnosis and development perspectives of open pension funds, Ekonomika, 84, 2008 – 9 p. – ISSN 1392-1258
25. **Pilbeam, K.** Finance and financial markets second edition, 2005.
26. **Poteraj, J.** Pension systems in 27 EU Countries, Vilnius, 2008. – 560 p. - ISBM-978-9955-888-13-0
27. **Rimkūnienė D., Paviržis G.** Pensijų fondai – garantija senatvėjė. Ekonomika ir vadyba 1998. Tarptautinės konferencijos pranešimo medžiaga [Šiauliai, 1998m. balandžio 23,24 d.]. Kaunas: Technologija, 1998 - 315-317 p.
28. **Snelbecker, D.** Pension Reform in Eastern Europe and Eurasia: Experiences and Lessons Learned. The Services Group, 2005 – 49 p.
29. **Thaler, R., H.** Advances in Behavioral finance. Russell sage Foundation. New York. Princetone university press. Vol. II. 2005.
30. **Sveikatos draudimo įstatymas (2009).**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=335083&p_query=&p_tr2. [žiūrėta: 2011-04-09].
31. **Seimo narės Aldonos Staponkienės pranešimas: būtina apginti žmones nuo pensijų kaupimo bendrovių gobšumo, (2008).** http://www3.lrs.lt/docs3/kad5/w5_istorija.show5-p_r=5695&p_d=74099&p_k=1.html. [žiūrėta: 2011-04-18].
32. **Bendrojo valstybinio socialinio draudimo įmokų pasiskirstymas pagal draudimo rūšys.** <http://www.socmin.lt/index.php?-1369342661>. [žiūrėta 2011-04-05].

33. **Beržinskienė, D.** (2005). Nepanaudotų užimtumo galimybių priežastys. <http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Berzinskiene.pdf> [žiūrėta 2009 11 18].

34. **Chybalski, F.** Liberalization of pension systems in Central and Eastern Europe, 2009 – 16 p. http://www.europeanvalues.net/docs/PP_Liberalization_of_pension_systems_in_Central_and_Eastern_Europe_09.pdf [žiūrėta 2011 04 09].

35. **Daunienė, V., Slavickienė, A.** Pensijų fondų vieta pensijų sistemoje. 2004. http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2004/Finansai/Dauniene_Vaida.htm [žiūrėta 2010 12 10].

36. **Europos Komisija, (2009). Pensija. Pagrindinės tendencijos.** http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2009/cf_lithuania_final_lt.pdf. [žiūrėta: 2011-04-29].

37. **Expenditure on pensions.** <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00103> [žiūrėta 2009 11 31].

38. **Expenditure on pensions.** <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00103>. [žiūrėta: 2011-04-25].

39. **Gedrimaitė, L.** Pensijų fondų strategijos pasirinkimas. 2005. http://ev.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2005/Finansai/Gedrimaite%20Laura.htm. [žiūrėta 2009 11 15].

40. **Gyventojų užimtumo tyrimo duomenys.** Lietuvos statistikos metraštis: statistikos departamentas. 2008. http://www.stat.gov.lt/uploads/pdf/1_LSM_2008.pdf [žiūrėta 2010 11 05].

41. **Gudaitis, T.** Senatvės pensijų sistemos modelių analizė. 2009. <http://www.minfolit.lt/arch/19501/19809.pdf>. [žiūrėta 2009 11 15].

42. **Jonikienė, G.** Privačių pensijų fondų Lietuvoje veiklos prielaidų įvertinimas. Lietuvos žemės ūkio universitetas. 2006. http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2006/finansai/Jonikiene%20Gitana.pdf [žiūrėta 2010 11 17].

43. **Klimaitė, J.** Privačių pensijų fondų analizė Lietuvoje. 2006. http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2006/finansai/Klimaite%20Jurgita.pdf [žiūrėta 2010 11 31].

44. **Lazutka, R.** Lietuvos socialinio draudimo pensijų dalinio privatizavimo tikslai ir rezultatai. 2008. <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/82/104-126.pdf> [žiūrėta 2010 11 15].

45. **Lazutka, R.** Pensijų sistemų raida Lietuvoje. 2007.http://images.katalogas.lt/maleidykla/Fil72/fil_064_080.pdf [žiūrėta 2010 11 15].

46. **Leščinskaitė, A.** (2005). Lietuvos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto kitimo tendencijos. http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2005/Finansai/Lescinskaite%20Aiste.htm. [žiūrėta: 2011-04-25].

47. **Leščinskaitė, A.** Lietuvos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto kitimo tendencijos. 2005.
http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2005/Finansai/Lescinskaite%20Aiste.htm [žiūrėti 2010 01 10].

48. **Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriumas dividendams skyrė 2 mln. Litų.** <http://verslas.banga.lt/lt/spaudai.full/4268bf4e16356>. [žiūrėta: 2011-04-21].

49. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija. Pensijų fondai. Ergo Lietuva gyvybės draudimas, UAB.** <http://www.dpk.lt/imonos.fondai.phtml?id=50>. [žiūrėta: 2011-04-28].

50. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos mėnesinė apžvalga 2007 metais.** <http://verslas.banga.lt/lt/zb.download/476ad4197800f/lapkritis.pdf>. [žiūrėta: 2011-04-29].

51. **Lietuvos Respublikos Konstitucija.** 52 straipsnis. 2002.
<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm> [žiūrėta 2010 11 12].

52. **Lietuvos Respublikos Valstybės Kontrolė, (2008). Valstybinio audito ataskaita. Socialinio draudimo sistemos reforma.** http://209.85.129.132/search?q=cache:e5ZlVXdJLxQJ:www.vkontrole.lt/auditas_ataskaita.php%3F25 [žiūrėta: 2011-04-29].

53. **Lietuvos Respublikos Valstybės Kontrolė.** Valstybinio audito ataskaita. Socialinio draudimo sistemos reforma. 2008.
http://209.85.129.132/search?q=cache:e5ZlVXdJLxQJ:www.vkontrole.lt/auditas_ataskaita.php%3F2582 [žiūrėta 2010 01 15].

54. **Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto vykdymo ataskaita. (2004). Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų ir išlaidų ataskaita.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=255213&p_query=&p_tr2=. [žiūrėta: 2011-04-29].

55. **Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2008 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas. (2008).** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=310964&p_query=&p_tr2=. [žiūrėta: 2011-04-27].

56. **Lietuvos statistikos metraštis: statistikos departamentas: (2008). Gyventojų užimtumo tyrimo duomenys.** http://www.stat.gov.lt/uploads/pdf/1_LSM_2008.pdf. [žiūrėta: 2011-04-27].

57. Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas.

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=338431&p_query=&p_tr2=. [žiūrėta: 2011-04-20].

58. **Morkūnienė, A.** (1998). Pensijų fondų įstatymo projekte lieka spragų: LLRI Socialinių tyrimų vadovė. <http://www.lrinka.lt/Straipsn/MinGraz.phtml>. [žiūrėta: 2011-04-29].

59. **Nedarbo socialinio draudimo įstatymas (2008).** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=331559&p_query=&p_tr2=. [žiūrėta: 2011-04-29].

60. **Pagyvenę žmonės 2008 metais. 60 metų ir vyresnių žmonių skaičius viršijo vaikų iki 18 metų amžiaus skaičių (2009).** <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6847>. [žiūrėta: 2010-10-23].

61. **Pagrindiniai socialiniai rodikliai (2010).** <http://www.sodra.lt/index.php?cid=284>. [žiūrėta: 2011-04-29].

62. **Pagrindiniai socialiniai rodikliai.** <http://www.sodra.lt/index.php?cid=284> [žiūrėta 2011 01 10].

63. **Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas (2008).** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323356&p_query=&p_tr2=. [žiūrėta: 2011-04-29].

64. **Pensijos. Vidutinis valstybinio socialinio draudimo mokamų pensijų skaičius 2000-2010.** <http://www.sodra.lt/index.php?cid=283>. [žiūrėta: 2011 04 25].

65. **Pensijų fondai. II pakopos, III pakopa.** <http://www.vpk.lt/lt/rinkos-dalyviai/pensiju-fondai/iii-pakopos-pensiju-fondai/>. [žiūrėta: 2011-04-20].

66. **Pensijų fondų taikomi mokesčiai. Pensijų sistema.** <http://www.pensijusistema.lt/index.php?-1663295177>. [žiūrėta: 2011 04 02].

67. **Pensijų gavėjai ir išlaidos pensijoms.** Statistikos departamentas. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> 1280 [žiūrėta 2010 12 10].

68. **Pensijų ir investiciniai fondai. Lietuvos II pakopos pensijų fondų investicinių vienetų vertės palyginimas su kaimyninių šalių bei Slovakijos II pakopos pensijų fondais.** <http://www.vpk.lt/lt/pensiju-ir-investiciniai-fondai/14599/>. [žiūrėta: 2011-05-15].

69. **Pensijų ir investiciniai fondai. Lyginamieji indeksai padeda įvertinti investicijų valdytojo darbą. 2009.** <http://www.vpk.lt/lt/pensiju-ir-investiciniai-fondai/14006>. [žiūrėta: 2011 04 17].

70. **Pensijų ir investiciniai fondai. Pensijų fondų veiklos apžvalgų archyvas (2004-2010 m.).** <http://www.vpk.lt/lt/pensiju-ir-investiciniai-fondai/14111/>. [žiūrėta: 2011 04 25].

71. **Pensijų kaupimas.** <http://www.sodra.lt/index.php?cid=1753>. [žiūrėta: 2011-04-20].

72. **Pensijų kaupimo bendrovių valdomų valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondų veiklos tyrimo rezultatai (2006).** <http://www.lsc.lt/uploads/Tyrimas.pdf>. [žiūrėta: 2011-04-23].

73. **Pensijų kaupimo įstatymas (2008).**

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323175&p_query=&p_tr2=. [žiūrėta: 2011-04-20].

74. **Pensijų kaupimo sutartis.** <http://www.sodra.lt/index.php?cid=280>. [žiūrėta: 2011-04-29].

75. **Pensijų sistemos reformos įstatymas (2009).**

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=335615&p_query=&p_tr2=. [žiūrėta: 2011-04-18].

76. **Profesinių pensijų kaupimo įstatymas (2008).**

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323193&p_query=&p_tr2=. [žiūrėta: 2011-04-18].

75. **Social benefits by functions.**

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00106>. [žiūrėta: 2011-04-18].

76. **Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2008) Garantinis fondas.**

<http://www.socmin.lt/gf/>. [žiūrėta: 2011-04-18].

77. **Socialinės apsaugos ir darbo ministerija: Statistinė informacija apie pensijų kaupimo dalyvius.** <http://www.pensijusistema.lt/index.php?-2074010335>. [žiūrėta: 2011-04-18].

78. **Statistikos departamentas. Išlaidos pensijoms.**

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>. [žiūrėta: 2011-04-15].

79. **Statistikos departamentas. Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis.**

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>. [žiūrėta: 2011-04-18].

80. **Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, 2008.**

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332057&p_query=valstybinio%20socialinio%20draudimo%20fondo%20biud%FEetas&p_tr2=2. [žiūrėta: 2011-04-09].

81. **Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, (2008). Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje.** <http://www.sodra.lt/get.php?f.3745>. [žiūrėta: 2011-04-09].

82. **Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba. Skaičiai ir faktai 2005 – 2009.**

<http://www.sodra.lt/get.php?f.12988>. [žiūrėta: 2011 02 09].

83. **Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba. Skaičiai ir faktai 2003 – 2007.**

<http://www.sodra.lt/get.php?f.3155>. [žiūrėta: 2011 02 09].

84. **Valstybinio socialinio draudimo įmokos dalies kaupimo pensijų fondų veiklos 2009 m. apžvalga.** <http://www.vpk.lt/new/documents/II%20pakopos%20PF%202009%20IV%20ketv..pdf>. [žiūrėta: 2011 04 19].
85. **Valstybinio socialinio draudimo įstatymas.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=338564&p_query=&p_tr2=. [žiūrėta: 2011-04-09].
86. **Valstybinis socialinis draudimas: Statistiniai duomenys 2009 m.** <http://www.sodra.lt/get.php?f.14373>. [žiūrėta: 2011 03 02].
87. **Valstybinis socialinis draudimas: Statistiniai duomenys: (2005). Valstybinio socialinio draudimo pajamų ir išlaidų ataskaita.** <http://www.sodra.lt/get.php?f.1518>. [žiūrėta: 2011-04-09].
88. **Valstybinis socialinis draudimas: Statistiniai duomenys: (2006). Valstybinio socialinio draudimo pajamų ir išlaidų ataskaita.** <http://www.sodra.lt/get.php?f.3398>. [žiūrėta: 2011-03-09].
89. **Valstybinis socialinis draudimas: Statistiniai duomenys: (2007). Valstybinio socialinio draudimo pajamų ir išlaidų ataskaita.** <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399> [žiūrėta: 2011 01 09].
90. **Verslo banga. Pasaulio akcijų rinkų nuosmukio poveikis pensijų fondams ir kolektyvinio investavimo subjektams, 2006 m. II ketv.**
<http://verslas.banga.lt/lt/zb.full/44af9b527d6dd>. [žiūrėta 2011-04-28].
91. **Verslo žinios, (2008). „Sodros biudžeto skylė – 1,23 mlrd. Lt.** <http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleID=0bec4b33-712b-4393-b059-599a1c1a7865>. [žiūrėta: 2011 04 25].
92. **Vertybinių popierių komisija. II pakopos pensijų fondų apskaitos vieneto vertės pokyčiai 2004 – 2010 metų.**
<http://www.vpk.lt/new/documents/vnt%20poky%C4%8Diai%20iki%202010-12-31.htm>. [žiūrėta: 2011 02 09].
93. **Vertybinių popierių komisijos darbo reglamentas.**
<http://www.vpk.lt/new/documents/Vertybiniu%20popieriu%20komisijos%20darbo%20reglamentas.pdf>. [žiūrėta: 2011-05-02].
94. **Vertybinių popierių komisijos veiklos ataskaita ir finansinių priemonių rinkos tendencijos.** <http://www.vpk.lt/new/documents/VPK%202009%20m%20veiklos%20ataskaita1.pdf>. [žiūrėta: 2011 04 25].
95. **Сергей Чигирь. Испытание для негосударственных пенсионных фондов.** http://www.prostobank.ua/layout/set/print/finansovyy_gid/pensiya/stati/ispytanie_dlya_negosudarstvennyh_pensionnyh_fondov [žiūrėta 2011 02 10].

Satkauskienė V. Pirmos ir antros eilės pensinių fondų valdymo patirtis Lietuvoje / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. A. Buračas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Bankininkystės ir investicijų katedra, 2011. – 82 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta Lietuvos pensijų sistema. Pirmoje darbo dalyje suformuluota pensinio draudimo samprata, apibūdinta pensijų sistemos struktūra, nustatyti veiksniai, skatinantys privačių pensijų fondų atsiradimą bei suformuluoti pensinio draudimo finansinės veikos tyrimo metodai. Antroje darbo dalyje buvo atlikta Valstybinio socialinio draudimo fondo ir pensijų fondų taikomų tarifų ir mokestinių rodiklių analizė, pensijų fondų dalyvių ir valdomo turto pasiskirstymo pagal bendroves analizė bei pensijų fondų finansinė analizė ir palyginta su Latvijos ir Estijos pensijų fondų veiklos rezultatais. Remiantis atliktu tyrimu suformuluotos Lietuvos pensijų sistemos tobulinimo galimybės.

Pagrindiniai žodžiai: pensijų fondai, pensijų sistema, pensijų kaupimo bedrovė, valstybinis socialinis draudimas, pensijų reforma, socialinio draudimo įmokos.

Satkauskienė V. The first and second series of the pension fund row management experience in Lithuania/ financial market master thesis. Supervisor, Professor Dr. Habil. A. Buračas – Vilnius: Mykolas Romeris university, Economics and Finance Management faculty, Banking and Investment Department, 2011. – 82 p.

ANNOTATION

Master's thesis analyzed and evaluated by the Lithuanian pension system. In the first part reads the pension concept, described the structure of the pension system, the factors leading to the emergence of private pension funds and pension formulate financial activity tests. In the second part of the work was carried out by public social security funds and pension funds and tax rates applicable to the analysis of indicators, pension funds and assets under the company's analysis of the distribution of pension funds and financial analysis and comparison with Latvia and Estonia, the pension fund's results. Refer to a research are formulated Lithuania's pension system improvement opportunities.

Key words: pension funds, pension scheme, state social insurance, companies that state social security, pension reform, social security contributions.

Satkauskienė V. Pirmos ir antros eilės pensinių fondų valdymo patirtis Lietuvoje / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. A. Buračas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Bankininkystės ir investicijų katedra, 2011. – 82 p.

SANTRAUKA

Darbo *tema aktuali* tuo, kad siekiant užtikrinti geresnį gyvenimą ateities pensininkams, yra vykdoma pensijų reforma, kuri leidžia pačiam pasirūpinti savo ateitimi ir suteikia galimybę gauti didesnes pajamas senatvėje. Kuriant pensijų sistemą buvo tikima, kad privatūs pensijų fondai užtikrins investicijų saugumą ir, kad vienintelė galima privačių pensijų fondų rizika yra vertybinių popierių (akcijų, obligacijų) nuvertėjimo rizika. Atliekama analizė suteikia galimybę įvertinti naujosios pensijų sistemos efektyvumą.

Temos problema - Privačių pensijų fondų valdymo patirties Lietuvos pensijų sistemoje įvertinimas remiantis mokslinės literatūros ir faktinės medžiagos analize.

Tyrimo objektas – pirmos ir antros eilės pensinių fondų valdymo patirtis.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti pensinių fondų valdymo patirtį Lietuvoje.

Darbe buvo išketi tokie tyrimo uždaviniai:

1. pateikti pensinio draudimo sampratą;
2. apibūdinti Lietuvos pensijų sistemos struktūrą, pensijų fondų veiklą Baltijos šalyse;
3. nustatyti privačių pensijų fondų atsiradimą skatinančius veiksnius;
4. atlikti pensijų fondų ir Valstybinio socialinio draudimo fondo taikomų tarifų ir mokestinių rodiklių analizę;
5. atlikti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto analizę;
6. išanalizuoti pensijų fondų dalyvių ir valdomo turto pasiskirstymą pagal bendroves;
7. atlikti pensijų fondų finansinę analizę ir palyginti su Baltijos šalių pensijų fondų veiklos rezultatų kontekste;
8. suformuluoti pensijų sistemos tobulinimo galimybes.

Tyrimo metodai. Darbe buvo taikomi teoriniai ir empiriniai metodai. Taikyti tokie teoriniai metodai: lyginamoji analizė, sisteminimas bei loginis apibendrinimas. Naudoti empiriniai tyrimo metodai: teisinių dokumentų analizė, mokslinės literatūros analizė, antrinė duomenų analizė, matematinės statistikos metodas.

Sprendžiant iškeltus uždavinius buvo patvirtinta tyrimo hipotezė, jog Valstybinis socialinis pensijų draudimas negali užtikrinti pakankamo pensinio aprūpinimo apdraustiesiems, to išėitis galėtų būti dalyvavimas privačiuose pensijų fonduose. Taip pat, remiantis gautais tyrimo rezultatais buvo suformuluoti pasiūlymai:

- Norminėje bazėje nustatyti privalomą pensijų fondų kaupimo bendrovių atsakomybę, pensijų kaupimo dalyviams, garantuojančią atitinkamą pelningumą. Minimalų garantuotą įmokų prieaugį galima būtų nustatyti ilgalaikių terminuotų indėlių pelningumo ribose;

- Siekiant minimizuoti galimą finansų riziką, reikėtų imtis tam tikrų apsaugos priemonių: artėjant dalyvio senatvės pensijos amžiui perkelti lėšas į konservatyvesnio investavimo pensijų fondus, investuoti didelio rizikingumo (iki 100 proc.) fonduose leisti asmenims iki 30 metų amžiaus, perdrausti pensijų kaupimo dalyvių įmokas užsienio kompanijose;

- Kadangi dalyvavimas privačiuose pensijų fonduose gali padidinti pensines išmokas, taip pat atsižvelgiant į Latvijos ir Estijos patirtį, rekomenduojama savanorišką dalyvavimą II pakopos pensijų fonduose padaryti privalomu;

- Sumažinus įmokų į privačius pensijų fondus tarifą iki 2 proc., pensijų kaupimo dalyviai neteko galimybės gauti didesnę prieaugį. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad jau 2009 m. apskaitos vieneto vertės pokyčiai ženkliai išaugo, reikia įmokų į privačius pensijų fondus tarifą pakelti į ankstesnį lygį.

Satkauskienė V. The first and second series of the pension fund row management experience in Lithuania/ financial market master thesis. Supervisor, Professor Dr. Habil. A. Buračas – Vilnius: Mykolas Romeris university, Economics and Finance Management faculty, Banking and Investment Department, 2011. – 82 p.

SUMMARY

The topic is relevant that in order to ensure a better life for future retirees, pension reform is implemented, which enables to care its own future and have an opportunity to receive higher income in old age. The development of the pension system, it was believed that private pension funds will ensure the security of investments and that the only possible risk of private pension funds in the securities (stocks, bonds), risk of loss. Carry out the analysis provides the opportunity to evaluate the effectiveness of the new pension system.

Theme's problem - Private pension fund management experience in the Lithuanian pension system based on evaluation of scientific literature and factual analysis.

The object of investigation - the first and second series of pension fund management experience.

Objective of the study - to analyze the pension fund management experience in Lithuania.

The paper was traded the following objectives of the study:

1. To formulate the concept of pension;
2. To describe the structure of the Lithuanian pension system;
3. To ascertain private pension's funds the emergence of the factors;
4. To carry out a pension fund's and the State Social Insurance Fund's tariff and tax rates;
5. To carry out the State Social Insurance Fund budget analysis;
6. To analyse pension funds and assets in accordance with the distribution companies;
7. To perform financial analysis of pension fund;
8. To formulate the pension system's improvements.

Methods. By the theoretical and empirical methods it have been formulated the concept of pensions as defined in the Lithuanian pension system architecture, as well as the emergence of pension funds promoting factors. It was for such theoretical methods: a comparative analysis, organization and logical conclusions. The use of empirical methods of analysis of legal documents, scientific literature review, secondary data analysis, mathematical statistics method.

Addressing the challenges raised by the study hypothesis was confirmed that the State social pension insurance can not provide adequate retirement benefits to insured persons, the solution could be participation in private pension funds. Also, on the basis of the results obtained in the study was to formulate proposals for:

- Regulatory framework for the mandatory funded pension fund liability companies, pension participants, ensuring an appropriate return. The minimum guaranteed payments can increase to the long-term profitability of the deposit limits;

- In order to minimize potential financial risk should take certain precautions: run-up to the participant's retirement age move the funds into more conservative investments of pension funds to invest in high-risk (up to 100 percent.) Funds to allow persons under 30 years of age, reinsure pension contributions of participants in foreign companies;

- The involvement of private pension funds may increase retirement benefits, as well as taking into account the experience of Latvia and Estonia, we recommend voluntary participation II pillar pension funds to take out;

- Reducing contributions to private pension funds rate to 2 percent., Participants in the pension lost opportunities for greater growth. Also taking into account the fact that already in 2009 accounting unit value has increased significantly, it is necessary contributions to private pension funds to raise the rate to the previous level.

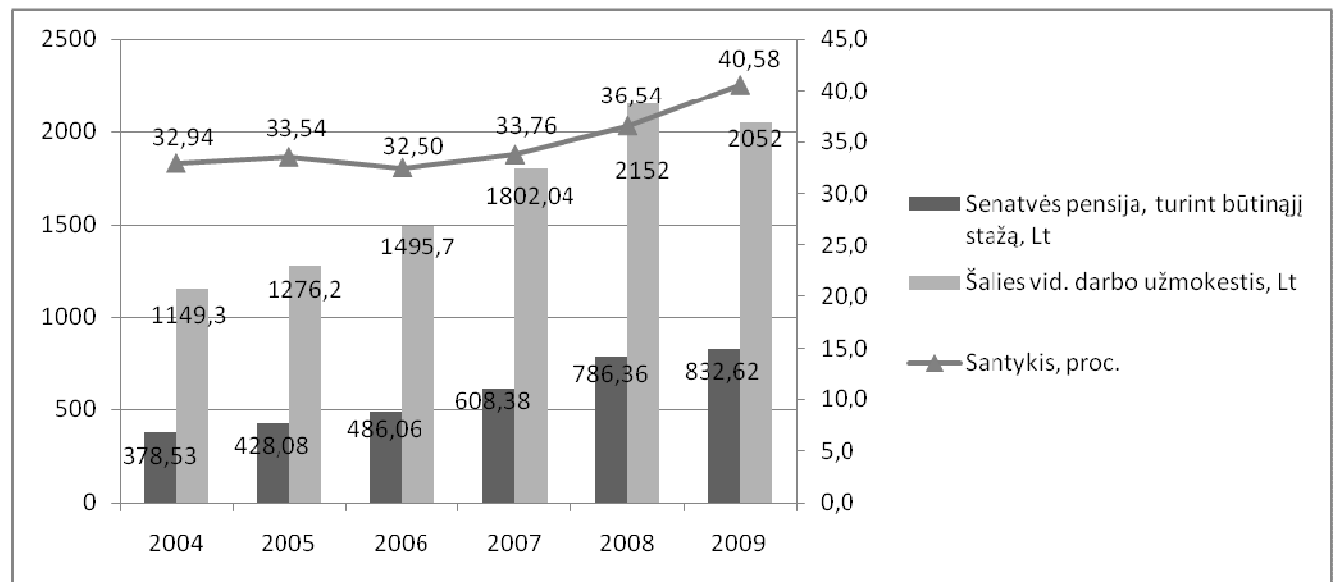
PRIEDAI

Užimtų gyventojų ir bedarbių skaičius 2004-2010 metais

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Užimti gyventojai (15 m. ir vyresni), tūkst.	1436	1474	1499	1534	1520	1416	1344
Bedarbiai, tūkst.	184	133	89	69	94	225	291

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://dbl.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2011.02.15]

Vidutinės senatvės pensijos, turint būtinaį stažą, santykis su apdraustųjų neto darbo užmokesčiu ir su Statistikos departamento skelbtu neto darbo užmokesčiu

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.14373> [žiūrėta 2011.04.19]

Pensijų kaupimo bendrovių nustatyti mokesčiai nuo įmokų, atskaitomi iš dalyviui priklausančių piniginių lėšų

Eil. Nr.	Pensijų kaupimo bendrovė	Pensijų fondas		Pastovūs administravimo mokesčiai	
				Nuo turto (max 1 %)	Nuo įmokų (max 10 proc.)
1	UAB „SEB investicijų valdymas“	1	SEB pensija 1 (konservatyvus)	1%	2%
		2	SEB pensija 2	1%	3%
		3	SEB pensija 3	1%	3%
2	UAB „Finasta Asset Management“	4	Konservatyvaus investavimo	0,99%	1,19%
		5	Augančio pajamingumo	0,99%	1,49%
		6	Aktyvaus investavimo	0,99%	1,49%
		7	Racionalios rizikos	0,99%	1,49%
		8	Nuosaikus	1%	3,5%
		9	Subalansuotas	1%	3,5%
3	UAB "Swedbank investicijų valdymas"	10	Pensija 1 (konservatyvus)	1%	3%
		11	Pensija 2	1%	3%
		12	Pensija 3	1%	3%
		13	Pensija 4	1%	3%
4	UAB „DnB NORD investicijų valdymas“	14	DnB NORD 1 (konservatyvus)	0,95 %	2,95 %
		15	DnB NORD 2	0,95 %	2,95 %
		16	DnB NORD 3	0,95 %	2,95 %
5	UAB „Citadele investicijų valdymas“	17	Citadele 1	0%	0%
		18	Citadele 2	0%	0%
6	UAB "Danske Capital investicijų valdymas"	19	Konservatyvaus valdymo Danske pensija	1%	1,5%
		20	Danske pensija 50	1%	2,5%
		21	Danske pensija 100	1%	3%
7	UAB „MP Pension Funds Baltic“	22	MP STABILO II	0,99%	2%
		23	MP MEDIO II	0,99%	2%
		24	MP EXTREMO II	0,99%	2%
8	UAGDPB „Aviva Lietuva“	25	Europensija	1%	3%
		26	Europensija Plus	1%	3%
		27	Europensija Ekstra	1%	3%
9	UAB „ERGO Lietuva gyvybės draudimas“	28	ERGO konservatyvusis	1%	1,99 %
		29	ERGO balans	1%	1,99 %

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399> [žiūrėta 2011.04.12]

Pagrindiniai socialiniai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	Rodiklio dydis (Lt)	Įsigaliojimo data
Minimalioji mėnesinė alga (MMA)	800	2008-01-01 (Žin., 2007, Nr. 137-5592)
Minimalusis valandinis atlygis	4,85	2008-01-01 (Žin., 2007, Nr. Nr. 137-5592)
2011 metų bazinis dydis taikomas apskaičiuojant valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareigines algas	450	2011-01-01 (Žin., 2001, Nr. 86-4514)
Bazinė mėnesio alga (BMA)	122	2009-09-01 (Žin., 2009, Nr. 100-4187)
Vidutinis darbo užmokestis šalies ūkyje 2010 m. IV ketv. (bruto)	2121,5	
Valstybinė socialinio draudimo bazinė pensija	360	2008-08-01 (Žin., 2008, Nr. 83-3307)
Valstybinių pensijų bazė	200	2008-01-01 (Žin., 2007, Nr. 138-5674)
Ribinis valstybinės pensijos dydis	650	2010-01-01 (Žin., 2009, Nr. 158-7157)
Valstybinės socialinio draudimo našlių pensijos bazinis dydis	70	2007-01-01 (Žin., 2006, Nr. 144-5473)
Bazinė socialinė išmoka (anksčiau -MGL)	130	2009-01-01 (Žin., 2008, Nr. 150-6099)
2010 m. draudžiamosios pajamos, skirtos socialinio draudimo išmokų indeksavimui	1170	2010-01-01 (Žin., 2009, Nr. 158-7157)
2009 m. vidutinės draudžiamosios pajamos, skirtos tik asmens draudžiamųjų pajamų koeficientui apskaičiuoti;	1488	2010-01-01 (Žin., 2009, Nr. 151-6819)
Ribinis motinystės (tėvystės) socialinio draudimo pašalpos dydis	800	2010-01-01 (Žin., 2009, Nr. 158-7157)
Vidutinė socialinio draudimo senatvės pensija, turint būtinaį socialinio draudimo stažą 2011 m. 03 mėn.	769,49	
Vidutinė socialinio draudimo senatvės pensija 2011 m. 03 mėn.	749,92	
Valstybės remiamos pajamos	350	2008-08-01 (Žin., 2008, Nr. 538)

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/index.php?cid=284> [žiūrėta 2011.04.05]

Nedirbančio pensininko vidutinės senatvės pensijos (Lt) dinamika 2004–2010 metais

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Nedirbančio pensininko vidutinė senatvės pensija, Lt	371,55	420,29	476,88	595,41	769,66	811,12	742,29
Vidutinis lygis	598						
Grandininiai padidėjimo/sumažėjimo tempai, %	-	13,1	13,5	24,9	29,3	5,4	-8,5
Baziniai padidėjimo/sumažėjimo tempai, %	0	13,1	28,3	60,3	107,1	118,3	99,8
Vidutinis padidėjimo/sumažėjimo tempas, %	13						

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399> [žiūrėta 2011.04.05]

Nedirbančio pensininko vidutinės senatvės pensijos kitimo skaičiavimas:

Vidutinis lygis:

$$\bar{y}_{2004-2010} = \frac{\sum y}{n} = \frac{371,55 + 420,29 + 476,88 + 595,41 + 769,66 + 811,12 + 742,29}{6} = \frac{4187,20}{6} = 598;$$

Grandinis padidėjimo/sumažėjimo tempas:

$$T_{p_{2006}} = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} \times 100 = \frac{476,88 - 420,29}{420,29} \times 100 = 13,1\%;$$

Bazinis padidėjimo/sumažėjimo tempas:

$$T_{p_{2005}} = \frac{y_n - y_1}{y_1} \times 100 = \frac{420,29 - 371,55}{371,55} \times 100 = 13,1\%;$$

Vidutinis padidėjimo/sumažėjimo tempas:

$$T_p = T_d - 100 = ((113 + 113 + 125 + 129 + 105 + 91,5) / 6) - 100 = 13\%.$$

Kaupimo sutarčių dinamika

Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Kaupimo sutartys pasirašytos einamaisiais metais	441148	116241	128695	99955	96553	78272	43000	41990
Kaupimo sutartys pasirašytos iki einamųjų metų (viso)	441148	557389	686084	786039	882592	960864	1003864	1045854

* čia duomenys 2010 metų rugsėjo 6 d.

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/index.php?cid=280> [žiūrėta 2011.02.04]

7 PRIEDAS

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo pajamų ir išlaidų 2004 – 2009 m.
vertikaloji analizė

	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Mln.	%	Mln.	%	Mln.	%	Mln.	%	Mln.	%	Mln.	%
1.VSDF pajamos	5564,1	100	6390,5	100	7799,6	100	9758,6	100	11231,0	100	11356,9	100
1.1.Draudėjų privalomosios VSDĮ	4896,4	88,0	5562,9	87,1	6760,9	86,7	8378,8	85,9	10009,9	89,1	8345,3	73,5
1.2. Apdraustųjų privalomosios VSDĮ	470,5	8,5	5331,5	8,34	648,6	8,32	805,2	8,25	958,2	8,53	2366,8	20,8
1.3.Savarankiškai dirbančių asmenų privalomosios VSDĮ	61,8	1,11	74,7	1,2	88,0	1,13	116,2	1,19	122,7	1,09	82,7	0,73
1.4 Valstybinio savarankiško VSDĮ	2,1	0,04	3,0	0,1	3,2	0,04	3,9	0,04	4,7	0,04	2,4	0,02
1.5. Baudos, delspinigiai	7,0	0,13	5,9	0,09	5,0	0,06	7,3	0,08	4,4	0,04	14,3	0,12
1.6.Asignavimai iš valstybės biudžeto	89,4	1,61	14,9	2,35	248,5	3,19	389,1	3,99	80,0	0,71	495,7	4,4
1.7. Atgautos iš ankstesnių metų išlaidos	24,9	0,45	41,9	0,66	17,7	0,23	18,7	0,19	18,0	0,16	8,1	0,07
1.8. Veikos pajamos iš turimo kapitalo gautinos pajamos	117,9	0,21	19,0	0,30	27,7	0,35	39,5	0,40	33,0	0,29	41,7	0,37
2. VSDF išlaidos	5326,3	100	6129,6	100	7245,1	100	9282,7	100	11230,5	100	14236,0	100
2.1. Pensijų soc. dr.	3844,9	72,19	4335,7	70,7	4865,2	67,15	6103,1	65,7	7285,6	64,87	8261,6	58,03
2.2.Ligos ir motinystės soc. dr.	414,2	7,78	494,1	8,06	621,4	8,58	940,5	10,1	1281,5	11,41	2120,8	14,9
2.3. Nedarbo soc. dr.		0,00		0,00	279,5	3,86	319,1	3,44	300,9	2,68	629,0	4,4
2.4. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų soc.dr.	223,7	4,20	248,6	4,06	33,6	0,46	44,2	0,48	58,8	0,52	53,4	0,4
2.5. Lėšos, skirtos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai	1,2	0,40	2,5	0,04	1,6	0,02	5,2	0,06	5,9	0,05	3,0	0,02
2.6. Lėšos, pervestos į Priv. sveikatos dr. fondą	447,9	8,41	507,5	8,28	616,5	8,5	767,6	8,27	918,2	8,18	2221,0	15,6
2.7. Lėšos pervedamos į pensijų fondus	173,1	3,25	308,4	5,03	531,1	7,33	851,6	9,17	1052,6	9,37	433,8	3,0
2.8.Neatgautinos ir abejotinai atgautinos sumos	41,4	0,78	33,8	0,55	51,7	0,71	30,7	0,3	39,0	0,35	142,8	1,0
2.9. Veiklos sąnaudos	159,8	3,0	175,9	2,87	246,1	3,4	225,8	2,4	293,9	2,62	373,4	2,6

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399> [žiūrėta 2011.03.05]
<http://www.sodra.lt/get.php?f.12988> [žiūrėta 2011.03.05]

8 PRIEDAS

**Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo pajamų ir išlaidų 2004 – 2009 m.
horizontalioji analizė**

	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Mln.	%	Mln.	%	Mln.	%	Mln.	%	Mln.	%	Mln.	%
1.VSDF pajamos	5564,1	100	6390,5	14,9	7799,6	22,1	9758,6	25,1	11231,0	15,1	11356,9	1,1
1.1.Draudėjų privalomosios VSDĮ	4896,4	100	5562,9	13,6	6760,9	21,5	8378,8	23,9	10009,9	19,5	8345,3	-16,6
1.2. Apdraustųjų privalomosios VSDĮ	470,5	100	5331,5	13,3	648,6	21,6	805,2	24,1	958,2	19,0	2366,8	147
1.3.Savarankiškai dirbančių asmenų privalomosios VSDĮ	61,8	100	74,7	20,8	88,0	17,9	116,2	32,0	122,7	5,6	82,7	-32,6
1.4 Valstybinio savarankiško VSDĮ	2,1	100	3,0	42,6	3,2	8,2	3,9	21,3	4,7	18,9	2,4	-4,9
1.5. Baudos, delspinigiai	7,0	100	5,9	-15,4	5,0	-14,6	7,3	44,8	4,4	-40,2	14,3	225
1.6.Asignavimai iš valstybės biudžeto	89,4	100	14,9	67,6	248,5	65,8	389,1	56,6	80,0	-79,4	495,7	519,6
1.7. Atgautos iš ankstesnių metų išlaidos	24,9	100	41,9	67,6	17,7	-57,8	18,7	5,0	18,0	-3,0	8,1	-55
1.8. Veikos pajamos iš turimo kapitalo gautinos pajamos	117,9	100	19,0	61,7	27,7	45,0	39,5	42,7	33,0	-16,4	41,7	26,4
2. VSDF išlaidos	5326,3	100	6129,6	15,1	7245,1	18,2	9282,7	28,1	11230,5	21,0	14236,0	26,8
2.1. Pensijų soc. dr.	3844,9	100	4335,7	12,8	4865,2	12,2	6103,1	25,4	7285,6	19,4	8261,6	13,4
2.2.Ligos ir motinystės soc. dr.	414,2	100	494,1	9,3	621,4	25,8	940,5	51,3	1281,5	36,3	2120,8	65,5
2.3. Nedarbo soc. dr.					279,5	100	319,1	14,2	300,9	-5,7	629,0	109,0
2.4. Draudimui nuo nedarbo	223,7	100	248,6	11,1	33,6	-86,5	44,2	31,6	58,8	33,0	53,4	9,2
2.5. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų soc. dr.	21,2	100	2,5	-88,1	1,6	-35,1	5,2	217,8	5,9	12,5	3,0	-49,2
2.6. Lėšos, pervestos į Priv. sveikatos dr. fondą	447,9	100	507,5	13,3	616,5	21,5	767,6	24,5	918,2	19,6	2221,0	141,9
1.7. Lėšos pervedamos į pensijų fondus	173,1	100	308,4	78,1	531,1	72,2	851,6	60,3	1052,6	23,6	433,8	-58,8
2.8.Neatgautinos ir abejotinai sumos	41,4	100	33,8	-18,2	51,7	52,8	30,7	-40,6	39,0	26,9	142,8	266,2
Veikos sąnaudos	159,8	100	175,9	10,1	246,1	39,9	225,8	-8,2	293,9	30,1	373,4	27,1

Šaltinis: sudaryta pagal: prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399> [žiūrėta 2011.03.05]
<http://www.sodra.lt/get.php?f.12988> [žiūrėta 2011.03.05]